

Portretter av kvinner

En diskursanalyse av portrettintervju i Aftenposten

Eva Sjue

Hovedoppgave i sosiologi. Cand.polit 1992.

UNIVERSITETET I OSLO

Våren 2006

Sammendrag

I *Portretter av kvinner* ser jeg på hvordan fremstillingen og skapelsen av kvinnebilder i media kan påvirke egen identitetsdannelse. Ved å se på portrettintervju av kvinner kan man se hva som snakkes om, hvilke tema som går igjen og hvordan disse blir snakket om. Ut i fra den sosialkonstruktivistiske tankegangen om selvet som sosialt konstruert, ser jeg på media som en av flere påvirkere på hvordan man ser på seg selv. Hvordan kvinner blir portrettert kan altså si noe om hvordan man kan tenke om sin egen identitet.

I teoridelen tar jeg for meg ulike teoretiske bidrag, som alle kan knyttes opp mot sosialkonstruktivismen. Her kan det nevnes Giddens definisjon av senmoderniteten, Foucaults maktbegrep, Goffmans roller, feministisk teori med Butlers ”gender trouble” og medias påvirkning og makt. Definisjonen av personlighet blir sett på tradisjonelt og sosialkonstruktivistisk, hvor denne oppgaven tar utgangspunkt i personlighet som historisk og sosialt forankret og som konstruert gjennom språket. Man er ikke født med en fast og varig identitet, men denne forandres etter tid og rom. Goffmans rollebegrep er sentralt her. Vi spiller ulike roller ut i fra hvem vi sammen med, og det er visse føringer på hvordan rollene skal utføres. I media ser vi ulike måter å leve på, se ut og oppføre seg, og vi kan si media viser rollemodeller for forskjellige livsstiler. Media er en formidler av hva som anses som riktig og viktig i samfunnet, og man antar at media har en viss påvirkningseffekt på hvordan mennesker ser på seg selv. Ut i fra dette ser jeg på medias makt og språkets makt til å fortelle oss hvem vi er.

Metodisk baserer oppgaven seg på et tilfeldig utvalg portrettintervjuer av kvinner i Aftenposten 2003-2004. Kvinnene kan deles inn i seks yrkeskategorier; politiker, skuespiller, filmskaper, leder, forfatter og idrettsutøver. Kvinnene er intervjuet på grunn av noe som har skjedd eller skjer i karrieren, samtidig som portrettene skal gi et personlig bilde av kvinnene. Jeg har valgt å bruke diskursanalyse som metode, for å understreke viktigheten av språket i identitetsdannelse. Diskursanalyse har ingen klare oppskrifter på hvordan man skal gå frem, men jeg har

valgt å bruke Mathisens definisjon av diskursanalyse som retningsgivende for analysen: "... analyse av språkbruk i en samfunnsmessig kontekst, med fokus på hvordan ideer og begreper som produseres i denne konteksten tolker og er med å forme (et visst utsnitt fra) den samfunnsmessige virkelighet" (Mathisen 1997:3).

I portrettene ser vi ulike roller kvinnene har, som mor, kjæreste, venn og arbeidstaker. Rollene viser seg i temaene som tas opp i intervjuet, og analysen tar for seg temaene selvpresentasjon, barndom, kjærlighet til mann/barn, helse, journalist om utseendet og alderdom. Hvordan temaene blir snakket om ses ut i fra ulike diskurser, som *diskursen om den lykkelige barndommen*, *diskursen om tosomhet*, *diskursen om å være en god mor*, *feminin og vakker*- *diskursen* og *diskursen om å holde seg ung*. Diskursene henviser til at man som voksen kvinne helst bør ha kjærlighet i livet sitt, man bør sette barnet sitt foran karrieren, man bør være feminin i utseendet og holde seg ung i kropp og sjel ved hjelp av trening og annet som eldre.

Ut i fra dette ser man måter kvinner snakker om seg selv på og hvordan de blir fremstilt i media. De ulike måtene å snakke om seg selv på kan deles inn i tre kategorier; *historiefortelleren*, *karrierекvinnen* og *her og nå- kvinnen*. I analysen har jeg også sett på om kvinnene snakker mest om yrket, mest om person eller omtrent likt om begge.

I portrettene ser vi hvordan kvinnene viser følelser, svakheter og nye sider av seg selv, samtidig som de, og journalisten, bygger sitt bilde på ulike diskurser om kvinner.

Portrettene viser ulike måter å fortelle historien om seg selv på, sammen med journalistens måte å fremstille kvinnen på. Som bidrag til det aktuelle feltet og kunnskapssituasjonen kan oppgaven vise til *en* måte å forstå identitet på, og hvordan media er med på å forme denne.

Takk

Veileder Tove Thagaard har vist vei i en krevende sosiologisk metode. Siden diskursanalyse ikke har noen oppskrift på hvordan man skal gå frem, har hennes hjelp vært uvurderlig og nødvendig. Hennes kunnskap på området er stor, og hennes engasjement smittende.

Finn Sjøe med sin medieekspertise har kommet med gode, kritiske kommentarer i slutfasen av oppgaven.

I en tung og vanskelig periode hjalp Suzanne og gruppen hos henne meg til å komme i gang med oppgaven igjen og mot til å fortsette. Takk for gode samtaler!

Berit Gravdahl med sine kritiske øyne har hjulpet meg med korrekturen av oppgaven. Hennes daglige oppmuntring har gjort at jeg har blitt ferdig med oppgaven. Takk for lange turer og oppløftende ord!

Ellers må jeg takke mine foreldre og samboer for mental og økonomisk støtte i perioden som student. Uten dere hadde jeg aldri klart det!

Oslo, 5. april 2006, Eva Sjøe

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning

1.1 Tema	3
1.2 Avgrensning av oppgaven	4
1.3 Begrunnelse for valg av problemstilling	5
1.4 Metode og teori	6
1.5 Oppgavens dramaturgi	7

2.0 Teori

2.1 Sosialkonstruktivisme	9
2.2 Definisjon og diskusjon av personlighet	13
2.2.1 Tradisjonell forståelse	14
2.2.2 Roller	16
2.2.3 Aktør og struktur	19
2.2.4 Feministisk teori	22
2.3 Språkets makt	24
2.3.1 Diskurser	26
2.4 Medias makt	29
2.5 Kjønn og media	33

3.0 Metode

2.6 Poststrukturalisme	36
2.7 Diskursanalyse	39
2.8 Anvendelsen av metoden	45

4.0 Empiri og analyse

4.1 Tidligere undersøkelser	48
4.2 Portrettintervjuene	56

4.3 Kvinnebilder	60
4.3.1 Selvpresentasjon	60
4.3.2 Barndom	67
4.3.3 Kjærlighet til mann/barn	69
4.3.4 Helse	74
4.3.5 Journalist om utseendet	76
4.3.6 Alderdom	80
4.4 Kategorier	
4.4.1 Historiefortelleren	83
4.4.2 Karrierekvinnen	84
4.4.3 Her og nå- kvinnen	84
4.4.4 Yrket eller person	85
4.4.4.1 Mest om yrket	86
4.4.4.2 Mest om person	87
4.4.4.3 Omtrent likt	88
4.5 Oppsummering	89
 5.0 Avsluttende betraktninger	 96
 Kildehenvisning	 98

1.0 Innledning

Den overordnede problemstillingen er: *Hvordan fremstillingen og skapelsen av kvinnebilder i media påvirker egen identitetsdannelse.*

I innledningen til oppgaven vil jeg se på hva, hvem, hvor, hvorfor og hvordan dette er gjort i denne oppgaven, før jeg viser til oppgavens dramaturgi.

1.1 Tema

Gjennom media får vi vite om ting som skjer; politisk og kulturelt, lokalt og i verden. Men media er ikke bare et speil eller en vaktbikkje for samfunnet, men er også med på å farge meningene av det som foregår rundt oss. Media og kommunikasjon er en viktig del av det moderne livet, og media viser stadig eksempler på hva som er rett og galt. Dette gjelder ikke bare politikk eller kultur, men også måter å leve på. Ved å se hvordan andre har det gjennom media, gjør dette noe med egne oppfatninger omkring identitet. Media er en av kanalene man lærer hvordan man "er" en venn, nabo, mor eller kjæreste. Man kan si media skaper rollemodeller for hvordan man skal leve, se ut og oppføre seg (Gauntlett 2002:2). Vi bruker media mye i løpet av en dag: vi leser avisen, surfer på internett, ser reklameplakater, ser på tv, går på kino og så videre. All denne informasjonen bidrar til å skape en forventning til hvordan våre egne liv og andres atferd bør være.

Det er usikkert hvor stor grad av påvirkning media har på publikum, men bevisst eller ubevisst utsettes vi for budskap fra media. Media er bare en av mange påvirkningsfaktorer i identitetsdannelse, og antakelig ikke den viktigste. Venner og familie er sentrale i forhold til hvordan man blir sett på og ved at de gir tilbakemeldinger på hvordan vi er. Media kan ikke sanksjonere publikum, men viser oss heller ulike bilder av livsstiler og identiteter.

Jeg vil undersøke om det finnes en eller flere diskurser om kvinner i media som påvirker kvinners identitetsskapelse. Portrettintervjuer forteller leserne om hvordan

den intervjuede er og hva hun gjør, gjennom kvinnes egne historier og journalistens fremstilling. Hvordan kvinner snakker om seg selv og hvordan de blir fremstilt i media er med på å påvirke vår egen identitetsskapelse. Kvinner definerer seg ut i fra andre kvinner; venner, kollegaer, mødre og kvinner i offentligheten. Kvinner som vises i media er ofte kvinner med suksess innen ledelse, kultur, politikk og så videre. Men hvordan snakker man egentlig om kvinner i media? Hvordan blir kvinner fremstilt? Hvilke tema snakkes det om i intervjuene? Og hvordan snakkes temaene om? Dette er alle spørsmål som vil bli forsøkt besvart i oppgaven, under den overordnede problemstillingen om hvordan kvinnebildet i media kan påvirke egen identitetsskapelse.

1.2 Avgrensing av oppgaven

Jeg har valgt å se på portrettintervju i Aftenposten, fordi portrettene forsøker å gi et personlig bilde av kvinnene. I portrettene er det historier som forteller om hvordan kvinnen er privat og på jobb, og det er ofte en personlig tone som preger intervjuene. Kvinnene ønsker å skape et bilde av seg selv gjennom historiene, samtidig som journalisten maler et bilde slik hun eller han ser kvinnen. Det er disse historiene som er interessante, for de kan fortelle oss hvilke tema som presenteres som viktige for kvinnene og hvordan de snakker om disse. Temavalget og måten de blir snakket om, kan si noe mer generelt om hva som bør snakkes om og hvordan man snakker om det ellers i samfunnet.

Jeg har tatt for meg portretter av kvinner, og ikke sett på hvordan menns historie blir fortalt. Istedenfor en komparativ analyse har jeg heller valgt å se på kvinnene for seg selv, da en sammenlikning mellom kjønnene ville favnet en annen problemstilling. Allikevel kan en si at analysen er ut i fra et kjønnsperspektiv, siden man ser utelukkende på kvinner og ikke sidestiller menn og kvinner i samme undersøkelse. Jeg har i analysekapittelet eksempler på empiriske studier der man sammenlikner for eksempel menns og kvinners lesevaner. Slike studier kan gi et annet perspektiv på oppgaven enn det jeg selv har gjort i analysen. Samtidig viser studiene at det er forskjeller mellom menn og kvinner når det gjelder både bruk av media og

hvordan de fremstilles i media. Dette kan underbygge antagelsen om at kvinner snakker om seg selv på en annen måte enn menn i media, uten at dette vil bli diskutert nærmere.

Intervjuene er fra Aftenposten i perioden 2003-2004, og de 19 portrettene er valgt som et overkommelig materiale for oppgaven. Utvalget er gjort tilfeldig. Siden jeg selv ikke har innvirkning på teksten, er det vanskelig å vite hva som ikke er tatt med av journalisten og hvem (journalist eller intervjuobjekt) som ”styrer” intervjuet inn på de enkelte temaene. Samtidig er dette en analyse av en medietekst hvor det er budskapet som leses av publikum som er interessant. Portrettintervjuene er representasjoner for kvinnenens historier, men historiene er samtidig preget av journalistenes måte å fremstille kvinnene på. Vi kan si at det kvinnebildet som analyseres er medias kvinnebilde like mye som kvinnenens historie. Det må tas hensyn til hvor teksten skapes i en diskursanalyse, og her kan man tenke seg medias søken etter en spennende historie som drivkraften bak portrettene der vesentlighet, identifikasjon, sensasjon, aktualitet og konflikt er viktige kriterier.

1.3 Begrunnelse for valg av problemstilling

Språkets betydning i dannelsen av identitet er stor i følge sosialkonstruktivistisk teori. Språket og dens taler(e) er med på å produsere og reprodusere bilder av virkeligheten. Språket inneholder et eget regelnettverk for handling og atferd som preger deltakerne. I språket finnes det ulike konnotasjoner og føringer på hvordan vi skal tolke hendelser og meninger, og vi som språkbrukere anvender kategorier for å forstå det som skjer rundt oss. Vår viten er ikke speilbilder av virkeligheten, men et produkt av at vi kategoriserer det vi ser (Winther Jørgensen et al 1999:13). Måten vi snakker på er med på å konstruere den sosiale verdenen rundt oss, og dermed også opprettholde sosiale mønstre. Ved å analysere språket kan man se disse mønstrene. Teoretikere innenfor den sosialkonstruktivistiske retningen hevder at dersom vi skal se etter forklaringer for den sosiale verden, må vi se på det lingvistiske rommet mennesker beveger seg i sammen, og ikke se på enkeltindivider (Burr 2011:40). Det er språket og den sosiale interaksjonen som skaper følelsen av at vi har et enhetlig,

konstant selv. Fordi språket ikke er et system med tegn om ”sannheter” og klare meninger, finnes det potensielt konflikter om hva som er rett og galt. Språket er derfor åsted for maktrelasjoner (Burr 2001:41). Hvis språket skaper, opprettholder og utfordrer identiteter, betyr det at språket også er en forutsetning for forandring. Med en språklig bevissthet på hvordan man snakker om fenomener og alt rundt oss, kan man rekonstruere hvordan man for eksempel ser på kvinner. Men selv om en språklig bevissthet kan føre til at man ser for eksempel kjønnskategorier som konstruerte, er mønstre og sosiale prosesser som følger disse kategoriene vanskelige å endre. Håpet for denne oppgaven er derfor ikke å rekonstruere kjønnskategorier for å bekjempe forskjeller i samfunnet, men heller en bevisstgjøring rundt ens egen skapelse av identitet.

Som bidrag til det aktuelle feltet og kunnskapssituasjonen kan oppgaven vise til *en* måte å forstå identitet på, og hvordan media er med på å forme denne.

1.4 Metode og teori

For å se hvordan kvinnene forteller om seg selv og hvordan de blir snakket om av journalisten, har jeg anvendt diskursanalyse. Diskursanalyse har ingen klare oppskrifter på hvordan man skal gå frem, men jeg har valgt å bruke Mathisens definisjon av diskursanalyse som retningsgivende for analysen: ”... *analyse av språkbruk i en samfunnsmessig kontekst, med fokus på hvordan ideer og begreper som produseres i denne konteksten tolker og er med å forme (et visst utsnitt fra) den samfunnsmessige virkelighet*” (Mathisen 1997:3).

Ved å analysere teksten ser man hvilke tema som det snakkes om i portrettene. Disse temaene blir det gjort rede for gjennom eksempler fra intervjuene i analysen, slik at man ser hvordan kvinnene snakker om disse. Hvilke tema som blir snakket om, hvordan dette blir gjort og presentert som viktig kan si noe om hvordan kvinnene ser på seg selv, og igjen hvilke tema kvinner generelt oppfatter som viktig i presentasjonen av seg selv. Ved å benytte kategorier kan man fremheve de ulike måtene kvinnene snakker om seg selv på i portrettene. Det vil også bli sett på

innholdet i portrettene, ved hjelp av kategorier om kvinnene snakker mest om person eller yrket.

Bakgrunnen for oppgaven ligger i teorien om sosialkonstruktivisme og poststrukturalisme. Selv om man opplever at man har en personlighet, hevder sosialkonstruktivismen at personligheten er skapt gjennom språket og sosiale situasjoner og relasjoner. Personligheten er ikke noe fast og varig som man innehar ved fødsel, men noe som endres ettersom hvem man er sammen med og etter hvilken situasjon man befinner seg i. Altså endres identiteten vår etter tiden og rommet vi befinner oss i. Selvet kan derfor sies å være sosialt konstruert, og det er gjennom språket man definerer seg selv og andre. Nettopp dannelsen av identitet er sentral i oppgavens teoridel, og som bakgrunn og årsak for analysen.

Begrunnelsen for valget av metode og teori er tanken om at media er med på å påvirke identitetsdannelsen. Dersom utgangspunktet hadde vært en mer tradisjonell retning hvor man ser identiteten som noe man blir født med, ville medias påvirkning på identiteten vært mindre, om ikke fraværende. Metoden følger i teoriens fotspor, hvor språket er sentralt i identitetsdannelsen. Anvendelsen av diskursanalyse understreker viktigheten av språket i samfunnet. Ved å se på hvordan media påvirker publikum, kan man se makten media innehar som en viktig formidler av ulike måter å leve på.

1.5 Oppgavens dramaturgi

Oppgaven har en tradisjonell oppbygning med tre deler; teori, metode og analyse. Selv om disse presenteres hver for seg, er det en runddans mellom teori, metode og data i kvalitativ metode (Thagaard 1998:25).

I teoridelen ser jeg nærmere på den sosialkonstruktivistiske retningen som preger oppgaven, både i form og innhold. Sosialkonstruktivismen hevder blant annet at kunnskap ikke kan observeres og tas for gitt. Kunnskap eksisterer ikke i seg selv; kunnskap er noe mennesker konstruerer sammen i den daglige interaksjonen. Kunnskapen er derfor ikke et produkt av objektive observasjoner av verden, men et

produkt av den sosiale prosessen mellom mennesker (Burr 2001:4). Språket med dets kategorier og konsepter reproducerer forståelser av verden, og språket er en forutsetning for at vi skal kunne ha en mening om verden (Burr 2001:7).

Teorien rundt skapelsen av identiteten hos den enkelte blir også presentert i konstruktivistiske rammer, sammen med diskusjonen om hvordan identitet tradisjonelt har blitt forstått.

Dette teorisynet har fellestrekk med andre teoretikere som det snakkes om i oppgaven, for å belyse dette temaet nærmere. Her kan det nevnes Giddens definisjon av senmoderniteten, Foucaults maktbegrep, Goffmans roller, feministisk teori med Butlers ”gender trouble” og medias påvirkning og makt. Alle disse ulike teoretikerne har en ting til felles, nemlig mennesket som sosialt konstruert.

Metodedelen er tredelt; det snakkes nærmere om poststrukturalisme og dennes tilknytning til språket, diskursanalyse som metode og deretter hvordan jeg har gått frem i analysen.

Analysen innledes med å vise til eksisterende empiri som gjør oss oppmerksomme på kvinners situasjon som brukere av media og som omtalt i media. Så følger min analyse av portrettene i Aftenposten, som blir presentert tematisk. Ut i fra tema og hvordan de snakker om disse og seg selv, kan måten historiene til kvinnene blir fortalt deles inn i kategorier. Det vil også bli vist til en undersøkelse av materialet der kvinnene deles inn i tre grupper ut i fra hvor mye de snakker om person kontra yrket. Jeg vil fokusere på tema i portrettene, heller enn dekonstruksjon av ord og uttrykk. Temaene kan si noe om hva som anses som viktig å snakke om, enten av intervjuobjekt eller journalist, som igjen kan si noe om hva som er de rådende diskursene ellers i samfunnet.

Avslutningsvis vil jeg se hvordan analysen kan si noe om hvordan kvinnebildet i media påvirker ens egen identitetsdannelse.

2.0 Teori

I dette kapittelet vil jeg ta for meg ulike teoretiske retninger som er knyttet til problemstillingen. Først vil jeg ta for meg sosialkonstruktivismen, herunder definisjonen og hvilken betydning anvendelsen av denne tankegangen har for hvordan man ser på selvet og dannelsen av selvet. Her kan vi nevne kort at sosialkonstruktivismen ser personligheten som eksisterende mellom mennesker; altså sosialt konstruert. Ut i fra dette vil jeg se på definisjonen av nettopp selvet, og ulike måter å se på hvordan vi er. Deretter vil jeg se på språkets makt og medias makt til å fortelle oss hvem vi er. Til slutt snakker jeg om kjønn og media, og hvordan disse står i forhold til hverandre.

2.1 Sosialkonstruktivisme

Definisjonen av sosialkonstruktivisme varierer fra teoretiker til teorietiker, men noen fellestrekk finnes. Man kan snakke om en kritisk innstilling til ”tatt- for- gitt” kunnskap (Burr 2001:3). Sosialkonstruktivismen er kritisk mot at noe er naturlig, og kan observeres. Altså at det vi kan se eksisterer fordi vi kan se det. Virkeligheten er kun tilgjengelig for oss gjennom våre kategorier, og vår viten og verdensbilder er ikke speilbilder av virkeligheten, men et produkt av måten vi kategoriserer verden på (Winther Jørgensen et al 1999:13).

Sosialkonstruktivismen er historisk og kulturelt spesifikk (Burr 2001:3). Vår forståelse er historisk og kulturelt avhengig – kunnskap endres med tid og sted. Samtidig må man anerkjenne andres forståelse som like riktig. Vår forståelse i den vestlige verden er ikke nærmere ”sannheten” enn forståelsen i andre deler av verden (Burr 2001:4). Sosialkonstruktivismen hevder at siden kunnskap ikke er noe som eksisterer i seg selv, er kunnskap noe mennesker konstruerer sammen i den daglige interaksjonen. Kunnskapen er derfor ikke et produkt av objektive observasjoner av verden, men et

produkt av den sosiale prosessen mellom mennesker (Burr 2001:4). Man bygger opp felles sannheter, og samtidig kjemper man om hva som er sant og usant.

Sosialkonstruktivismen ser også en sammenheng mellom kunnskap og sosial handling.

I et bestemt verdensbilde blir noen handlinger naturlige, mens andre blir utenkelige.

Altså: forskjellige verdensbilder gir forskjellige sosiale handlinger (Burr 2001:5).

Sosialkonstruktivismen er det motsatte av essentialismen. Da verden og oss selv er et produkt av sosiale prosesser finnes ingen gitt determinert natur i verden eller i oss (Burr 2001:5). Sosialkonstruktivismen står også som kontrast til realismen, da en objektiv sannhet ikke finnes. Kunnskap og viten er skapt mellom mennesker, og er historisk og kulturelt avhengig (Burr 2001:6). Vår forståelse av verden kommer fra andre mennesker, fra fortid og nåtid. Språket med dets kategorier og konsepter reproducerer forståelser av verden, og språket er en forutsetning for at vi skal kunne ha en mening om verden (Burr 2001:7). Når vi snakker sammen konstruerer vi verden.

Sosialkonstruktivisme forbindes ofte med postmodernisme og poststrukturalisme. Postmodernisme er en avvisning av ideen om en ultimal sannhet, og avviser også strukturalismen som mener verden slik vi ser den er styrt av skjulte strukturer (Burr 2001:13). Postmodernismen mener verden ikke kan forstås ut i fra en teori (grand theory), men heller flere, ulike teorier om å leve. I vår tid finnes teknologi, media og massekommunikasjon som gjør at vi kan velge hvilken kunnskap som passer for oss, som for eksempel blant vitenskapelige disipliner, religioner, alternativ medisin, ulike livsstiler og så videre (Burr 2001:14).

Poststrukturalismen, det vil si avvisningen av strukturer som underliggende for sosiale fenomen, ser personer som konstruert gjennom språk. Personen kan ikke komme før språket mener poststrukturalismen, siden det er språket som konstruerer personen. Språket gir oss en måte å strukturere våre erfaringer om oss selv og verden på (Burr 2001:33). Om vi ikke har ord eller konsepter for hva en ting er, vet vi heller ikke hva det er. Hvordan vi ser på oss selv og verden får dermed utallige alternativer gjennom språket. Måten språket er strukturert på er da også med på å strukturere erfaringer og bevisstheten.

Ferdinand de Saussure studerte strukturert lingvistikk, og kan ses på som en poststrukturalist. Hans viktigste poeng er språklige tegn. Eksempler kan være

”intelligens”, ”hund”, ”ekteskap”, ”teskje”, ”kunst” etc. (Burr 2001:36). Alle tegnene består av den fysiske tingen tegnene referer til (konsept) og ordet (den talte lyden) som er knyttet til konseptet. Dette båndet mellom konseptet og lyden forbundet med det er vilkårlig, hevder Saussure (Burr 2001:37). Han sier ikke bare at man kunne hatt et hvilket som helst ord for hund bare alle brukte det samme, men også at vår kategorisering av konseptene er vilkårlig (Burr 2001:37). Språket skaper ulike kategoriseringer, og språket er derfor vilkårlig. Dette henger sammen med den sosialkonstruktivistiske tanken om at vår forståelse av verden kunne vært annerledes, og er avhengig av samfunnet vi lever i. At vi deler det vi ser inn i kategorier, gjør at vi kan beskrive en kategori eller et konsept fordi det er forskjellig fra en annen kategori eller konsept. Vi kan beskrive en hund ut i fra at den er forskjellig fra en katt eller et bord. Meningen med tegn blir altså virkelig når man ser de i sammenheng med andre tegn. Saussure sier ”... *language does not reflect a pre-existing social reality, but constitutes, brings a framework to, that reality for us*” (Burr 2001:38). Saussure mente at så fort et ord var bundet til et konsept, forble dette uforandret. Poststrukturalister etter Saussure hevdet derimot at meninger i språket aldri var uforanderlige; de kunne diskuteres og var midlertidige (Burr 2001:39).

Strukturalister og poststrukturalister hevder at dersom vi skal se etter forklaringer for den sosiale verden, må vi se på det lingvistiske rommet mennesker beveger seg i sammen, og ikke se på enkeltindivider. Selvet er et produkt av språket og sosial interaksjon, og endres ut i fra kontekst og mening (Burr 2011:40). Identiteten vår er midlertidig, og det er språket og den sosiale interaksjonen som skaper følelsen av at vi har et enhetlig, konstant selv. Fordi språket ikke er et system med tegn om ”sannheter” og klare meninger, finnes det potensielt konflikter. Språket er derfor åsted for maktrelasjoner (Burr 2001:41). Hvis språket skaper, opprettholder og utfordrer identiteter, betyr det at språket også er en forutsetning for forandring. Siden identiteter er definert gjennom språket, kan identiteter også bli rekonstruert gjennom språket. Hva det betyr å være kvinne kan for eksempel forandres. Dette betyr ikke at vi kan snakke oss ut av undertrykkende identiteter, for her er det et komplisert samspill mellom språket, sosiale strukturer og sosiale praksiser (Burr 2001:43).

Berger og Luckmanns *"The Social Construction of Reality"* (1966) er sosiologiens viktigste bidrag om sosialkonstruktivismen (Burr 2001:10). De har en anti-essentialistisk holdning mot hvordan det sosiale oppstår. De mener at mennesker skaper alle sosiale fenomen, og opprettholder de gjennom sosial praksis. Det er tre fundamentale prosesser som er grunnen til dette; eksternalisering, objektivisering og internalisering. Eksternalisering er når mennesker reagerer på verden rundt, for eksempel når man oppdager noe nytt (at jorda er rund) og forteller dette til andre. Dette blir da en del av den sosiale virkeligheten når folk leser eller hører om dette nye, historien blir fortalt på nytt av andre og lever til slutt av seg selv i den sosiale virkeligheten. Historien, ideen om dette nye, har blitt et objekt i folks bevissthet. Det finnes og er "naturlig", og har blitt et faktum for mennesker i samfunnet. Ideen er nå objektivisert; det vil si blitt til en objektiv sannhet. Neste generasjon blir født inn i samfunnet der denne ideen allerede eksisterer, og internaliserer den som en del av deres bevissthet og forståelse av verden. Berger og Luckmann viser at verden kan bli sosialt konstruert med folks sosiale praksis, og samtidig gjør de sosiale praksisene at man oppfatter ting som gitt og stabilt (Burr 2001:10).

En kritikk av sosialkonstruktivismen er at når all viten og alle sosiale identiteter er kontingente, så er konsekvensen at alt flyter, og at all tvang og regelmessighet i det sosiale er oppløst (Winther Jørgensen et al 1999:14). Men selv om viten og identiteter alltid i prinsippet er kontingente, er de i konkrete situasjoner alltid relativt fastlåste. De konkrete situasjoner gir begrensende rammer for hvilke identiteter et individ kan påta seg, og hvilke utsagn som aksepteres som meningsfylte (ibid.).

Med all viten som skapt historisk og sosialt, og sannhet som en diskursiv effekt heller enn et utsagn om virkeligheten, som vi har sett i sosialkonstruktivismen, kan man sette spørsmålsteget ved egen viten og resultater av analysen. Kan resultatene brukes til noe? Med et sosialkonstruktivistisk utgangspunkt kan forskeren aldri stå utenfor diskursen, men er en del av diskursen man studerer (Burr 2001:161). Kritikere av sosialkonstruktivismen hevder teorien er ubrukelig, både vitenskapelig og politisk. Sosialkonstruktivisme kan ikke ut i fra sine egne betingelser avgjøre hva som er riktig, da ethvert resultat er bare en av mange historier om virkeligheten (Burr 2001:162). Sosialkonstruktivismen kan heller ikke si om noe er bra eller dårlig, da uttrykk for at et

samfunnsforhold bør forandres kun er ens egne kontingente meninger (ibid.). Refleksiviteten i diskursanalyse gjør det vanskelig å rettferdiggjøre en måte å lese teksten på, heller enn en annen. En diskursanalyse kan ikke avsløre ”sannheter”, og må sidestilles med alternative måter å lese teksten på (Burr 2001:180). Dette gjør det problematisk å ta et politisk standpunkt. Diskursanalyse mangler dessuten ofte refleksjoner om forskerens deltakelse i diskursen. I en intervjusituasjon er forskeren en del av samtalen, og dette forholdet mellom intervjuer og intervjuede bør redegjøres for. Det hevdes at diskursanalyser ikke gjør rede for sin rolle i diskursen, hvordan diskursen leses, eller hvor og for hvem teksten er produsert. Kritikere hevder også at forskjeller på hvordan man snakker er på grunn av ulike repertoarer. Tilgangen til ord og uttrykk er avhengig av gruppen man tilhører, samfunnet og tiden man lever i. Dette gjør at det ikke alltid ligger retoriske grunner bak utsagn, og lingvistiske analyser fanger ikke alltid opp dette (Burr 2001:182).

Ut i fra dette kan en si at siden denne oppgaven følger den sosialkonstruktivistiske tankegangen er analysen kun *en* måte å forstå kvinnebildet i media på.

Vi har sett at sosialkonstruktivismen ser selvet som et produkt av språket og sosial interaksjon. Språket er meningsbærende for identitet, det vil si at det er språket som skaper følelsen av at man har et enhetlig, konstant selv. Ved å se på språket kan man se hvordan kvinnene i portrettene forteller historien om seg selv, og konstruerer identiteten sin gjennom disse. Med identitet som sosialt konstruert, ser vi på andre rundt oss for å vite hvordan vi selv kan være. Portrettene av kvinnene kan si noe om hvordan de beskriver seg selv og blir beskrevet av journalisten, som igjen kan ha identifikasjonseffekt på leseren. Det kvinnebildet som blir dannet i portrettet er *en* måte å være kvinne, og kan ha innvirkning på bildet av en selv.

2.2 Definisjon og diskusjon av personlighet

Under definisjon og diskusjon av personlighet vil jeg ta for meg ulike måter å forstå dannelsen av selvet og personligheten på. Jeg vil se på hvordan personlighet tradisjonelt har blitt forstått, viktige bidrag fra teoretikere innen symbolsk

interaksjonisme, sammenhengen mellom aktør og struktur forklart med Giddens og feministisk teori. Disse teoretikerne kan ses i sammenheng med sosialkonstruktivisme som jeg ovenfor har gjort rede for.

2.2.1 Tradisjonell forståelse

En tradisjonell vestlig forståelse av personlighet ser personlighet som noe selvsagt og relativt stabilt gjennom livet. I vårt språk finnes ulike ord for å beskrive personlighet, slik som sjarmerende, egoistisk, gjerrig, snill osv. Altså tenker vi på personlighet som individuelle forskjeller og stabilitet. Forandring i personligheten er sett på som noe som skjer ved spesielle omstendigheter, for eksempel har Per blitt roligere etter at han ble far, eller dersom man får hjelp av psykolog for sine raseriutbrudd.

Vi ser også på personlighet som et enhetlig selv; personlighetsbeskrivelser skal være konsise og karakteristikkene skal høre sammen. For eksempel snill og tålmodig, heller enn snill og egoistisk.

I den tradisjonelle forståelsen ser man på personligheten som noe som påvirker våre handlinger, og ikke omvendt. Handlinger beskriver ikke vår personlighet, slik personlighet gir forutsetninger for handling (Burr 2001:18-19). Denne vanlige måten å tenke på personlighet kan sies å være essentialistisk. Det vil si at ting har en iboende essens som determinerer hvilke handlinger den vil gjøre. Ut i fra dette kan en si at personligheten er et resultat av biologi. De aller fleste tilhengere av den tradisjonelle forståelsen av personlighet vil allikevel si at personlighet er et resultat av biologi, sammen med sosiale påvirkninger fra miljøet rundt (Burr 2001:20).

Vi kan si at personlighet er noe vi bruker for å forstå hvorfor vi gjør ting. Personlighet blir da en teori for å forklare menneskers handling. En handling kan forklares med personlighet, mens personligheten igjen blir forklart med handlingene personen gjør. For eksempel om vi ser en person slå en annen på gata, kan vi si at personen antakelig er aggressiv (om det ikke var selvforsvar eller annet). Men om man spør hvorfor personen er aggressiv, forklarer man det igjen med handlingen man så personen gjøre. Dette er et dilemma i den tradisjonelle forståelsen av personlighet; det finnes ingen objektive bevis for at personlighet ligger biologisk i våre mentale strukturer.

En biologisk tilnærming til personlighet bør tilsi at alle mennesker har en iboende personlighet. Men utenfor den vestlige verden forklares handling for eksempel av ånder og demoner, eller som utførelse av sosial praksis og verdier. Man kan si dette er fordi de ikke vet bedre, de har ikke kommet like langt i vitenskapen som den vestlige verden har. Men man kan ikke si at deres måte å tenke, handle eller føle på er ”feil”, den har bare et annet utgangspunkt enn det vi har i vår del av verden. Ut i fra dette må man derfor si at personlighet er noe som finnes i visse samfunn på et visst tidspunkt (Burr 2001:23).

Andre teoretikere snakker om at menneskelig handling er et resultat av den spesielle sosiale og økonomiske strukturen som man blir født inn i. For eksempel må man i et kapitalistisk samfunn konkurrere med andre, der personen med flest ferdigheter, intelligens, evner og sjarm vil vinne over andre i kampen om jobb, marked, etc.

Vi kan også forklare personlighet historisk med språklige forandringer som eksempel. Det er en ”psykologisering” av ord, der et verb har gått fra å beskrive noe man gjør, til noe man føler (Burr 2001:24). ”Å elske” (”to love”) beskriver ikke lenger den/de handlinger man gjør overfor en person man elsker, men hva man føler. ”Å bry seg” (”to care” blir til ”caring”) om en person, vil ikke bare si at man tar seg av en person, men også hva man føler om personen. Dette kan ses i sammenheng med teorien om at måten vi tenker om oss selv og andre springer ut i fra sosiale og økonomiske betingelser i samfunnet.

Biologisk personlighetstenkning hevder at personligheten er stabil over tid og i ulike situasjoner (Burr 2001:25). Men man kan jo spørre seg selv om man oppfører seg likt med gode venner på pub, som hjemme hos sin bestemor. Vi handler, tenker og føler forskjellig avhengig av hvem vi er sammen med, hva vi gjør og hvorfor. Dette er hva psykologer kaller sosial læring, hvor våre handlinger avhenger av situasjoner og hvor vi gjør de samme handlinger i like situasjoner der dette har vist seg belønnende tidligere.

2.2.2 Roller

I sosiologien snakker vi om roller, som er liknende sosial læring, der handling er bundet til kontekst. Erving Goffman var sentral i defineringen av rollebegrepet, og tilhører den symbolske interaksjonismen. Vår atferd varierer avhengig av rollen som utføres i forskjellige situasjoner. Å være mor er en rolle som krever en spesiell atferd, mens styremedlem er en annen rolle med sin tilhørende atferd. Dette rollespillet skygger ikke over "den virkelige personligheten", men er ulike sett av atferd som gjør at vi fungerer i en sosial kontekst (Burr 2001:26). Goffman skiller mellom rolle i normativ forstand og den faktiske rolleopptreden (Goffman 1961:85). Rolle i normativ forstand er den aktiviteten som rolle innehaveren ville utført dersom man kun skulle følge de normative kravene til rollen. For eksempel de generelle normative kravene til det å være far. Den faktiske rolleopptreden er individers ulike måter å tolke rollen på. Dette gjør at Pers far og Gretes far trer inn i farsrollen på vidt forskjellige måter. Et rollesett er det settet av roller som man anvender i møtet med andre. I en situasjon vil alle deltakerne i interaksjonen tre inn i en rolle, avhengig av de andre deltakerne. Her dannes det et system; et mønster for aktivitet. Rolle er grunnleggende i sosialiseringen, hevder Goffman. Å tre inn i en rolle krever at en møter kvalifikasjonene tillagt den spesielle rollen, og at man følger de normer og forventninger knyttet til den. *"A self, then, virtually awaits the individual entering a position; he need only conform to the pressures on him and he will find a me ready-made for him. In the language of Kenneth Bruke, doing is being"* (Goffman 1961:88).

En vanlig oppfatning i rolleanalyse er at et individ er involvert i flere systemer, og at man derfor spiller mer enn en rolle. De forskjellige rollene holdes atskilt ved rollesegregering. Hjemme er man mor, mens på arbeidsplassen er man leder. Både de man spiller sin rolle ovenfor og hvor man spiller den må holdes atskilt mellom de ulike rollene.

Vi kan se av dette at personlighet ikke alltid består av enhetlige, sammenfallende karakteristika, men består av ulike roller til ulike situasjoner og etter hvem man er sammen med. Psykoanalysen forsøker å forklare ulike "personligheter" i samme person, eller konflikt og inkonsistens i personligheten som resultat av ubevisste,

undertrykte følelser som styrer hva vi gjør. Rolleteori, på sin side, snakker om rollekonflikt, der vi forsøker å ta på oss to eller flere roller samtidig der de tilhørende atferdssett ikke går sammen. For eksempel kan det å være mor og det å være leder ha så ulike atferdssett, at man føler å bli dratt i to ulike retninger (Burr 2001:26). Dersom scenene til de ulike rollene overlapper hverandre (for eksempel at barna møter opp på arbeidsplassen mens man er i samtale med sjefen) kan det oppstå rollekonflikt, noe som kan føre til forlegenhet og ubehag (Goffman 1961:91).

Goffman mener at det i selve rollen ligger føringer for hvordan man skal oppføre seg i rollen. Enkelte roller krever at man omfavner rollen totalt, mens andre roller krever enn viss form for rolledistanse. Rolledistanse er når man viser avstand mellom den individuelle rollen og rollen man spiller. At man går inn i en situasjon på en måte som viser at man ikke passer inn; rollen er ikke beskrivende for hvem han/hun er (Goffman 1961:110).

I en situasjon er det imidlertid ikke slik at man spiller en rolle, og holder de andre i ro. Selv om en rolle gir føringer for oppførsel, vil individet trekke inn andre sider av seg selv, selv om han blir dratt med av situasjonsdefinisjonen som er gjeldende for settingen (Goffman 1961:139). Legen som har et bilde av familien på kontorpulten viser at han også er mann og far. Kirurgen som hjelper sykepleieren å løfte pasienten til sengen selv om dette ikke er hans oppgave, tar i bruk mannsrollen. Uansett hvilken rolle en spiller vil det komme inn normative føringer fra andre roller. Goffman sier det er heller et unntak enn regelen å omfavne en rolle fullt og helt. Imidlertid er det regler for hvordan man skal håndtere ulike roller, regler som er kulturbestemt. For eksempel er rollesegregering viktig i vesten, her skal man skille mellom arbeid og familie (Goffman 1961:140).

Goffmans innføring av begrepet rolledistanse, fjerner noe av det deterministiske ved Talcott Parsons roller. Parsons roller ses på som bindeleddet mellom handling og struktur, og hans mønstervariabler er "... et sett av universelle, dikotome handlingsvariabler, som bestemmer handlingens sosiale karakter." (Korsnes et al 1997:233). Goffmans individer derimot, er frie i forhold til rollene sine, de hopper inn og ut av rollene, de spiller rollene og spiller på rollene, og utøver rolledistanse der rollen ikke passer overens med egen identitet. Allikevel er Goffmans roller basert på

en viss normativ føring på hva rollens atferd er. Enkelte roller krever en større innlevelse enn andre, der rolledistanse er en nødvendig utførelse av rollen. Goffman var for øvrig den første til å reise spørsmålet ingen enda har funnet svaret på, nemlig om det finnes et autentisk og ekte selv bak maskene vi har på i møtet med andre i rolleutførelsen (Marshall 1998:296).

Roller innebærer en forventning til at en skal gjøre eller være på en bestemt måte. For eksempel har det å være mor visse rollebetingelser, som det å sette barnet foran karrieren. Dersom forventningene til rollen brytes, må dette forklares. Dette skal vi se eksempel på i analysen senere i oppgaven. I portrettene kan vi se at kvinnene spiller på flere roller som arbeidstaker, mor og kjæreste. Det at rollene har ulike forventninger knyttet til seg, gjør at det i noen av intervjuene spesifiseres at rollekonflikt ikke oppstår. Vi kan også se at kvinnene som blir intervjuet på grunn av noe som har skjedd eller skjer i karrieren, ikke av den grunn holder de andre rollene i ro. Selv om grunnen for intervjuet er yrket, trekkes andre sider ved kvinnene inn. Dette har noe med portrettets egenart som et personlig intervju, samtidig som Goffman som nevnt sier at uansett hvilken rolle en spiller vil det komme inn normative føringar fra andre roller.

George Herbert Mead ser også selvet som sosialt konstruert. Mead hevdet at barn ikke var født med en bevissthet, men at selvet utvikles ettersom barnet får sosial erfaring (Korsnes 1997:197). Sosialiseringen skjer gjennom spill og lek, hvor man lærer å ta på seg roller og fungere med andre. Menneskenes evne til å forstå og reagere på hva andre tenker og sier om dem, gjør at man kan endre handling for å få aksept fra andre. Mead snakker også om *den generaliserte andre*, som er sammensatt av hva andre mener om deg og den internaliserte sosiale samvittigheten (ibid.). Meads konstruksjon av selvet kan ses i sammenheng med portrettene av kvinnene, der kvinnene og journalisten følger diskurser om hva det vil si å være kvinne. Diskursene kan sies å være representasjoner for hva andre mener om hvordan man bør være som kvinne.

2.2.3 Aktør og struktur

Vivien Burr snakker om identiteter som definert gjennom språket og vår verden som sosialt konstruert. Samtidig anerkjenner hun at det er et komplisert samspill mellom språket, sosiale strukturer og sosiale praksiser (Burr 2001:43). Anthony Giddens ser dette som koblingen mellom aktører og strukturer. Giddens hevder det sosiale liv er mer enn tilfeldige individuelle handlinger, men samtidig ikke bare determinert av sosiale krefter. Han ser en kobling mellom individuelle aktører og sosiale strukturer, der strukturen blir reproduisert av at individene repeterer sine handlinger. Altså finnes det strukturer som tradisjoner, institusjoner, moralske koder etc., men det er agentene som reproducerer strukturene og som kan forandre de (Gauntlett 2002:93). Mennesker er rasjonelle agenter som har kontroll over deres eget liv og som selv bestemmer hva som skal gjøre inntrykk på livet deres (Gauntlett 2002:111). Agenten lar ikke strukturene virke uten egen viten og vilje. Det er agentens diskursive bevissthet, vår evne til å forklare hvorfor vi handler som vi gjør, som utgjør dualiteten mellom agent og struktur (Giddens 1984:89). Strukturene eksisterer ikke utenfor agenten. Men det er rutinene som gir agentene og deres handlinger en reproduktiv karakter. Handlinger som gjentas både i tid og rom er med på å gjenskape samfunnet og gir det struktur (Giddens 1984:85).

Agenter kan handle intensjonelt uten å kjenne konsekvensene av handlingen. Dette innebærer at gjentatte handlinger kan ha utilsiktede konsekvenser. For eksempel snakker jeg korrekt norsk med den intensjon å bli forstått riktig. Samtidig reproducerer jeg det norske språk, noe som for meg er en utilsiktet konsekvens. Begrepet utilsiktet konsekvens viser til handlingers reproduserende karakter og dermed strukturopprettholdelse.

Men hvordan viser de usynlige sosiale kreftene motstand? For eksempel eksisterer språk bare når vi snakker eller skriver, men folk reagerer sterkt mot de som bryter språkets regler og konvensjoner. Harold Garfinkels studie (1984) fra 1960- tallet viser folks reaksjoner når de blir møtt med uventede svar på hverdagslige spørsmål og situasjoner. Dette ble sett på som brudd på den kollektive forståelsen av "normal atferd" (Gauntlett 2002:94). Når det gjelder kjønn ser man at de sosiale kreftene også

gjør motstand når det forekommer brudd på "normaliteten". Gutter med sminke, eller jenter som ikke barberer seg under armene blir møtt med sterke sanksjoner. Giddens mener kjønn er noe som er lært og sett på som "naturlig" og "selvsagt". Det folk gjør hver dag forsterker og reproducerer forventningene, og det er disse andres forventninger som utgjør de sosiale kreftene/strukturene. Det er en tatt-for-gitthet som er viktig for menneskene, troen på at alt går sin vante gang.

Giddens kaller tiden vi lever i for senmoderniteten. Giddens hevder at i senmoderniteten er all kunnskap midlertidig, og kan vise seg å være feilaktig. Vi trenger tillit i hverdagen og i forhold, sier Giddens, ellers vil vi bli lammet av tanken på negative utfall. Risikoer blir akseptert, og man velger fremtidige handlinger ved å beregne utfallet. Media er med på å gjøre folk oppmerksomme på risikoer.

Senmoderniteten innebærer at selvet ikke er noe man er født med, og at selvet ikke er noe varig og stabilt. Selvet er lagd refleksivt, konstruert av individet. Vi skaper, vedlikeholder og reviderer hvordan vi er. Identiteten er ikke et sett av karakteristikk eller en objektiv beskrivelse av hvordan en person "er" (Gauntlett 2002:99).

For å tro på seg selv og for å få respekt av andre, trenger man en sterk historie som kan forklare alt som har skjedd og hvor en selv ideelt sett spiller en heroisk rolle. Stolthet og selvtillit er basert på "... *confidence in the integrity and value of the narrative of self-identity*" (Gauntlett 2002:100). Skam er derimot grunnet i usikkerheten om historien om identiteten er god nok. I portrettintervjuene ser vi kvinnene fortelle historier om barndommen som forklarer hvorfor de som de er i dag, historier om seg selv bekreftet av venner, familie og journalistens fremstilling av kvinnens identitet. Samtidig ser vi at kvinnene fremstilles med motsetninger og svakheter i historiene. Dette gjøres for å vise nye sider av kvinnene som enten kvinnene eller journalistene ønsker å fremheve.

Media beskriver mange mulige historier om identitet, som man kan tolke seg selv ut i fra. For eksempel har romantisk kjærlighet ulike historier i media. I filmer møtes to og lever lykkelig sammen, i såpeoperaer er kjærligheten mer flyktende frem og tilbake på grunn av kravet om spenning og intriger, mens det i livsstils- magasiner snakkes mer om seksuell nytelse enn kjærlighet. Seksualitet og seksuell identitet er viktig for selvet. Om man er heteroseksuell eller homofil sier mer om deg enn hva man

spiser eller hvilken musikk man hører på. Den seksuelle identiteten blir i tillegg fokusert sterkt på i media; i sanger, filmer, bøker, magasiner etc. (Gauntlett 2002:101).

Mestrovic er en av de som kritiserer Giddens teorier. Han mener Giddens er for rasjonell i sine teorier, og utelater følelser. For eksempel sier han, er nasjonalisme et eksempel på irrasjonelle følelser som fører til blant annet vold, noe Giddens modell ikke har noen forklaring på. Han mener Giddens teorier er enkle, optimistiske og lite forklarende. Teoriene utelater de sosiale problemene. Som motargument sier Gauntlett at Giddens og Mestrovic har ulike definisjoner av modernitet. Mestrovic snakker om moderniteten som vi har levd lenge i (den tradisjonelle definisjonen), mens Giddens har en egen definisjon av senmoderniteten. Nasjonalisme for eksempel hører til tradisjon, og har enda ikke blitt forandret i den moderne verden. Tradisjon spiller fortsatt en viktig rolle i det moderne samfunnet, men er på nedadgående kurve i anvendelse. Dessuten vil nasjonalister antakelig føle seg rasjonelle i sine handlinger, selv om utenforstående vil kalle det irrasjonelt (Gauntlett 2002:112).

Identiteten blir også "kommersialisert" ved at man kan kjøpe seg ting for å forsterke og vise sin egen identitet. Det er gjennom konsumerisme man kan utvikle en livsstil. Det er individet selv som velger livsstil, og gir dermed sin personlige historie form. Dessuten gir livsstil en tilhørighet til de som har tatt det samme valget når det gjelder livsstil – de er som "oss". Man kan ha flere livsstiler til ulikt publikum; på jobb, hjemme og til venner. Man får vite om ulike livsstiler gjennom media, samtidig som hverdagslig erfaring gir deg ideer om hva de ulike livsstilene innebærer (Gauntlett 2002:103). Media viser livsstiler man vanligvis ikke ville ha sett, samtidig som det også i media er et begrenset utvalg av livsstiler. Om alle har et ideelt selv som inspirerer egen selvidentitet og som gir oss konstruksjonen av vår egen historie, må media spille en rolle her (Gauntlett 2002:108). Livsstilene kan vise hvordan man utfører ulike roller, og vise til ulike rollemodeller. Portrettene av kvinnene kan fungere som rollemodeller for hvordan man er kvinne.

2.2.4 Feministisk teori

En annen retning innen identitetsdannelse er feministisk teori. I 1990-årene har feministisk teori gått mer i retning av sosialkonstruktivisme, og kan ses på som inspirert av blant annet Derrida og Foucault (Korsnes 1997:177). Feminisme har i den senere tid blitt erstattet med betegnelsen kjønnsforskning, for å unngå konnotasjonene knyttet til 70-tallets kampretorikk (Korsnes 1997:146). Kjønnsforskning favner både kvinnestudier og mannsstudier, og er også en betegnelse for sosialkonstruktivistisk kvinneforskning hvor essensialiseringen av kjønnsforskjeller forkastes (Korsnes 1997:147). Kjønnsforskjellene er heller, som vi skal se hos Butler, sosialt konstruert.

Judith Butler er en av de som tilhører denne teoretiske tilnærmingen, som har likhetstrekk med sosialkonstruktivismen. Butler introduserte det som blir kalt "queer theory". Denne teorien hevder at ingenting ved din identitet er satt eller forhåndsbestemt. Identiteten er hva man nylig har sagt eller følt, og hva andre har sagt om deg. Det finnes ikke noe indre selv, vi tror det på grunn av diskursen om det. Judith Butler er i boken *"Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity"* (1990) opptatt av hvordan kvinner har blitt sett på som en enhetlig gruppe (Gauntlett 2002:136). Å være kvinne i seg selv ble definisjonsfaktoren i identiteten til kvinner. Det todelte kjønnsperspektivet er gitt, enten man er mann eller kvinne. Butler mener todelingen er sosialt konstruert gjennom å se på kjønn som maskulin eller feminin, for deretter å se på kroppene. Man kan ikke anta at folk har visse identiteter ut i fra om de er mann eller kvinne, og generaliseringer om kjønn bør unngås. Hun kritiserer dermed de tradisjonelle feministiske holdningene der nettopp disse tingene har blitt fokusert på. De tradisjonelle feministene mener kvinner må holde sammen, uansett klasse, rase eller seksualitet. Alle faktorer som er med på å skape identiteten. Dette ble ikke vektlagt av feministene, for dem var det viktig at kvinner stod sammen som en helhetlig og undertrykt gruppe. Dette på tross av at en svart, fattig kvinne har mer til felles med en svart, fattig mann enn en hvit, middelklassekvinne (Gauntlett 2002:139). Butler mener kjønn ikke er noe varig, men en skiftende variabel som forandrer seg i ulike kontekster og til ulike tider. Kjønn er altså noe man *gjør*. Ut i fra dette kan man ikke si at en identitet er mer riktig/sann enn en annen. Det finnes ikke en autentisk

mannlig eller kvinnelig atferd, men man tror det på grunn av repetisjonene av en bestemt atferd. Allikevel er det ikke et ferdig og determinerende atferdsmønster. Massemedia er med på å reprodusere ideen om en "ekte" atferd for menn og kvinner; den foretrukne atferd. Samtidig er kjønn fremstilt mer fleksibelt i media i dag. Dersom kjønn er noe man gjør, kan denne atferden forandres til hva som helst (Gauntlett 2002:140). Butler ønsker alternativ identitetsatferd, og mener uforutsette handlinger kan rokke ved vår forutinntatthet når det gjelder kjønn. Ved gjentatte utfordringer av vår tatt for gitthet kan kategoriene falle sammen. Kompleksiteten skaper radikale forandringer, og Butler kaller dette "gender trouble" (Gauntlett 2002:141). Butler mener altså at man ikke skal vente på politiske reformer eller andre "uten i fra" forandringer, men dette er noe man kan gjøre selv hver dag. Når kjønn er noe man gjør, kan utfordringen til kjønnskategoriene og identitetsatferd gjøres av hver enkelt.

Kritikken av Butler gjelder hennes begrep "gender trouble". Hun har ingen forklaring på hvordan man skaper "gender trouble", hvordan man kan gjøre dette hver dag. Martha Nussbaum tolker Butler dithen at kvinner må overgi seg til strukturene, man kan ikke gjøre noe med dem bortsett fra å gjøre narr av dem. Nussbaum mener endringer må skje på makronivå gjennom lover og regler, og anerkjenner dermed ikke Butlers mikroteoretiske utgangspunkt. Her kan man trekke koblinger mellom Butler og Giddens når det gjelder deres kritikere. Butler og Giddens mener folk har makt til forandre sitt eget liv, mens deres kritikere Nussbaum og Mestrovic, mener endringene må skje ovenifra (Gauntlett 2002:145).

Dorothy Smith er en annen fremtredende teoretiker innen den feministiske retningen. Smith snakker om hvordan sosiologien er utviklet av menn fra middelklassen. Begrepene i sosiologien er utviklet av menn, og disse begrepene benyttes også av kvinneforskere. På grunn av dette har sosiologien blitt fremmedgjort i forhold til dagliglivets erfaringer, som kan være spesielt viktig for å få en forståelse for kvinners situasjon (Thagaard 1998:41). Smith hevder at man må se på hverdagslivet for å finne ut hvordan samfunnet fungerer. Slik kan teorien utvikles på grunnlag av kvinners erfaringer, heller enn den etablerte teorien utviklet av menn.

Som vi har sett hevder sosialkonstruktivismen og familiære teoriretninger at den du er, personligheten, ikke eksisterer inni deg, men mellom mennesker. "*The point*

is that we use these words [”friendly”, ”shy”, ”caring” etc] as if they referred to entities existing within the person they describe, but once the person is removed from their relations with others the words become meaningless.” (Burr 2001:27).

Personen vi er kan ses som et resultat av sosiale møter og relasjoner, det vil si en sosial konstruksjon (Burr 2001:28). Vi har ikke en, enkelt personlighet, men flere potensielle selv som ikke nødvendigvis er konsistente med hverandre. Den ”menneskelige natur” er her historisk og kulturelt avhengig, heller enn lik for all tid. Personlighet sett på denne måten er mer en teori som forsøker å forklare hvorfor vi handler som vi gjør, istedenfor som en del av ”menneskelig natur” (Burr 2001:29).

Oppløsningen av en enhetlig, stabil personlighet kan virke uriktig, da vi som mennesker føler at vi har en personlighet, med et fast sett av karakteristika. Dette er vår måte å forstå oss selv og andre på; vi husker tilbake på følelser og hendelser og ser etter mønstre og repetisjoner som gir en kontinuitet i vår atferd.

I sosialkonstruktivismen snakkes det om identitet istedenfor personlighet, for å unngå de essentialistiske konnotasjonene forbundet med personlighet. Ved å bruke ordet identitet, er det en selv som identifiserer noe ut i fra sitt eget ståsted og mening, og uten å si noe om ”naturen” til det en identifiserer (Burr 2001:30).

2.3. Språkets makt

”Språket som kommunikasjonsmiddel filtrerer hva som mer eller mindre lett lar seg kommunisere; noen verdier og interesser får via det rådende språket lettere enn andre adgang til debatter og beslutninger. Det man i et samfunn eller en organisasjon har et velutviklet vokabular for, lar seg lettere artikulere, kommunisere og realisere enn noe annet” (Mathisen 1997: 8).

Luhmans systemteori (1984) går ut på at det ikke finnes noe samlende, styrende sentrum, men forskjellige systemer med hver sin funksjon i et samfunn. Systemene opererer ut ifra egne kriterier, for eksempel har det økonomiske system ingen moralsk og politisk regulering. Dette gjør systemet mer fritt og gir en større vekstdynamikk. Systemene har en selektiv utvelgelse av hva omgivelsene rundt gir av informasjon og

hva som brukes etter systemets egne kriterier. Systemet ser ikke selv hva det ikke ser, og må ikke reagere på ting utenfor systemet. Hva de reagerer på og bruker er noe systemet selv bestemmer. Allikevel må systemet tilpasse seg omgivelsene for å overleve. Tross dette overlevelsesmomentet, er det systemets formål og mening som er styringskriteriet. Systemene er meningskonstituerte og meningskonstituerende. Det vil si at det i systemet er regler for hva som er riktig og hva som er galt, hva som hører hjemme i systemet og ikke. Disse reglene setter også en ramme for hva systemet er og reproducerer dermed systemets funksjon (Mathisen 1997:10). Luhman snakker om binære koder som regulerer kommunikasjonen. For eksempel er den overordnede funksjonen i økonomien å ha penger eller ikke ha penger; i vitenskapen handler det om å skille mellom sant og usant. Det er disse kodene som strukturerer kommunikasjonen. Kodene ytres med et eget systemspråk, med et sett av meninger og betydninger. For eksempel diskuterer man ikke religion med økonomiens språk. Her er det klare differensieringer mellom ulike systemers språk. For at man skal ha påvirkningskraft må man befinne seg innenfor et funksjonssystem og benytte seg av dette språket (Mathisen 1997:12). Allikevel ser vi at økonomiske kriterier gjør seg gjeldende på flere områder. Habermas kaller dette for ”kolonialisering av livsverden” (Mathisen 1997:17).

En kritikk av Luhman kommer fra Münch (1994) som hevder at også andre forhold spiller inn enn de helt rendyrkede funksjonsformål (Mathisen 1997:15). I økonomiens system må disse også ha moralske kriterier, for eksempel ved hensynet til miljøvern. Fortjeneste står ikke høyest i systemet dersom samfunnet generelt har høy moralsk konsensus om bevarelse av miljøet som viktig. I politikken ser man at helse- og sosialdepartementet ofte blir styrt av økonomiske kriterier som går ut over den overordnede funksjonen. Språk kan forandre et system, men kan også brukes til å bevare oppfatninger og vurderinger. De språklige konvensjonene utestenger noe/noen fra diskusjonen. Det er når man oppdager at språket er begrensende at man kan gjøre noe med det, sier Mathisen (ibid.)

Man kan se Luhmans systemteori i forhold til Smith og dagliglivets erfaringer. Smith snakker om sosiologien som utviklet av menn, og at kvinners erfaringer derfor holdes utenfor ved at språket og dets begreper ikke er deres. Dette kan ses i

sammenheng med Luhman, der systemets språk og beherskelsen av dette er avgjørende for innflytelsen man har på systemet. Om et system er preget av menn med et ”mannlig” språk, vil det ut i fra dette være vanskelig for kvinner å få innpass og innflytelse. For eksempel kan man tenke seg media som et system preget av menn og med et ”mannlig” språk, hvor kvinner vanskeligere får innpass. Dette vil bli sett nærmere på i analysedelen.

2.3.1 Diskurser

Michel Foucault er en sentral teoretiker innen diskurs og språkets makt. ”*Discourse, for Foucault, shaped ways of talking about or representing or knowing a particular object*” (Marshall 1998:294). Foucault så identiteter som skapt i diskursene, for deretter å bli tatt opp og gjort til sine av individene. Foucault mente også at individer innehar flere mulige selv. De ulike diskursene knyttet til forskjellige deler av samfunnet som religion, sport og konsumerisme produserer ulike, og ofte motstridende versjoner av selvet. Hver diskurs representerer ulike mulige versjoner av oss selv. De ulike selv som følger diskursene er også knyttet til større strukturer av identitet som klasse, etnisitet og kjønn (ibid.).

I Foucaults forfatterskap finner vi to perioder. Den første perioden handler om hvordan institusjoners diskurs og deres formelt anerkjente eksperter la press og bånd på enkelte grupper, og begrenset deres muligheter ved å snakke om dem på spesielle måter. I denne perioden så Foucault verden som konstruert utenfra. Den andre perioden er Foucaults fokus på hvordan diskurser gjorde at folk sanksjonerte seg selv. Hvordan folk dømte seg selv, og gjorde seg selv til overvåker av egne handlinger (eksempel fra ”*The History of Sexuality*”) (Gauntlett 2002:116). I denne andre perioden skiftet Foucault fra å se verden konstruert utenfra til å se verden konstruert innenfra.

Foucault ble populær fordi han hadde en ny modell om makt. Tidligere var makt noe som en spesiell gruppe hadde, og som man underkastet seg, slik marxister så fabrikkeiere hadde makt og feminister så menn hadde makt. Foucault derimot mente at makt ikke er noe man har, men noe man gjør i interaksjonen. Man kan ikke si at noen

har makt, men at de ofte befant seg i en posisjon med makt eller hadde mulighet til å utøve makt. Makt er overalt, sier Foucault. Makt er ikke nødvendigvis undertrykkende, men kan føre til mer frihet. Makt er ikke noe alle har lik tilgang til, men makt kan ikke holdes av en gruppe. Makt er overalt og spiller en viktig rolle i alle relasjoner og interaksjoner. Foucault sier makt ikke eksisterer utenfor sosiale relasjoner; det er i disse makt utspilles (Gauntlett 2002:119). Man kan inneha makt i en situasjon, men om konteksten forandres følger ikke makten nødvendigvis personen. Sosiale strukturer oppstår av at mange aktører handler på mikronivå. Regler oppstår som følge av historien, ved at institusjoner dannes og organisasjoner oppstår. Det kan sies at Foucaults maktbegrep tok bort muligheten for kritikk av urett og å motsette seg ulikhet. Foucault viser en annen måte å tenke på makt. Der hvor makt er utøvd, er også motstand produsert. *"Where there is power, there is resistance."* (Gauntlett 2002:120) Og denne motstanden skjer overalt, i en eller annen form, fra rynking på nesen til høylytte protester. Derfor sier Foucault at makt er produktivt, enten med positive eller negative konsekvenser. Makt skaper noe og får ting til å skje og er sjelden endimensjonalt (Gauntlett 2002:121). I Foucaults *"The History of Sexuality"* snakker han om den viktorianske perioden. Diskursen om sex forsøkte å undertrykke en viss atferd, og som på grunn av undertrykkelsen ga en identitet til atferden og som igjen ga fokus på atferden i offentligheten. Psykiatrien, domstolene og litteraturen forsøkte å kontrollere "perversiteter", som for eksempel homofili, ved å fordømme det, men skapte isteden en motdiskurs hvor homofile begynte å snakke for seg selv og å motsette seg undertrykkelsen. Utøvelsen av makt produserte altså motstanden

Foucault blir kritisert av Fairclough da han mangler en redegjørelse for de sosiale mekanismene som fører til endring (Mathisen 1997:25). Hvordan vise motmakt? Motstand utøves også gjennom tekst, det er ikke bare makt og kontroll som utøves. Friedlind og Alford hevder Foucault mangler aktører og subjektivitet, dessuten konkrete empiriske institusjoner. Uten dette mister man begreper om endring, hevder de (Mathisen 1997:25). Smith og Bourdieu kritiserer Foucaults maktbegrep. Foucault mener makt oppstår nedenifra, og hvem som helst har tilgang til den. Makten reproduseres gjennom diskurs. Smith og Bourdieu er kritisk til Foucault da de mener disse maktstrukturene også reproduseres gjennom grupperinger, det er grupperinger

som opprettholder diskursene. Hvem som snakker om ting, og hvordan det gjøres er også en del av diskursenes makt (Forelesningsnotater Sosiologisk teori 2002).

Foucault mener også, som motsetning til mange andre, at makt trenger anerkjennelse, og at man har alternativer. For eksempel mener Foucault at slaveri ikke er utøvelse av makt, heller ikke vold. Foucault viser til andre kulturer og andre tidsepoker, og ville med dette vise at vår forståelse av oss selv ikke er nødvendigvis er riktig. Det er heller strategier for å forstå det moderne liv (Gauntlett 2002:128).

Med Foucaults maktbegrep kan man se at endringer er mulig. Ved at makt er overalt, kan alle bli innehavere av makten. Med makt i diskursene er språket et verktøy for å besette makten. Da språket ikke er et system med "sannheter" og klare meninger, finnes det potensielt konflikter. Ser man dette i sammenheng med Luhmans systemteori og Smiths fokus på kvinners språk og deres erfaringer, kan man se for seg potensielle endringer der "mannlige" områder, som for eksempel i media, bli like mye et "kvinnelig" område med innføringen av "kvinnelige" begreper og erfaringer. Her kommer vi inn på om det finnes forskjeller mellom menn og kvinner språklig, noe jeg skal komme tilbake til i analysedelen der tidligere undersøkelser på emnet vil bli gjennomgått. Samtidig kan man spørre seg hvordan dette skal gjennomføres dersom slike endringer er ønskelig. Hvordan man skal vise motmakten som Foucault snakker om eller Butlers "gender trouble" i media er et spørsmål som forblir ubesvart.

Diskusjonen om identitet tar to retninger med identitet som sosialt konstruert. De *optimistiske* ser konstruksjonen som et tegn på at den moderne verden gir større individualitet og frihet til å velge blant flere identiteter. Mulighetene for selvrealisering er bedre, da man slipper å forholde seg til "falske bevisstheter" influert av religion, tradisjon eller kultur. *Pessimistene* derimot snakker om at identiteten som sosialt konstruert er et resultat av storsamfunnets fremmedgjøring, som fører til fragmentering i samfunnet, hjemløshet og meningsløshet. Veksten av selvopptatthet og egoisme kan lede til tap av det offentliges autoritet, hevder pessimistene (Marshall 1998:295-296).

2.4 Medias makt

Her skal vi se nærmere på medias makt og påvirkning. Når det gjelder medias makt er det to teoretikere med ulikt syn som kan fremheves. Theodor Adorno mener massemedia har stor makt og at denne makten er farlig, mens John Fiske mener publikum har mer makt enn media. Jeg skal kort gå gjennom de to teoretikernes hovedlinjer.

Adorno har sin bakgrunn fra Frankfurterskolen, og var preget av sin egen samtid. Han flyktet til USA da Hitler kom til makten på 1930-tallet. Opplevelsen av Hitlers vellykkede bruk av massemedia, samtidig som kultursjokket med eksplosiv populærkultur i USA, gjorde Adorno kritisk til medias makt. I tillegg mente Adorno at de undertrykte arbeiderne ble tilslørt av underholdningen gjennom filmer og musikk på radioen, noe som hindret den store revolusjonen Karl Marx forutså. Adorno samarbeidet med Max Horkheimer om medieteoriene, og de kalte massemedia for ”kulturindustri”. Med dette så de på media som en maskin som produserte underholdningsvarer for profitt (Gauntlett 2002:20). Massemedia ble ikke referert til som kultur, da de mente kulturen ikke var laget av mennesker, men heller var påpresset folket ovenifra. Uansett medieprodukt, er alt en del av det kommersielle systemet. Adorno og Horkheimer påpeker også at vi som forbrukere ikke har særlig valg når det gjelder media (Gauntlett 2002:21). Produkter er laget for å passe flest mulig, og utvalget begrenset. Og det man tjener penger på, blir produsert igjen og igjen. Det som er annerledes treffer ikke mange nok. Det kan man vel kanskje se i Hollywood filmer vil noen hevde, der mange av de samme tema går igjen.

Adorno og Horkheimer er bekymret for all tiden og bevisstheten til folk som media opptar. Media tar plassen for andre ting, som arbeideropprør (aktuelt på deres tid). Media gjør oss passive og konforme (Gauntlett 2002:22). Kritisk tenkning blir affisert av massemedia. Massemedia ble sett på som at det isolerte mennesker enten hjemme foran tv eller radio, eller i mørket i en kinosal. Det er denne ”falske bevisstheten” Adorno og Horkheimer påpeker, men som vi som forbrukere ikke kan se (Gauntlett 2002:23).

Fiske på sin side er opptatt av populærkultur. I motsetning til Adorno mener Fiske populærkulturen er laget av folket, og at det er folket som bestemmer hva som blir en del av denne kulturen. Makten publikum har til å tolke medietekster og forutsi deres popularitet, er større enn medieindustriens makt til å sende enkelte beskjeder eller ideologier. Fiske henviser til Stuart Halls "koding/dekoding modell" (1973). Medieprodusenter koder teksten med en spesiell mening basert på sosial kontekst og forståelse, mens personen som konsumerer teksten, dekode den og basert på sin egen sosiale kontekst og oppfatninger blir meningen antakelig annerledes enn produsentens. Halls teorier viste hvordan politiske posisjoner kan bli meningsfulle og populære bare man artikulere den slik at folk kan identifisere seg med dem. Halls studier av Thatcherismen viser dette: den ble suksessfull fordi Thatcherismen klarte å artikulere høyresidens politiske agenda slik at "vanlige" mennesker tok de som selvsagte og fornuftige. Man kan bruke Halls teorier på å se hvordan media får maskulinitet, femininitet og seksualitet til å se naturlig, innbydende og sexy ut (Gauntlett 2002:26). Medietekster kan dekodes av publikum i forskjellige og uforutsette vendinger. Dette kan man jo si er selvsagt, men Fiske går enda lenger i å hevde publikums makt og valgfrihet. Fiske sier "*Culture is a living, active process: it can be developed only from within, it cannot be imposed from without or above*" (Gauntlett 2002:24). Fiske mener folk relaterer seg til medias tekster i forhold til sin egen identitet, og at det derfor blir ulike og unike grunner for hvorfor man liker populærkultur. Ønsket om forandring og utvikling drives av publikums aktivitet i den kulturelle økonomien. I en medietekst finnes det ulike tolkninger, og hver enkelt publikummer blir en produsent av mening og fornøyer (Gauntlett 2002:24). Fiske mener media viser ideer og mening, fordrer mangfold og forskjellighet som kan lede til forandring (Gauntlett 2002:28).

Fiske hevdes å være for optimistisk om publikums makt og unike tolkning av medias tekster. Fiske er absolutt en motsats til Adornos pessimisme, så en mellomting er kanskje mer ideelt. At man bruker Fiskes teorier om media som mangfoldig, med Halls koding/dekoding modell. Samtidig som Adorno må ha rett i at man som enkeltpublikummer har liten makt i forhold til det store apparatet bak medieindustrien. I dag anerkjenner man bruken av "industri" når det gjelder media, uten at dette er i

negativ forstand. Adorno må også ha rett i at man ikke alltid har et kritisk og reflektert blikk når man bruker medietekster. Her kan man til en viss grad se Althusseres teori om at man blir ”forført” av en ideologi ved bruk av virkemidler. Althusseres interpellasjonsteori går ut på at man ukritisk identifiserer seg med en medietekst som fremhever et sett av oppfatninger slik at vi ser verden på en spesiell måte. For eksempel bruker livsstils- magasiner glamour, humor og fine bilder til å forføre leserne til en spesiell livsstil. Kritikken av Althusser er at han er begrenset av sin egen determinisme, og makten til individene er fraværende i hans teori (Gauntlett 2002:27). Samtidig er media bare en av faktorene som påvirker ens identitet. I dagens mediebilde finnes mange alternative ideologier og verdenssyn. Fiske kan ha rett i at dette fører til større toleranse. Ved å bli kjent med nye verdener, blir ulike levesett ikke så fremmed og dermed mer godtatt. Det er sannsynlig at man mer eller mindre velger det som allerede passer til ens eget verdenssyn. Man velger for å bekrefte sin egen identitet. Samtidig blir man påvirket av andre og nye ideologier og verdenssyn.

Det er usikkert hvor stor påvirkning media har på samfunnet. Mediene virker ikke likt på alle mediebrukerne, påvirkninger skjer ikke nødvendigvis umiddelbart eller direkte, og virkningene er ikke bestemt av innholdet alene (Waldahl 2000:443). Mening blir skapt i en konkret situasjon der aktøren bygger på de erfaringer og ferdigheter han eller hun allerede innehar, og hver enkelt mediebruker har et individuelt ”fortolkningspotensial”. Mediebrukeren forholder seg selektivt til media, med en selektiv bruk, oppmerksomhet, forståelse og hukommelse. Det er kommunikasjonen som er støttende til mediebrukerens allerede etablerte oppfatninger som har størst påvirkning, heller enn kommunikasjon som strider mot det vi allerede vet (Waldahl 2000:458-459). Mening oppstår dog ikke bare mentalt i enkeltindividet, men mellom personer. Vi kan si at ”fortolkningspotensialet” hos mediebrukeren både er personlig konstruert og sosialt overført. Derfor har media ulike tolkningsmuligheter hos brukerne. Allikevel legges det føringer på hvilke meninger budskapet skal gi, og et ”meningspotensial” gir grunnlaget for ulike tolkninger (Waldahl 2000:444). Mening er også sosialt konstruert i en bestemt kontekst. Hvor og hvordan meningsdannelsen blir til, preger meningen. Mening er dynamisk og i stadig utvikling, det er ikke en fast, bestemt kunnskap. Allikevel har man et mentalt ”grunnfjell” av erfaringer og

ferdigheter som, heller enn store meningsskifter, tilføres justeringer ettersom ny mening dannes (Waldahl 2000:445).

Mediepåvirkning kan defineres som: “... *mediepåvirkning har funnet sted når det som et resultat av kommunikasjonsprosessen er noe (ikke er noe) i mediets omgivelser, som ikke ville vært (ville vært) der uten kommunikasjonsprosessen*” (Waldahl 2000:446).

Mediepåvirkning skjer mer eller mindre kontinuerlig, og man trenger ikke som mottaker å reflektere over budskapets betydning for at påvirkningen skal finne sted. Påvirkningen skjer i et samspill med hva publikum gjør i hverdagen med venner, familie og arbeidskollegaer. Mediene påvirker hvordan folk tenker og føler i forhold til hverdagens allmenne spørsmål, og media er med på å danne samfunnets “felles kunnskap” (Waldahl 2000:447). Media legger føringer på for eksempel hvordan vi går kledd, hvilken musikk eller film som er bra, og hvilke normer som er gjeldene. Vi kan si at media har symbolmakt overfor publikum. Symbolmakt kan defineres som hvem som forvalter samfunnets verdi- og normgrunnlag, og hvem som definerer hvilke tanker og handlemåter som er akseptable eller ikke (Waldahl 2000:448). Innenfor symbolmakt kan man snakke om *normmakt*; der mediene fremmer bestemte verdier og synspunkter som viktige eller ikke, *modellmakt*; der mediene gir rammebetingelser for kunnskap og informasjon, og fungerer som leverandør av samfunnsdebattens koder, og *kommuniseringsmakt*; medienes evne til å formidle informasjon ved mestring av språket og virkemidlene (Waldahl 2000:448-449).

Som mediebruker henter man mening i media, og man legger til sin egen tolkning av innholdet. Det er en interaksjon mellom medieinnholdet og publikum, der elementene i prosessen fungerer med referanse til hverandre (Waldahl 2000:445). Kommunikasjon bidrar til etablering og vedlikehold av felleskapsrelasjoner, og legger samtidig grunnlaget for sosiale endringsprosesser (Waldahl 2000:446).

Medienes symbolmakt overfor publikum gjør at portrettintervjuene kan si noe om hvordan vi skal være. Hvilke normer og verdier som gjelder kan komme til uttrykk gjennom måten kvinnene presenterer seg på og blir presentert av journalisten. Portrettene viser ulike bilder av kvinnene som publikum kan identifisere seg med. Med Fiske kan man si at folk velger ut måter å være på etter hva de ser etter som meningsfylt, og som passer med deres egen identitet. Publikum lar seg ikke ubetinget

bli påvirket ifølge Fiske, mens Adorno ser massemedia som ”forførende”. Diskursene som både kvinnene og journalistene bygger på i intervjuene kan sies å reproducere og produsere oppfatninger vi har om kvinner. Om hvordan man skal være mor, arbeidstaker og kjæreste. Som publikum leser vi teksten ut i fra en forventning til hvordan vi tror kvinnene er, hvordan journalisten har fremstilt kvinnen, hvordan kvinnen ønsker å bli fremstilt og vår egen forståelse av hva det vil si å være kvinne.

2.5 Kjønn og media

Jeg vil i analysedelen av oppgaven se nærmere på tidligere forskning om forskjeller mellom menn og kvinner i media. Her skal jeg kun gå kort gjennom noen tanker omkring kjønn og media.

Media og kommunikasjon er en viktig del av det moderne livet, samtidig som kjønn og seksualitet er med på å skape vår identitet. Media viser stadig bilder av kvinner og menn, og disse påvirker vår identitet. Dette er ikke en direkte påvirkning – at man låner identiteter av media. Heller er det en mer indirekte innflytelse på hvordan man tenker om kjønn. Hvordan man ”gjør” kjønn vises stadig på ulike mediekanaler (Gauntlett 2002:1). Vi bruker media mye i løpet av en dag: vi leser avisen, surfer på internett, ser reklameplakater, ser på tv, går på kino etc. All denne informasjonen skaper en forventning til hvordan våre egne liv og andres atferd bør være. Ved å se hvordan andre har det gjennom media, gjør dette noe med egne oppfatninger omkring identitet. Vi lærer hvordan man ”er” en venn, nabo, kjæreste og så videre av media. Man kan si media skaper rollemodeller for hvordan man skal leve, se ut og oppføre seg (Gauntlett 2002:2). I portrettene ser vi kvinnene i ulike roller, og kan ses på som rollemodeller for en måte å være kvinne på.

I dag har menn og kvinner like rettigheter rent formelt, og føler seg også i stor grad like når det gjelder personlige relasjoner. Samlivsformene har blitt flere, og ”kontrakten” mellom menn og kvinner har forandret karakter. Nå stiller menn og kvinner mer likt i forhold til hverandre når det gjelder samliv; det er ikke lenger slik at kvinnen er økonomisk avhengig av mannen. Holdningene rundt kjønnsrollene har

endret seg, og det er færre hjemmeværende kvinner. Man snakker heller om en følelsesrelasjon mellom to like parter. Giddens (1999) kaller dette for en ”demokratisering av følelser” (Gauntlett 2002:3). Allikevel er det stadig ulikheter mellom kjønn tross de formelle rettighetene og holdingsendringene. Kvinner gjør mer husarbeid, bruker mer tid på barn; kvinner er i større grad borte fra jobben når barna er syke, i tillegg til den daglige omsorgen. Menn på sin side gjør mer betalt arbeid, klatrer lettere på karrierestigen og er mer fremtredende i politikken.

Det er den følelsesmessige likheten som må bringes videre til arbeidslivet. Utviklingen til den formelle og følelsesmessige likheten har gått relativt fort, mens en forandring på arbeidsmarkedet vil ta lenger tid (Gauntlett 2002:6). Også mediebildet er preget av en skjev fordeling av kvinner og menn. Da menn har flere høye posisjoner i samfunnet, er de også mer synlige i media enn kvinner. Dette skal jeg se nærmere på i analysedelen av oppgaven.

Samtidig med kvinners økende selvstendighet og ”girl power”, kommer spørsmålet om menns sviktende maskulinitet. Kvinner trenger ikke en mann lenger – ikke engang for å få barn. Mange menn føler de mister en del av seg selv når maskuliniteten svekkes, og det er menn som topper listene over antisosial atferd som for eksempel selvmord. Rollen som forsørger er borte, og menn må finne en ny og moderne måte å tenke om seg selv på. Det er ikke lenger like stor plass til den tradisjonelle mannen, og menn ser i media etter nye rollemodeller.

Stereotypifiseringen av kjønn gjelder både menn og kvinner (Gauntlett 2002:13). Men feminitet har en annen betydning av ordet enn det maskulinitet står for. Maskulin er noe menn vil være; maskulinitet er en måte å være mann på. Feminitet forbindes med noe passivt, gammeldags og er et noe vagt uttrykk. Det er ikke en måte å være på, en atferd. Mote og klær er heller noe som beskriver det feminine, og kvinner blir kritisert om hun mangler det feminine ”touch”. Feminitet blir sett på som kulturelt konstruert, en oppvisning mer enn en identitet. Vi ser i portrettene hvordan mange av kvinnene blir beskrevet som feminine ut i fra utseendet. De blir beskrevet som vakre, med pene klær og som veltrente.

Kjønn er bare en del av identiteten. Andre faktorer som preger identitetsskapelsen er etnisitet, klasse, alder, seksualitet, utdanning, bosted, kulturell bakgrunn, kriminell fortid, utseende og så videre (ibid.).

I portrettene ser vi hvordan kvinnene ”er” arbeidstaker, mor og kjæreste. Måtene disse væremåtene presenteres på viser ulike måter å leve på, og er med på å skape en forventning til hvordan våre egne liv bør være.

3.0 Metode

Formålet med kvalitative studier er å få forståelse for sosiale fenomener og virkeligheten slik den oppfattes av de personene som studeres (Thagaard 1998:11). Thagaard henviser til Eneroths to grunnleggende prinsipper for kvalitativ forskning, der det første prinsippet viser til en helhetsforståelse av virkeligheten der enkeltstående tilfeller betraktes som et konkret uttrykk for en større helhet (Thagaard 1998:16). Det andre prinsippet er en motsetning til kvantitative studier der forskeren betraktes som en utenforstående og iaktaker. I kvalitativ forskning anser man forholdet mellom forsker og informant som et subjekt – subjekt forhold, der begge er med på å påvirke forskningsprosessen.

I kvalitativ forskning er det flere metoder som intervju, åpen og skjult observasjon, og dokumentanalyse/diskursanalyse. Det er denne siste metoden som blir benyttet i oppgaven, og jeg vil nå gå gjennom det vitenskapsteoretiske grunnlaget for diskursanalyse, som også er gjennomgått i teoridelen av oppgaven. Grunnen til at dette blir snakket om ytterligere i metoddelen er fordi teorien er grunnleggende for å forstå diskursanalyse. Deretter snakker jeg om hva diskursanalyse innebærer teoretisk og empirisk, for så å gå over til hvordan oppgaven konkret er blitt gjennomført.

3.1 Poststrukturalisme

Det finnes ingen oppskrift på hvordan man gjør en poststrukturalistisk inspirert empirisk analyse, det er et kreativt analysearbeid og diskursbegrepet må forstås analytisk. Det er en fleksibilitet i kvalitativ metode som kan kalles en runddans mellom teori, metode og data (Thagaard 1998:25).

Først kan man starte med å redegjøre for hva poststrukturalisme er og betyr for analysen. Søndergaard skriver i sin artikkel at *"Al betydning er, med J. Derrida, "udsat" (Søndergaard 2000: 63). "Betydninger er altid led i uendelige kæder af referencer – de eksisterer gennem deres referencer til andre betydninger."*

(Søndergaard 2000: 63). Nettopp derfor kan man tenke seg de kulturelle kategoriene kjønn, etnisitet, sosial klasse, nasjonalitet, diverse seksuelle kategorier etc. (diskursive kategorier) som temporære og potensielt bevegelige. Søndergaard refererer til Butler når hun sier at *"Kategoriene eksisterer gjennom vores gentagende citationer, men ændringer eller brud med citationerne vil ændre eller bryde med den virkelighed, kategoriene postulerer"* (Søndergaard 2000: 63). Ut i fra dette kan vi si at siden betydninger verken selv er stabile eller kan forstås som refererende til noe endelig og stabilt, så er de store altomfattende teoriene om fenomeners universelle væren og dynamikk kun en av mange mulige diskurser (Søndergaard 2000: 63). Dette betyr at viten som anses som allmenngyldig teori heller, i poststrukturalismen, ses på som "konstruksjonsforslag". Et annet poeng i forhold til poststrukturalismen er motsetningen til essentialismen. Essentialisme ses på som et normativitets legitimerende diskursivt redskap. Det forstås her som viten om at et fenomens uttrykk og form er resultatet av et iboende vesen og kraft som vil utfoldes uansett. Det betyr at man kan bruke en biologisk eller kulturell essens for å forklare ulike fenomen. For eksempel at en aktør med kvinnelige kroppstegn eller en aktør med sort hud er dårligere intellektuelt utrustet på grunn av gener enn en aktør med mannlige kroppstegn eller hvit hud. Dette er et ledd i legitimeringen av bestemte befolkningsgruppers handlingsrom (Søndergaard 2000:64). Eksempel i kulturen er at man ser på alle aktører innen en kultur som like, og forskjellige enn aktører i en annen kultur; "Alle kvinner med hodetørkle er underdanig i motsetning til...", "Alle finner er aggressive og drikker for mye i motsetning til...". Dette er altså generaliseringer på grunnlag av biologi og kultur.

Vi tenker i dualistiske former: subjekt - objekt, empiri - teori, emosjonell - rasjonell, kvinne - mann. Disse er ikke objektive gitte speilbilder av virkeligheten, men *"... de er, igen med Derrida, del af den metafysik, som ethvert tankesystem udgjør"* (Søndergaard 2000:64). For oss er de virkelige, men ikke desto mindre konstruksjoner av virkeligheten, noe som gjør at de kan dekonstrueres og overskrides (Søndergaard 2000:64). Slik som dualismen bygger på polaritet; det vil si en "førstehet" og en "annenhet", gjør også enhver form for identitet. Identitet utelukker det "andre" – det som ikke tilhører identiteten (Søndergaard 2000:64). Her snakkes det om identitet som

noe avgrensende og diskursivt bygget på kategorier. Dekonstruksjon har som formål å avdekke denne "annenhet", noe som gjør at "annenheten" i seg selv får en identitet som igjen blir en del av "ekskluderingsprosesser" (Søndergaard 2000:64). For eksempel fungerer heteroseksualitet som "førstehet" i forhold til homoseksualitet. Heteroseksualitet kan altså avgrenses ved hjelp av kategorien homoseksualitet. Homoseksualitet kan igjen gjøres til "førstehet" og avgrenses mot biseksualitet eller asexualitet, og som "førstehet" i forhold til heteroseksualitet innenfor eksplisitte homoseksuelle kontekster. Et annet eksempel er når vi som reisende føler vår identitet som "førstehet", hvor vi raskt blir sett på som annerledes og "annenhet" i et fremmed land. Ut i fra dette kan vi se at "førstehet/annenhetsstatus" ikke er stabile posisjoner, men posisjoner som må undersøkes konkret og situert (Søndergaard 2000:65). En annen side ved poststrukturalismen er som Butler sier at virkeligheten aldri finnes prediskursivt (Søndergaard 2000: 65). Selv om muligheten for å finne de endelige, stabile fenomener avvises, betyr ikke dette at poststrukturalismen avviser effektfulle elementer eksisterende utenfor våre meningskonstruksjoner (Søndergaard 2000:65). Men poststrukturalismen ser på disse som alltid diskursivt medierte. Det vil si at grensene mellom diskurs, struktur og materialitet er flytende slik at vi ikke kan se på de som atskilte deler. Dette betyr at man heller ikke kan gi forrang for en enkelt del i en eventuell fenomenbestemmende type av kunnskapsutvikling (Søndergaard 2000: 65).

Mennesker er på samme tid skapt av og medskapere av deres egne betingelser (Søndergaard 2000:67). Ved anvendelsen av praksiser av diskursiv og handlingsmessig art, mer eller mindre bevisst, blir enkeltindivider til aktive subjekter. Man kan følge betingelsene knyttet til praksis eller bryte med den, motsi eller forsterke den, bekrefte den eller på annen måte forholde seg formende til praksis og dens videre sosiokulturelle effekter. Denne dobbeltheten er viktig i samfunnsvitenskapelige kontekster – altså på den ene siden de kollektive betingelsene i tilgjengelige diskurser og praksiser (sosiale og kulturelle mønstre) og på den annen side enkeltindividers og gruppers måter å forstå, anvende og forme disse kollektive betingelsene på (Søndergaard 2000:67-68). Poststrukturalistisk tenkning blir kritisert for å være ren relativisme, da teoriene oppløser muligheten for objektiv anerkjennelse, endelige

referenter, stabile fenomener og krefter, og tradisjonen sier at det finnes ulike forklaringsmodeller for det samme fenomen (Søndergaard 2000:68). Kritikere hevder at relativismen ser alt som gyldig, og derfor likegyldig – relativismen forholder seg ikke til noe. Et spørsmål som kan dukke opp er ”Hvis kjønn som essentialistisk kategori er oppløst, hva er det å studere og forholde seg til?” (Søndergaard 2000:69). Poststrukturalismens poeng er at empiriske fenomener ikke forsvinner, men ses på fra andre vinkler og premisser; man skifter fokus fra essens til konstituerende prosess. Dette betyr at den poststrukturalistiske tenkning ønsker å styrke undersøkelsen av det kategorielle, det diskursive, det dikotome, det stadig konstituerende og forhandlende ved for eksempel kjønn som et sosialt og kulturelt ordnende premiss som fungerer mellom aktører (Søndergaard 2000:69). Forskning er dermed selv med på å delta i konstruksjonen av fenomenet på lengre sikt. En forsker er ikke objektiv og nøytral til et fenomen han eller hun studerer, slik som en ”ren og endelig” sannhet om et utforsket fenomen ikke finnes (Søndergaard 2000:69). Poststrukturalistisk forskning er politisk, i følge Browyn Davies (Søndergaard 2000:71). Forskningen åpner fastlåste diskurser, åpner for alternative diskursive muligheter og blottlegger de diskurser som produserer begrensende posisjoner. Dette fører til en potensiell utvidelse av handlingsrom, og dekonstruksjon er derfor i seg selv politisk (Søndergaard 2000:72).

3.2 Diskursanalyse

Det finnes mange måter å definere diskursanalyse på. Fairclough har i sin bok *”Critical Discourse Analysis: the Critical Study of Language”* definert diskursanalyse som

”... analysis of how texts work within sociocultural practice” (Mathisen 1997:1).

Frazer og Lazey henviser til Foucault når de sier at språket ikke er nøytralt. Språket er med på å forme og frembringe den samfunnsmessige virkelighet (Mathisen 1997:2).

Mathisen på sin side kommer frem til denne definisjonen: *”...analyse av språkbruk i en samfunnsmessig kontekst, med fokus på hvordan ideer og begreper som produseres i denne konteksten tolker og er med å forme (et visst utsnitt fra) den samfunnsmessige*

virkelighet” (Mathisen 1997:3). Winther Jørgensen og Phillips beskriver diskursanalyse med at språket er strukturert i forskjellig mønster som våre utsagn følger når vi agerer innenfor forskjellige sosiale domener. Diskursanalyse er analysen av disse mønstrene. De sier at ”... *en diskurs er en bestemt måte at tale om og forstå verden (eller et udsnit af verden) på*” (Winther Jørgensen et al 1999:9). Winther Jørgensen og Phillips sier også at vår måte å snakke på ikke avspeiler omverdenen, vår identitet og sosiale relasjoner nøytralt, men den spiller en aktiv rolle i å skape og forandre den (Winther Jørgensen et al 1999:9). Språket inneholder altså fortolkede meninger, som anvendes i vår forståelse av verden. ”*Meninger dannes, vedlikeholdes, formidles, fortolkes, og forandres i et språklig fellesskap*” (Mathisen 1997:4) sier Mathisen. Her brukes et symbolsystem som er felles og som hjelper oss i kommunikasjonen med andre. Disse symbolene preger også vår måte å tenke på; de blir en del av vårt tankesett. ”*Vi forstår våre egne og andres liv gjennom fortellinger*” (Mathisen 1997:5). I portrettene av kvinnene i Aftenposten gjør deres fortellinger at vi føler vi kjenner de litt bedre, samtidig som vi ser på oss selv i sammenheng med hvordan andre fremstilles. ”*Kollektive identiteter etableres og aktiveres gjennom språklig forankrede og formidlede meningsprosesser.*” (Mathisen 1997:5)

I en diskursanalyse må man se etter det som ikke skrives om, det som ties om. Forskeren fokuserer på hvilke handlinger som blir forståelige på hvilke måter – hvordan noe snakkes om som selvfølgelig; hvordan og når noe tabueres eller ikke snakkes om; hva som fortelles som brudd, men som akseptabelt eller legitimerbart under spesielle omstendigheter eller av spesielle aktører (Søndergaard 2000:76). Man må undersøke hva som tas for gitt, hvilke ”sannheter” som ikke trenger noen forklaring (Mathisen 1997:19). ”*Selv om kjønnede betydninger er todelte, kan en ikke ta det todelt kjønnede ved personer som gitt. Det analytiske begrepet kjønnede betydninger skal fremheve at en studerer hvordan mennesker blir og er kvinner og menn både for seg selv og hverandre, og på hvilke måter og for hvilke formål dette gjøres relevant i deres liv. Den som søker vet på forhånd at betydningssystemer knyttet til kjønn skaper både grenser og forbindelser – og hierarkiske ordninger – mellom mennesker og i de samme menneskene. Forskeren er ute etter å avdekke disse betydningssystemene istedenfor å ta dem for gitt*” (Haavind 2000:7).

Diskursbegrepet må forstås analytisk. Det er ikke et klart avgrensende empirisk fenomen, men man må selv rekonstruere diskursene og lage kategorier eller idealtyper. Diskursanalyse betyr å kartlegge rammene for hva som kan sies og hvem som kommer til orde hvor og når (Mathisen 1997:19). Man må også se hvordan diskursen står i forhold til konteksten og dennes påvirkning. Når man analyserer en diskurs i sosiologien er det viktig å avgrense, og sette rammene for hvilken virksomhet diskursene opererer i. For eksempel kan man si at man har en miljødiskurs, eller en kvinnediskurs. Men disse kan igjen deles inn, dersom man ikke vil ha et mer generelt inntrykk av hva ”miljø” eller ”kvinne” betyr. Da må man avgrense seg; for eksempel hvilken side man skal se på. Den kvinnepolitiske i Storting eller i likestillingsgrupper, eller se på bildet av kvinner gjennom media som husmor eller karrierekvinne. Ved å avgrense på denne måten har man allerede avklart hvilke sosiale relasjoner tekstene produseres innenfor, og som teksten selv er med på å reproducere (Mathisen 1997:20). Å avgrense en diskurs kan altså gjøres institusjonelt (hvilket område man ser på) og også i forhold til hvilket nivå diskursene befinner seg på. Dessuten bør man avgrense diskursen i tid og rom. Dette må avgjøres ut i fra analysens formål. I denne analysen ser jeg på portrettintervju av kvinner i Aftenposten i tidsrommet 2003-2004. Dette er intervjuer som gjøres tilgjengelig for et stort publikum; ikke bare kvinner. Portrettintervjuer er en av de mest leste artikkelformene i aviser (Eide 2000:43).

Man må ha språklig oppmerksomhet for å oppdage ord som går igjen og hvilken mening de gir. Dette er en språklig kompetanse vi har som ”vanlige” språkbrukere (Mathisen 1997:23). Allikevel må man kunne skille mellom personlige konnotasjoner og konnotasjoner som deles av andre. Det er disse konvensjonaliserte kodene som er interessante i en diskursanalyse. Analysen skal bygge på allerede kulturbestemte koder, og ikke en subjektiv forståelse av ord, metaforer og retorikk. Samtidig kan det nettopp være de tolkningene som er avhengig av for eksempel kjønn som kan være interessante å se på. Dersom man bruker retorikk for å fange kvinnelige lesere er dette en egen diskurs. Man leser en tekst ut i fra sin egen sosiale plassering og preging (Mathisen 1997:24). Dette må tas hensyn til, samtidig som man må gjøre rede for hvordan man leser teksten. Ord og betegnelser er ikke nøytrale, og gjør mer enn å henseile virkeligheten (Mathisen 1997:16). De gir assosiasjoner som preger og

former det de beskriver. For eksempel gir ord som likestillingsspørsmål og kvinnepolitiske spørsmål ulike assosiasjoner. Første gir assosiasjoner til likhet og at dette er målet. Det andre ordet beskriver ulikhet og en frigjøring og kamp.

I analysen av portrettintervjuene er det fokus på språket. De beskrivelsene som kvinnene gir om sin situasjon, kan betraktes som hennes konstruksjon av sin virkelighet. Samtidig er den kunnskapen som kommer frem av intervjuene preget av at både journalisten og intervjuobjektet er med på å utforme kunnskapen. Vi kan si at kunnskapen er intersubjektiv, at kunnskapen er utformet i relasjoner mellom mennesker, og kontekstbundet, at kunnskapen er avhengig av den sammenhengen den utvikles i (Thagaard 1998:39). Kvinnene i utvalget er intervjuet på grunn av sitt yrke, og intervjuet vil naturligvis være preget av dette. Samtidig er det et portrettintervju, hvor journalisten ønsker en mer personlig vinkling. Det er kvinnene som avgjør hvor mye de ønsker å røpe om seg selv, samtidig som journalisten tolker hva kvinnene sier i intervjuet og journalistens tolkning av intervjusituasjonen. Ved analyse av dokumenter foreligger teksten, som her i form av portrettintervjuer, før forskningsprosjektet begynner og forskeren har ingen innflytelse på tekstens utforming (Thagaard 1998:12). Ved analysering av slike data, kan jeg ikke vite hva journalisten tar med og ikke tar med, hva som er journalistens tolkning eller intervjuobjektets virkelighet. Fordi intervjuet er et resultat av forholdet mellom intervjuobjekt og journalist, kan man si at det her ses på både journalistens og intervjuobjektets språk, og på hvordan journalisten fremstiller intervjuobjektet og intervjuobjektets konstruksjon av sin virkelighet slik den fremkommer av portrettet.

Man kan snakke om storylines som et analytisk begrep. Storylines er et forløp, en handlingssekvens, som får identitet gjennom inkluderende og ekskluderende diskursive bevegelser. Dette er en kulturell fortelling som anvendes som tolkningsramme for egne og andres handlinger. På den ene side er storylines kollektive, men utvikles, gjenskapes og endres gjennom aktørers selv- narrativer (Søndergaard 2000:77). Portrettintervjuene kan ses på som storylines, hvor intervjuobjektene skaper en historie om seg selv basert på hvordan de bevisst vil fremstå og hvordan de etter kollektive mønstre bør presentere seg selv. Leseren på sin side har en egen tolkning av presentasjonen kvinnene gir, da leseren allerede har et

bilde av kvinnen og generelt hvordan hun bør presentere seg selv. Leseren er selv med på å gi portrettet mening ved å anvende, mer eller mindre ubevisst eller bevisst, kollektive kjønnskategorier. Ved analysen av intervjuene hadde jeg selv en forhåndsoppfatning av kvinnene, og som leserne av avisen blir også jeg preget av at jeg allerede før analysen vet hvem kvinnene er. Den oppfatningen jeg hadde om kvinnene ble enten forsterket eller endret av kvinnes og journalistenes historier. Her må det tas hensyn til at min oppfatning av kvinnene ikke nødvendigvis er en kollektiv oppfatning, og heller anvende konnotasjoner som er felles for flere. Allikevel må idealet om den forutsetningsløse forskeren vike. Dette er en av hovedideene for poststrukturalismen, der en ren og ubesudlet "sannhet" ikke finnes.

Mathisen skisserer en rekke spørsmål man må stille seg i en diskursanalyse. Hva slags fora diskursen foregår i, hvilke tema som kommuniseres om og hvordan kommuniseringen foregår. Denne oppgaven vil omhandle nettopp hvilke tema som går igjen i intervjuene og hvordan disse kommuniseres om, både av kvinnene og journalistene. Portrettintervju er som nevnt en av de mest leste artikkelformene i avisen.

I media er det andre teknikker enn de som brukes i styrerom eller i en stortingsrapport. Hernes (1978) nevner teknikker som tilspissing, forenkling, polarisering, intensivering og konkretisering som gjeldende for å fange publikums oppmerksomhet (Mathisen 1997:25). Nettopp disse teknikkene er med på å reproducere bildene vi har om kvinner, det forenkles og polariseres i avisenes artikler. Det må understrekes at man snakker om kjønn som en konstruksjonsprosess, og ikke som et biologisk, kroppslig eller essentialistisk fenomen (Søndergaard 2000:92). Kjønn har ikke en grunnbetydning, noe som kan vise variasjoner og skiftninger. Samtidig løser man ikke opp kjønn som meningsdannende og regulerende for samspill og personlig utvikling (Haavind 2000:21).

Det metodiske valget må være i sammenheng med det teoretiske. Metoden er knyttet til det vi mener å vite om kjønn, og det vi forsøker å forstå i undersøkelsen (Haavind 2000:11). Jeg vil se på hvordan kvinnene snakker om seg selv på; deres historier farges av at de er kvinner, yrket de har og hvor godt kjente de er i media. Tradisjonelt ser man på språket som et verktøy for å beskrive noe, her er det snakk om

hvordan kvinnene forteller historien om seg selv og hvordan journalisten frembringer den. I poststrukturalismen ser man på personen som konstruert gjennom språket (Burr 2001:33). Det vil si at det er språket som strukturerer hvordan vi ser på oss selv og verden, og som gjør det mulig for oss å uttrykke dette for oss selv og andre. Dette er i motsetning til essentialismen som ser personen som predisponert med en varig og medfødt personlighet. Ved å se på språket i portrettintervjuene som konstruerende for kvinner håper jeg å se hvilke koder og mønstre som anvendes som følge av gitte språklige disponeringer.

Med poststrukturalismen og sosialkonstruktivismen som utgangspunkt i undersøkelsen, finnes ikke en gitt sannhet og den forutsetningsløse forskeren holdes ikke her opp som ideal (Haavind 2000:21). Allikevel kan en snakke om legitimitet også i kvalitative metoder. Det er tre begrep som erstatter det kvantitative reliabilitet, validitet og generalisering; nemlig troverdighet, bekreftbarhet og overførbarhet. Troverdighet handler om hvorvidt forskningen utføres på en tillitsvekkende måte. I dokumentanalyse har ikke forskeren noen innvirkning på data som skal analyseres, i og med at disse allerede foreligger før analysen starter. Relasjonen til informanten som kan ha betydning for resultatene er i form av inntrykket man har av personen før man leser teksten, og hvordan informanten fremstilles av journalisten. Min egen sosiale preging, utdanning, kjønn og så videre kan ha betydning for hvordan jeg leser teksten. Dette gjelder også journalistene som intervjuer kvinnene, samtidig som konteksten i intervjusituasjonen mellom journalist og intervjuobjekt kan prege portrettet.

Bekreftbarhet dreier seg om kvaliteten av tolkningen og om forståelsen støttes av annen forskning (Thagaard 1998:20). Dette hører sammen med troverdighetsbegrepet, at man må være kritisk til sin egen tolkning. I denne oppgaven viser bekreftbarhet til spørsmålet om min tolkning er påvirket av kjønn, utdanning og så videre. Ved å vise til annen forskning og teori som støtter egne funn kan man si at tolkningen er bekreftbar.

Overførbarhet viser til om tolkningen kan overføres til andre sammenhenger, altså om den har relevans utover det enkelte prosjekt. Tolkningen må vekke gjenklang hos leseren, og overskride forståelsen leseren hadde i utgangspunktet (Thagaard 1998:170).

Når det gjelder det etiske i denne oppgaven vil det viktigste være å understreke skillet mellom mitt perspektiv og både kvinnenens og journalistenes forståelse for sin situasjon. Portrettene er skrevet for et annet formål enn min analyse. Man skal unngå negative konsekvenser for informantene, i dette tilfellet kvinnene som er portrettert og journalistene som skriver om de. Det at teksten allerede er publisert og ligger tilgjengelig for offentligheten gjør at man ikke trenger informert samtykke fra deltakerne og at navnene på de portrettede ikke blir anonymisert. Den kvalitative tekstens egenart preges av en konstruktivistisk forståelse, der teksten til en viss grad er en konstruert beskrivelse (Thagaard 1998:194). Men grunnlaget er kvinnenens historier, og presentasjonen er derfor en fortolkning av beskrivelser og hendelser og ikke en ren konstruksjon.

3.3 Anvendelsen av metoden

Den metodologiske prosessen begynner med kunnskapssituasjonen som allerede er der når man starter undersøkelsen. Kunnskapen som anvendes her er teori basert på den poststrukturalistiske retningen og dennes fokus på språk, derav metoden diskursanalyse. Problemstillingen i undersøkelsen tar utgangspunkt i kunnskapssituasjonen og forsøker å gjøre den klarere, og presisere det selvsagte. Problemstillingen må begrunnes av kunnskapssituasjonen. Hvordan jeg utfører analysen følger teorien om at vår virkelighet er konstruert av og med oss selv, og at det vi ser rundt oss er et resultat av hva vi har sett før og hva andre sier om det vi ser. I denne oppgaven handler det om hvordan kvinner ser på seg selv, og hvordan man blir påvirket av det vi ser, leser, hører og opplever. Hvordan vi ser på oss selv er altså avhengig av hvordan vi ser på andre, og hvordan andre ser på oss. Her er det mange kanaler som påvirker oss og som vi selv er med på å påvirke. Jeg har valgt å se på en del av media som har en stor påvirkningskraft når det gjelder å definere hva som er sant eller usant, populært eller upopulært, riktig eller galt. Problemstillingen er utgangspunktet for interaksjonen med andres erfaringsverden, som man bruker i sitt

arbeid. Andres erfaringsverden blir observert eller gjort intervjuer om, noe som resulterer i forskerens materiale for analysen. Analysen av materialet, enten det er notater, opptak eller utskrifter, gjøres ut i fra flere sider og om og om igjen (Haavind 2000:29). I denne oppgaven ble portrettintervjuene lest igjennom gang på gang, og gitt tema ut i fra hva den enkelte snakket om. Hvert portrettintervju ble deretter kodet etter tema, med sitater som beskriver hvordan intervjupersonen snakker om tema. Så var det en ny runde hvor jeg så på hvilke tema som gikk igjen hos alle kvinnene, og tema som enkelte var alene om ble tatt ut av analysematerialet. Der intervjuobjektet snakket om sitt yrke, uten at dette var med på selvpresentasjonen, ble også tatt ut av analysematerialet. Da stod jeg igjen med temaene selvpresentasjon, kjærlighet til mann og/eller barn, barndom, alderdom, helse og journalist om utseende. Definisjonen av disse kommer senere i oppgaven. Vi kan se hvordan kvinnene og journalistene forholder seg til ulike diskurser når det snakkes om temaene. Det ble også sett på hvorvidt det er intervjuobjektet selv som snakker om ulike tema, eller om det er journalisten som spør. Dette gjøres ut i fra hvordan det kommer frem i portrettet, da man ikke kan vite hva journalisten tar med og ikke. Dette var en lang prosess hvor materialet ble sett på med forsøksvis nye øyne i hvert ledd av prosessen. Forskerens evne til å komme med ideer om ulike måter å se materialet (og herav problemstillingen) på, er avgjørende for resultatet. Det er den analytiske prosessen av arbeidet som er mest tidkrevende og vanskelig. Resultatene man får av analysen må argumenteres for og presenteres for andre, som igjen kan innlemme den i den reviderte kunnskapssituasjonen.

Ut i fra hvordan kvinnene snakket om tema kan man dele inn resultatene av undersøkelsen i kategorier. Kategoriene sier noe om ulike måter å snakke om seg selv på. Kategoriene fremhever essensen i portrettene, og ”en sammenfatning av materialet som gjør tekstens meningsinnhold eksplisitt, kan betegnes for ”fortetting av mening”” (Thagaard1998:128). På denne måten kan man se fellestrekk mellom kvinnene tross ulik yrkestilknytning, og forskjellene mellom måter å snakke om seg selv på blir fremhevet. Det er viktig å understreke portrettene mening som ytret av både kvinnene og journalisten. Måten kvinnene snakker om seg selv på er altså preget av journalistens fremstilling i portrettet. Samtidig er det min fortolkning av teksten som utgjør

kategoriene. Det er hva jeg ser som hovedtrekk i portrettene, og ikke nødvendigvis egenskaper ved enhetene som understrekes av kategoriene. Kategoriene er mer som en sammenfatning av hvordan kvinnene snakker om seg selv på, samtidig som kvinnes historier ikke er entydige. Kvinnes ulike måter å snakke om seg selv på kan forekomme i samme portrett, men det er altså essensen i måtene å snakke om seg selv på som fremheves av kategoriene.

I oppgaven har jeg også med en analyse av materialet som er mer som en innholdsanalyse. Portrettene har blitt merket linje for linje ut i fra om de handler om yrket eller personen. Nøyaktigheten av denne inndelingen av teksten kan diskuteres, da klassifiseringen yrket eller person ofte henger sammen. Samtidig ble denne typen analyse gjort etter diskursanalysen, hvor teksten allerede var analysert og kategorisert etter tema. I denne analysen var retningslinjen: handler linjen om hvordan personen er, om familie, barndom, helse eller alderdom blir linjen merket som "person". Der personen snakker om at "yrket har gjort meg ..." merkes linjen "person". Handler linjen om yrket eller saker som er knyttet til yrket og ikke personen, blir linjen merket "yrke". Etter merkingen av teksten ut i fra yrket eller person ble dette prosentregnet, og delt inn i gruppene mest om person, mest om yrket eller omtrent likt.

I en innholdsanalyse er det viktig at kategoriene er presise og at andre forskere kommer frem til det samme resultatet ved bruk av de samme kategoriene. En presis telling er derfor avgjørende. Jeg har valgt å ta med dette som en inndeling i grupper, da den gav resultater uten å angi prosentandeler i oppgaven. Resultatene er basert på kvalitative data som representerer meningskategorier og ikke eksakte inndelinger. Resultatene blir ikke mer presise ved å knytte tall eller prosenter til teksten (Thagaard 1998:198).

4.0 Empiri og analyse

Jeg vil først vise til tidligere undersøkelser gjort på emnet kjønn og media. Her blir det snakket om kvinnen i media; som omtalt i media og som lesergruppe. I undersøkelsene er det fokus på forskjellene mellom kvinner og menn, noe som gir et aspekt til oppgaven som jeg selv ikke har med i analysen av portrettene. Deretter vil jeg definere de seks temaene jeg kom frem til med diskursanalysen av portrettintervjuene. Disse vil bli diskutert og gjort rede for, for så å presentere tre kategorier som representerer de portrettede kvinnene. Det er vanskelig å skille tolkning og analyse fra hverandre, så disse vil være sammenfallende. Det vil også bli gjort en mer innholdsmessig undersøkelse av hvor mye det snakkes om yrket versus privatliv, og hvordan de ulike gruppene av kvinner fordeler seg etter dette.

4.1 Tidligere undersøkelser

En kan lese i avisene at medier er på kvinnejakt. Det finnes for få kvinner i media; som kilde, på bilder, som eksperter, som artikkelforfattere og som tema. Grunnen til kvinnejakten er synkende opplagstall, og avisene leter etter nye lesere. En økende bevissthet rundt hvem og hva som blir skrevet om kan også være en grunn til at aviser ønsker en mer kvinnevennlig profil. Allikevel er det langt igjen til å få en fordeling som er lik kjønnsfordelingen i samfunnet, noe undersøkelsene jeg her skal gå gjennom viser.

I Aftenposten 23.januar 2006 er overskriften ”*Kvinner taper mediekampen*”. Artikkelen handler om en ny undersøkelse om hvem som har blitt omtalt i media de siste tre årene. Undersøkelsen viser at kvinner stadig blir lite skrevet om i norske medier, og tallet er synkende. Blant de 100 mest omtalte var det 15 kvinner i 2003, 13 i 2004 og 11 i 2005. Dette til tross for den tidligere nevnte kvinnejakten for å tiltrekke seg nye lesere, en stigende kvinneandel blant journalister og det at kvinnelige journalister er litt flinkere enn menn til å finne kvinnelige kilder. Avisartikkelen

nevner elitefokuset i media som en mulig årsak til de fraværende kvinnene. Det er ofte ledere og samfunnstopper som preger nyhetsbildet, og her er kvinner i fåtall. Wenche Mühleisen sier til Aftenposten at det kan være på tide å innføre prosentvise krav om at begge kjønn er representert som kilder, intervjuobjekter, eksperter og så videre for å tvinge frem en forandring. Pål Heldaas i Geelmuyden.Kiese synes det er forunderlig at kvinneandelen fortsatt er så lav, og tror det kan skyldes tre forklaringer. Det er få kvinner med de posisjonene som gir synlighet i media, det er tilbøyelighet i media til å bruke mannlige kilder og media er en arena hvor det er en mer mannlig form for kommunikasjon. Kvinner er mindre offensive, mens menn bruker mer det bastante og konkrete språket som mediene etterspør (Aftenposten 23.01.06).

Elisabeth Eide hadde i 1989 en undersøkelse av kvinnebildet i dagspressen, som er gjort på ny av Gjørven, Grønn og Vaaland i 1999 (Gjørven et al 2000).

Undersøkelsen er gjort på samme måte som den ble gjort av Eide ti år tidligere, men jeg skal ikke gå inn på metoden som har blitt anvendt, kun resultater. I 1989 viste undersøkelsen at menn var representert i over fire ganger så mange artikler som kvinner (Gjørven et al 2000:65). Resultatene fra undersøkelsen i 1999 viser akkurat de samme tallene: det er fire ganger så mange menn som kvinner å lese om i avisene (Gjørven et al 2000:71). *"Mens andelen kvinnelige artikler økte fra 9 % til 14 % i perioden fra 1979 til 1989, har den det siste tiåret stagnert på 14 %. Andelen mannlige oppslag har til sammenligning ligget stabilt på 62-63 % helt siden 1979. Den vanligste avisartikkelen er altså skrevet av en mann, kilden er mannlig, bildet er av en mann, og artikkelen handler om en eller flere menn"* (Gjørven et al 2000:71).

Et annet viktig resultat fra undersøkelsen er at kvinnen som blir skrevet om har forandret karakter. *"Eide fant i 1989 ut at lederkvinnen var den som hyppigst var hovedpersonen i kvinnelige oppslag. I 1999 fant vi at idolkvinnen var den kvinnetypen som hyppigst var å se og lese om i avisene."* (Gjørven et al 2000:74). Dette kan begrunnes i at musikkstoff, tv- og underholdningsstoff har økt de siste årene (Gjørven et al 2000:75).

En annen tendens som kommer frem av undersøkelsen er at fotografier av kvinner var større enn av menn (Gjørven et al 2000:77). Dette har sammenheng med den store andelen idolkvinner, hvor bildet er viktig. Idolkvinner er definert som kvinner innen

pop/rock, modeller, ”misser”, film- og tvstjerner og lignende, kunstnere og sportsutøvere.

Undersøkelsen har også sett på om journalistens kjønn spiller en rolle for hvem som blir intervjuet. Det viser seg at kvinner skriver forholdsvis mer om kvinner enn det menn gjør, men at både kvinnelige og mannlige journalister skriver mer om menn. I de kvinnelige oppslagene er 21 % skrevet av kvinnelige journalister mot 14 % mannlige journalister med kvinnelige oppslag (Gjørven et al 2000:80). Dette kan vise at selv om det blir flere kvinnelige journalister, hjelper ikke det med å få kvinner inn i media.

Ubesvarte spørsmål om årsaker til dette er mange: Må man få flere kvinnelige redaktører? Eller blir man som journalist sosialisert inn i en dominerende journalistisk norm som van Zoonen mener er ”mannlig”? (Gjørven et al 2000:81) Favoriserer nyhetskriteriene ”mannlige” temaer og dermed mannlige kilder? Velger journalistene de enkleste kildene; de mest tilgjengelige og kilder som er brukt før? Har mannlige kilder høyere status? (Gjørven et al 2000:83).

Margunn Grønn skriver i sin artikkel om det sjette nyhetskriteriet hun mener å finne i media i dag, nemlig sex. I tillegg til de tradisjonelle nyhetskriteriene vesentlighet, identifikasjon, sensasjon, aktualitet og konflikt, mener hun at aviser i dag er sexfikserte (Grønn 2000:18). Hun har blant annet sett på ord som er brukt i løssalgssaviser, som man vanligvis ikke ville ha brukt i skriftlig form, slik som pupper, rumper, homo og horer. Hun mener alternativer som bryster, bak, homofili og prostitusjon har blitt for snille uttrykk, og avisene anvender de mer muntlige ordene for å tiltrekke seg oppmerksomhet. Gjennom sitt ordvalg spiller avisene på tabuene og mytene, og bidrar dermed også til at de bekreftes. For eksempel er det slik at når det dreier seg om nakenhet, dreier det seg om nakne kvinner. Sex og nakenhet brukes for å lokke lesere til å kjøpe avisen, hevder Grønn (Grønn 2000:22). Man kan si at sex har blitt et sjette nyhetskriterium, da sex er et selvstendig argument for å gi saken prioritet og et argument for en bestemt vinkling (Grønn 2000:28). Sexfikseringen gjør at andre nyheter må vike for de sakene som handler om sex. *”Den nyhetsprioriteringen avisene gjør fester seg etter hvert også i leserens bevissthet. Avisene styrer dermed til en viss grad også hva vi lesere prioriterer og anser som viktig”* (Grønn 2000:29).

Sexfikseringen reduserer saker eller personer som enten ikke handler om sex i det hele

tatt til å handle om sex (avbildning av unge, nakne kvinner i helserepotasjer) eller der elementer av sex gjøres til å bare handle om sex. Altså reduseres personene til å handle om sex (Grønn 2000:29-30).

Menn og kvinner har ulike roller i media, der mannen skal være dominerende og aktiv (stående) og kvinnen lokkende og passiv (liggende). Kvinner brukes i større grad som illustrasjonsfoto enn menn (Grønn 2000:35).

Et annet kriterium for å komme på forsiden er skjønnhet, og dette gjelder spesielt kvinner (Grønn 2000:31). Her er det en økende tendens til at menn også fremstilles som skjønnhets- og sexidoler, med fokus på deres utseende og kropp. Kjønnene nærmer seg altså hverandre i denne forstand (Grønn 2000:37).

Guro Karstensen snakker om kvinners samtalemønstre (Karstensen 1996:64). Hun hevder i sin artikkel at tema er med på å bestemme hvordan samtaleutvekslingen blir, og hvilket språk som brukes. På et ”mannlig” område eller tema brukes ”mannlige” normer og språk.

Innen feministisk lingvistikk har man tre forklaringsmodeller for forskjellen mellom kvinners og menns språk. *Mangelmodellen* ser kvinners språk som mangelfull på grunn av undertrykkingen i samfunnet. Kvinner har lav selvtillit, og språket bærer preg av dette. Kvinner er offeret, og menns språk er normen. I *dominansmodellen* er kvinner undertrykte i samfunnet, og dette viser seg i menns språklige dominans og kvinners underordning. Kvinners språk er høyt utviklet, men undertrykt i følge dominansmodellen. Den tredje forklaringsmodellen er *forskjellsmodellen*. Kvinner og menn er forskjellige og tilhører ulike subkulturer med ulike verdier. Dette resulterer i forskjellige språk, men likeverdige språk for både menn og kvinner (Karstensen 1996:65). Karstensens kritikk av disse forklaringsmodellene er at de omtaler kvinner som en sosial klasse. Det fokuseres for mye på forskjeller, isteden for likhet; menn og kvinner kan være like språklige. Men kvinner og menn bruker språk forskjellig.

Karstensen henviser til Kirsten Gomard som sier at kvinners og menns språklige atferd anvendes som deres personlige måte å ”... *praktisere feminitet og maskulinitet på*” (Karstensen 1996:66). Det hevdes at kvinner har en samarbeidende og høflig språkstil som er sosialisert inn, i forhold til menns språkstil som er av mer konkurrerende art. Eksempler kan være at kvinner i større grad anvender setningshaller, som ”Ikke sant?”,

og modaliserende former, som ”jeg synes...”, ”kanskje...”. Dette kan ses som tegn på usikkerhet, eller for å vekke tilhøreren, for å komme opposisjon i forkjøpet, eller for å oppmuntre til videre samtale (ibid.).

Kvinner bruker mer tid på ukeblader og skjønnlitteratur enn menn, mens menn bruker litt mer tid på aviser og tegneserier enn kvinner (Eide 2000:40). Samtidig ser forskjellene mellom menn og kvinner ut til å minske eller forsvinne helt, ut i fra en undersøkelse som viser at 88 % av kvinnene og 90 % av mennene over 15 år hadde lest en avis en gjennomsnittelig hverdag (Eide 2000:41). Men hva kvinner og menn leser i avisen er lite studert. Sigurd Høst mener at de fleste mediene blir brukt nokså likt av menn og kvinner, og de forskjellene man finner er stereotypiske forskjeller mellom menns og kvinners livssituasjon og interesser (Eide 2000:40). Disse forskjellene kan man se ut i fra undersøkelsen som viser at menn leste mer om sport, tegneserier, stoff om næringsliv og økonomi, og leder- kommentarartikler. Kvinner på sin side leste mer enn menn om personalia, barn og oppvekst forhold, helsevesen/eldreomsorg, sosiale problemer, kunst, kultur og litteratur, lokalt kulturstoff, kirke og religion, leserbrev, familie- og forbrukerstoff, skole og undervisning (Eide 2000:41). Vi kan ut i fra dette si at kvinner leste mer om det nære, relasjonspregede stoffet i avisen.

Stoff i avisen om politikk og samfunn ble lest av begge kjønn i omtrent like stor grad. Høst sier i sin undersøkelse av de områdene kvinnene oppgir, blir lest av flere (både kvinner og menn) enn de områdene menn oppgir. Han spør da hvorfor sidetallene på for eksempel området sport er høyere enn enkelte andre områder (Eide 2000:42).

Andre undersøkelser finner også de samme områdene som skiller menns og kvinners leserinteresser. Sport, bil og motor er menns klareste preferanse i forhold til kvinner, som heller leser stoff om helse og samliv, og personalia. Her ser vi igjen at kvinners område er relasjonelle, mens menns område er knyttet til prestasjoner og teknikk (Eide 2000:43).

Nok en undersøkelse viser de samme tendensene, og viser i tillegg at ”... *portrettintervjuer er noe kvinner er langt mer interessert i enn menn, og som var den mest leste artikkelkategorien (54 i leserverdi, mot 33 for sportsstoffet)*” (Eide 2000:43).

Eide konkluderer sin artikkel med at mediene ikke må tenke reduksjonistisk; man kan ikke tenke at menn liker fakta, bil og sport, mens kvinner er mer opptatt av ”de nære ting” og menneskelige relasjoner. Så enkelt er det ikke, sier Eide (Eide 2000:51). Men mediestoff på alle områder bør gjøres mer tilgjengelig for alle.

En undersøkelse av Sigurd Høst i 1993 viser at portrettintervju er populært stoff; faktisk en av de mest leste stofftypene (Dahl et al.2000:53). Portrettintervjuene leses av mange, og det antas at portrettene har en viss identifikasjonseffekt overfor publikum. Thore Roksvold (1993) sier at den som blir portrettert, kan være interessant for offentligheten i kraft av hva mennesket er, har vært eller skal bli, eller i kraft av hva det gjør, har gjort eller skal gjøre, mens Elisabeth Eide (1993) skriver at det ser ut som om kvinner blir interessante for mediene når de er enestående, når de avviker fra ”vanlige” kvinner.” (Dahl et al 2000:54). I 1998 viser Dahl og Klemetsen sin undersøkelse at kjønnsrepresentasjonen for portrettene i Aftenposten var 44,5 % kvinner og 55,5 % menn (Dahl et al 2000:57). Det vil si at forskjellene mellom menn og kvinner er liten når det gjelder valg av portrettobjekt. Allikevel er Aftenposten et unntak i deres undersøkelse, der det totale bildet av kjønnsfordelingen i materialet viser en høyere andel menn (64 %) enn kvinner (36 %) (Dahl et al 2000:59). Det spennende med denne undersøkelsen er å se på hvilke områder de portrettede blir knyttet til avhengig av kjønn. Undersøkelsen viser at menn blir portrettert i større grad enn kvinner på områdene næringsliv (67 %), politikk (60 %), utdanning/forskning (80 %) og religion/livssyn (100 %). De andre områdene organisasjonsliv, kunst og kultur, helse/sosial, medier og annet er fordelingen mellom menn og kvinner omtrent lik (Dahl et al 2000:60). Noen av avisene i undersøkelsen hevder å ha en bevisst holdning til portrettobjektens kjønn, og Aftenposten er én av dem. Allikevel kan en se at aktualitet er det viktigste kriteriet (Dahl et al 2000:61).

Det er også gjort undersøkelser på portrettintervju i kvinne- og mannsblader. Disse har en mer spesifisert lesergruppe enn det aviser har, med spesifikt kvinner eller menn som målgruppe. Allikevel er det interessant å se hvordan portrettobjektet blir valgt, og å se på forskjeller redaksjonelt. I manneblader (Vi Menn, Mann) var 98 % av de portrettede menn, mens kvinnebladene (KK, Henne) har en jevnere kjønnsfordeling hvor 44 % av de portrettede var menn (Brekke et al 2000:86). Altså er kvinner lite

interessante å portrettere i manneblader, mens kvinneblader ser både kvinner og menn som interessante objekter for portrett.

Denne undersøkelsen finner også idolkvinnen som mest portrettert. I film/skuespiller/artist- gruppen finnes 14 av 36 portrettede kvinner (Brekke et al 2000:88). Også kvinnelige politikere blir representert i portrettene til kvinnebladene, med en sjettedel av alle kvinnene. Dette står i kontrast til mennene i samme gruppe som er representert i kvinnebladene – her er det bare en mann (Brekke et al 2000:88). Politikk har blitt sett på som et mannlig tema, men her er altså representasjonen stor på dette området i kvinnebladene. Samtidig kan en si at politikerkvinner blir sett på som karrierekvinner, noe som er en del av profilen til de to kvinnebladene KK og Henne (Brekke et al 2000:90).

I motsetning til mannebladene som har sport som den største gruppen (26 % av de portrettede), har kvinnene kun ett portrettintervju om sport (Brekke et al 2000:89).

I portrettintervju blir ofte intervjuobjektet beskrevet med detaljer om utseendet.

Undersøkelser gir ulike svar på om beskrivelser av utseendet er avhengig av journalistens kjønn. Det kan være seg at slike beskrivelser er den enkelte journalists måte å skildre en person på for å bedre få frem personlige trekk (Brekke et al 2000:91). Ringheim og Sund har i sin undersøkelse av KK og Aftenposten om portrettintervju konkludert med at *”... kvinners følelser og privatliv oftere kommer frem i intervjuet enn når menn intervjues, og at kvinnene oftere snakker åpent om følelser enn det menn gjør”* (Brekke et al 2000:94). I Eides intervju av journalister i 1989 kommer det også frem at det ble lagt større vekt på kvinnenenes privatliv og omsorgsbyrde i hjemmet, noe som fører til at kvinnene blir privatisert på en helt annen måte enn menn (Brekke et al 2000:94). Brekke og Hobæks undersøkelser viser at KK skriver mer om privatlivet til sine mannlige portrettobjekter enn det Vi Menn og Mann gjør. *”Dette samsvarer med Eides undersøkelse, der mange av journalistene mente at kvinner er modigere enn menn når det dreier seg om privatlivet, og at mange mannlige journalister kvier seg for å stille andre menn private spørsmål”* (Brekke et al 2000:94).

”Mediekonsumet vårt blir mer og mer splittet ettersom valgfriheten øker, men fremdeles er nyhetsmediene institusjoner som samler oss, som gir grunnlag for

forestillinger om verden og for samtaler på jobben neste dag. Mannstunge avisspalter og forsider forteller noe om hvem som får "sette dagsordenen", definere den virkeligheten mediene bryr seg om, og hvem mediene betrakter som viktige. Mennene ser ut til å representere saker som blir viktige i det offentlige rom." (Eide 2000:177).

Det er mange mulige årsaker til dette, noe jeg ikke skal gå i detalj på i denne oppgaven. Kort kan jeg nevne årsaker som at det er maskulint på toppen generelt i samfunnet, få kvinner er ledere i Norge. Det er mennene som er de "viktige" i mediebildet. Det er mye sport i mediene, et område flest menn er interessert i og driver med. I medienes redaksjoner sitter det mange menn, og dette kan også være en årsak. I de senere årene har det skjedd en kommersialisering i mediene der sex selger. Kvinner blir mer objekter enn subjekter, mens menn har høyere status som kilder. Det er også sagt blant journalister at kvinner vegrer seg for å uttale seg i media, mens menn er mer tilgjengelige. Dette kan være en grunn til at det er flest mannlige kilder i media. Media er også bærere av evige nyhetskriterier, der det er eksperter (her da som oftest menn) som leverer "objektive sannheter". Journalistikken vil speile virkeligheten, men media viser kun bruddstykker av et konstruert virkelighetsbilde (Eide 2000:189-196). Norsk Samfunnsbarometer utgir hver måned lister over hvem og hva som blir nevnt i media. Kvinner som havner på denne listen (i 2004) kan dels i fire grupper: politikere, idrettsutøvere, kongelige og drapsofre (Dagbladet 08.10.04). Dette speiler ikke virkeligheten i særlig stor grad, og utvalget kvinner kan identifisere seg med i media er begrenset

4.2 Portrettintervjuene

Jeg har valgt å bruke Mathisens definisjon av diskursanalyse ”... *analyse av språkbruk i en samfunnsmessig kontekst, med fokus på hvordan ideer og begreper som produseres i denne konteksten tolker og er med å forme (et visst utsnitt fra) den samfunnsmessige virkelighet*” (Mathisen 1997:3) som retningsgivende, og jeg har i denne analysen sett på hvilke tema som går igjen hos de intervjuede. Hva de snakker om og hvordan de gjør det, kan si noe om den samfunnsmessige virkeligheten. Etter å ha lest gjennom portrettintervjuene var det seks tema som flertallet i utvalget snakket om, og under kommer en definisjon av disse.

- Selvpresentasjon
- Barndom
- Kjærlighet til mann/barn
- Helse
- Journalist om utseendet
- Alderdom

Selvpresentasjon

Kvinnene i utvalget blir portrettintervjuet i Aftenposten. Det er gjerne en årsak til at intervjuet blir gjort, som en ny jobb, teateroppsetning, bokutgivelse, jubileum og så videre. Et portrettintervju inneholder fakta om personen som intervjues, hva hun har gjort og gjør nå, om barn og familie. Hva som vektlegges avhenger av livssituasjon og hvor godt kjent personen er fra før. Portrettintervjuet skal forsøke å vise hvordan denne personen egentlig er, og har ofte en personlig tone. Enten er det intervjuobjektet selv som forteller om hvordan hun er som person, eller det er journalisten som forteller leseren om hvordan han eller hun oppfatter intervjuobjektet under intervjuet, ellers er beskrivelsene hentet fra tidligere opptredener i media eller fra venner og familie. Det er utsagn som ”jeg er ...” og ”hun er...” som kommer med under dette temaet, utsagn

som forteller noe om hvilke egenskaper hun har eller i hvert fall ønsker å ha. Ofte har vi som lesere et bilde av personen som intervjues fra før, et inntrykk vi har fått ut i fra hva hun har gjort og hvordan vi har sett henne før. Dette bildet blir enten forsterket av portrettet eller forandret ut i fra hva journalisten sier om henne eller hva hun sier selv. Vår førforståelse om hvordan hun er som person er med på å prege hvordan vi leser portrettet. Også intervjuobjektet ser ut til å være preget av hvordan hennes bilde i media er, og bruker portrettet til å fortelle den ”virkelige” historien om seg selv. Dette ser vi senere i oppgaven, der kvinnene som ønsker å forandre bildet som allerede finnes i media er de som beskriver seg selv mest.

Barndom

Mange av intervjuobjektene snakker om sin barndom. Hvordan de var som barn kan forklare hvordan de er som person nå, og hva de jobber med. Det er gjerne tatt med anekdoter fra barndommen som henspiller til den de er i dag. Ofte har hun lært noe som barn som hun har bruk for i dag. Det er en kontinuitet i livshistorien som fortelles, fra barndom til nå. Slik var hun, og derfor er hun slik nå.

Vi ser at kvinnene forholder seg til *diskursen om den lykkelige barndommen* når det er snakk om oppvekst. Diskursen handler om hvordan vi som barn var uten ansvar, uten bekymringer og hvordan man tenker tilbake på barndommen med gode minner. Står man utenfor denne diskursen må dette forklares, og det gjøres gjerne med referanser til hvordan barndommen har preget den de er i dag.

Kjærlighet til mann/barn

I portrettene er det enten snakk om mann eller barn fordi journalisten spør eller fordi hun selv snakker om det. Dette ser ut til å være et tema som hører hjemme i et portrettintervju, for de fleste som verken har mann eller barn blir også spurt om dette. Det snakkes om hvordan mannen er, hvordan de møttes, arbeidsdeling, og om kjærlighet. For de som ikke har mann snakkes det om hva man savner og trenger.

Noen snakker ikke om mannen sin, men om barna. For de som har små barn vektlegges det at barna er det viktigste i livet.

Her blir altså alt som handler om kjærlighet, enten det er til en mann eller til barn, tatt med.

Når det snakkes om kjærlighet til mann eller barn kan vi se hvordan kvinnen og journalisten forholder seg til *diskursen om tosomhet* og *diskursen om å være en god mor*. *Diskursen om tosomhet* handler om idealet i samfunnet til å være to, altså ha en mann eller kjæreste. Dersom man ikke har en i livet sitt, må dette ofte begrunnes med at man ikke har tid, ikke har møtt den rette enda eller ikke ønsker en ny mann. I *diskursen* ligger det en betingelse om at dersom man ikke har kjæreste, mangler man noe. I *diskursen om å være en god mor* finner vi en tradisjonell rollebeskrivelse. En god mor setter for eksempel barnet foran karrieren, og fremhever at barnet/barna er det viktigste i livet. Dersom kvinnen anses som en travel karrierekvinn understrekes det gjerne at barnet er viktigst, og at rollekonflikt ikke oppstår.

Helse

Det snakkes en del om hvordan hun holder seg i form. Dette er et tema som er aktuelt nå for tiden, og noe alle kan relatere seg til. Samtidig kan dette vise at alle (selv de kjente) har problemer med kroppen sin. Dette være med på å gjøre dem mer tilnærmelige og menneskelige. Hvordan hun takler det, kan hjelpe andre.

Journalist om utseendet

Dette temaet er journalistens beskrivelse av intervjuobjektet. Her skildres utseendet, hva hun har på seg og gjerne superlativer om hvor flott hun er.

Her ser vi *feminin og vakker-diskursen*. Kvinnen beskrives ofte som feminin på grunn av hva hun har på seg, sminke og kropp. Dersom kvinnen ikke er feminin og vakker, veies dette opp med andre egenskaper slik som dyktighet i yrket.

Alderdom

Dette temaet er spesielt aktuelt for de som er litt eldre i utvalget. Det reflekteres over livet, og det presiseres at livet ikke er over enda – hun er fortsatt ung. Her tas med alt som handler om å bli eldre, både på godt og vondt.

Når det snakkes om alderdom settes dette ofte i sammenheng med helsen til kvinnene. *Diskursen om å holde seg ung* henviser til temaene alderdom og helse, hvor utseendet og den mentale helsen bør holdes ved like. Kvinnene forteller om ulike måter de gjør dette på, med trening, sminke og kremer, meditasjon og piller. Lenge har ungdommelighet vært etterstrebet i samfunnet, noe vi ser i *diskursen om å holde seg ung*.

Disse seks temagruppene skal brukes i analysen. Ikke alle portrettene inneholder disse temaene, men det kan være et poeng i seg selv. Når snakker journalisten om utseendet? Hvorfor forteller intervjuobjektene om sin barndom? Snakker hun mye om mann og barn, eller er det journalisten som spør eller tar det med? Beskriver intervjuobjektet selv karaktertrekk, eller er det journalisten, tidligere medieutspill eller venner og familie som gir karakteristika? Snakker man om helse når det har betydning for yrket? Eller når intervjuobjektet har nådd en viss alder? Hvordan snakkes det om alderdom – negativt eller positivt?

Alle portrettene handler om yrket til de som er intervjuet (det er gjerne en spesiell begivenhet i karrieren som gjør intervjuobjektene aktuelle for portrettintervju), men i ulik grad. Ellers er tema som flere enn en (1) i utvalget snakker om disse: opp- og nedturer, ambisjoner, fritid, media, liv/død, klasse, hjem, ungdom, religion, politikk, sorg, kjønn.

Man kan også dele de 19 intervjuobjektene inn etter yrket. Det er seks yrkeskategorier i utvalget:

1. Idrettsutøver (2)
2. Leder (4)
3. Skuespiller (3)

4. Filmskaper (3)
5. Forfatter (4)
6. Politiker (3)

Innen de ulike kategoriene er det få likhetstrekk mellom personene. Denne inndelingen er mer for å se hvilke yrkesgrupper de intervjuede kvinnene tilhører. Man kan se at kultur er noe som går igjen hos intervjuobjektene. I gruppen leder finner vi kvinner innen likestilling, kultur og organisasjon. Politiker er en nokså helhetlig gruppe med tanke på hvor mye de snakker om yrket sitt. Også idrettsutøver har et fokus på yrket, da de enkelte temaene blir koblet mot yrket.

Vi kan se denne fordelingen av yrkesgrupper i sammenheng med undersøkelsen til Dahl (2000). Her ser vi at menn blir portrettert mer enn kvinner på områdene næringsliv, politikk, utdanning/forskning, religion/livssyn. Mens det på områdene organisasjonsliv, kunst og kultur, helse/sosial, medier og annet har en omtrent lik fordeling av menn og kvinner (Dahl 2000:60). Dersom man tar hensyn til hvilket område lederkvinnene jobber innenfor, ser vi at kvinnene som er portrettert er innenfor områder kvinner og menn har lik fordeling på. I tillegg har utvalget gruppen politikere (3), en gruppe som kan sies å komme inn under et ”mannlig” område. Man kan se politikere som ”lederkvinner”, og vi ser da at utvalget har en overvekt av ”idolkvinner” (12) i forhold til ”lederkvinner” (7).

4.3 Kvinnebilder

Jeg vil nå ta for meg hvert enkelt tema, og se på hvordan disse ble snakket om.

4.3.1 Selvpresentasjon

I et portrettintervju forsøker journalisten å danne et bilde av intervjuobjektet. Måten det blir gjort på er avhengig av hvor kjent personen er fra før. For eksempel blir Liv

Ullmann (Aftenposten 31.12.04)¹ beskrevet mer som person (hvordan hun oppfører seg, hva hun føler, kjærlighet og alderdom) enn ut i fra yrket sitt enn det Karoline Frogner (Aftenposten 28.02.04) blir. Margit Sandemo (Aftenposten 24.04.04) snakker om livet sitt nå og om alderdom snarere enn sitt forfatterskap som Marit Nicolaysen (Aftenposten 04.12.04) gjør. De mindre kjente intervjuobjektene snakker om hvordan de har kommet dit de er i dag, mens de kjente snakker om livet sitt slik det er nå. Det er også en forskjell på hvordan de beskriver seg selv ut i fra om de vil forsøke å forandre mediebildet som allerede er der eller ikke. Siv Jensen (Aftenposten 05.06.04) forsøker å danne et annet bilde av seg selv enn det media allerede har av henne. Hun fremstilles gjerne som tøff og hard politiker, mens i portrettet innledes det med: "Hun har feminine drømmer om nyoppusset stue og barn. Siv Jensen skal bare behandle skattereformen og fornye Fremskrittspartiet først." Senere i intervjuet beskrives hun av broren som "en følsom pusetiger med eksplosivt temperament, klisterhjerne og velutviklede omsorgsevner." Journalisten skriver: "Så langt er hun myk som smør i solen. Poserer villig og drevent på toppen av en blomsterkasse. Smiler. Har fått beskjed om det av folk som bryr seg om henne. "Smil litt mer. Du virker mye sintere enn du er."" Journalist: "Hun er så nydelig sommervakker at det er ubehagelig å fortelle henne at hun kan fremstå som knallhard og pansermaskulin". Siv: "- (Plutselig sårt) Gjør jeg det?"

Alle disse eksemplene er forsøk på å vise at hun ikke bare er tøff og hard, men en kombinasjon. Hun fraskriver ikke sine maskuline egenskaper (yrket og konkurranse), men legger til nye som er mer myke og feminine (hjem og barn). Siv Jensen kalles en pusete tiger i intervjuet – dette er bildet hun ønsker at leserne skal ha av henne. En negativ egenskap som både Siv og familien nevner er at hun kan være hissig. Journalist: "(...) De klarer så vidt å presse ut en liten skyggeside, og de er enige; hun er for hissig." Siv: "Når jeg hisser meg opp, kan jeg bli ubetenksom, og si ting som sårer folk. Hissigheten er helt klart et personlighetstrekk, men det er nok også et tegn på usikkerhet."

---

¹ Ettersom hver kvinne blir nevnt i analysen, vil referansen til portrettet bli gjengitt. Dette gjøres kun en gang. Analysen baserer seg utelukkende på nevnte artikler.

Monika Kristensen Solås (Aftenposten 03.01.04) ønsker også å endre bildet folk har av henne. Hun virker veldig åpen om sine følelser, om sine nedturer i karrieren. Kanskje hun gjør det for å skape ny tillitt og vise ydmykhet. Gjennom intervjuet snakker hun om hvorfor og hvordan hun har kommet dit hun er i dag, og snakker mye om hva hun har lært og hvordan hun er nå i forhold til før. Hun sier: Eks 1: ”Men man lærer seg å delegere. Dessuten kan man ta feil. Mer lydhør blir man også med årene. Jeg liker å ha det ordentlig, men jeg er veldig ydmyk nå.” Eks 2: ”Da søkte jeg den, og ble sprudlende glad, som en lysfontene, da jeg fikk den. Etter hvert har ansvarsfølelsen meldt seg, om jeg fortjener tillitten.” Eks 3: ”Selv får jeg bare si dette: Jeg får håpe jeg ikke var ufordragelig i tiden da det gikk bra!” Monika beskriver selv sine egenskaper fra tidligere: ”Spontanitet, nettverk, lett for å bli kjent med folk.” Også andre egenskaper snakker hun om: ”Jeg tror jeg er god til å inspirere folk. Og til å finne løsninger på vanskelige floker.” Monika vil definere seg selv, og forteller leserne hvem hun er. Tidligere har hun kanskje hatt et mer maskulint bilde i media som tøff og litt bråkjekk, mens hun nå vil vise sin ydmyke side. Journalisten sier: ”Lys, blid, sporty. En kvinne på mennenes banehalvdel. Forbausende lite plaget av dårlig selvtillitt.”

Erna Solberg (Aftenposten 07.02.04) derimot vil helst ikke snakke om seg selv, annet enn den offentlige personen hun er. Hun kommer stadig inn på politikk, og det er journalisten som trekker inn mannen og helsen hennes. Mannen er nevnt i en bisetning av journalisten, Erna kommenterer ikke sitt forhold til mannen. Vekten hennes er et gjennomgangstema, og det er journalisten som spør om det. Erna selv er ikke opptatt av dette, og kommenterer kort: ”Jeg liker salat, jeg”.

En annen politiker som er med i utvalget er Hilde Frafjord Johnson (Aftenposten 30.08.2003). Hennes portrett kan minne om en kontaktannonse, her nevnes det mange gode kvaliteter. Journalist: ”Hilde Frafjord Johnson reiser rundt 100 døgn i året.” Hilde: ”Jeg har løse teltplugger, ler hun.” Journalist: ”Men for tre år siden kjøpte hun sin egen leilighet. Tidligere bodde hun i forskjellige kollektiver eller hos venninner, og har dermed hatt utallige ”samboere”. Når hun er hjemme, kan hun spille musikk, helst litt groovy – jazz, blues, etnisk. Hun elsker å lese skjønnlitteratur, og i sommerferien feide hun blant annet gjennom den siste Harry Potter- boken og Bo Brekkes

”Stjerneprinsessen”. Venner skryter av statsrådets hofterullende utfoldelser på dansegulvet, hennes utadvendte raushet og omsorg. Hun er ikke den første som forlater et vennelag med god mat, særlig hvis det er thaimat, og god vin. Vennene har ulike bakgrunner og yrker, noen av hennes nærmeste venner er homofile.” Noen negative karaktertrekk er også tatt med, disse har journalisten selv hentet inn. Journalist: ”Hun er omstridt. Noen sier hun kan være arrogant og sur, andre sverger på at hun er velvilligheten og vennligheten selv. Uansett er hun en sjef som krever mye av seg selv, og dermed mye av sine medarbeidere.”

Isabel Allende (Aftenposten 09.10.04) snakker mye om familien sin, sin livshistorie og alle tragediene. Det virker som et veldig åpent intervju, hun virker ikke redd for dele følelsene sine med omverdenen. Hun virker ekte, og det er nok det hun ønsker. ”Jeg spør meg selv hvem jeg er i mine bøker. Og jeg ser at det er samsvar med den jeg er i offentligheten og den jeg er privat. Det gir meg fred i sinnet. Jeg har ikke lenger noen hemmeligheter. Jeg deler alt.”

Sissel Gran (Aftenposten 18.09.04) kan virke svært åpen i sitt portrett. Faren til Sissel sier: ”Er hun ikke helt fantastisk? Hun har forandret seg voldsomt de siste årene, ja, hun har jo vært vinglete, vet du”. Journalist: ”Hva tror du faren din mente?” Sissel: ”Jeg har jo vært gjennom noen forhold og to ekteskap før jeg var 40, men det er viktig å legge til at det var barnløse forhold. Jeg var så ekstremt på leting etter noe og visste ikke hvor jeg skulle lande. I tidligere forhold har jeg vært så slitsom og kravstor, jeg syntes jeg kunne tillate meg det, barnløs som jeg var.” Hun innrømmer svakheter, og forteller om følelsene sine. Journalisten sier ”Man kan tro Sissel Gran er åpen som ei låvedør. Hun røper jo at hun er et vrak. Men faktum er at hun vet presis hva hun ikke skal røpe. Hun er privat.”

Journalisten som intervjuet Margreth Olin (Aftenposten 20.11.04) har spurt familie og venner om hvordan hun er, og de nevner både gode og dårlige egenskaper. Mannen om Margreth: ”Hun er ikke sur eller noe sånt, bare sjenert”, moren til Margret: ”Ho verkar mørk, men Margreth har faktisk mykje lys i seg”, vennene til Margreth: ”Hun kan virke tungsindig, selvhøytidelig, snerpete, gravalvorlig, politisk korrekt, og hun er dårlig på smalltalk, men selv om det tar år å bli kjent med henne, er vegetarianer, hater kommersialisme, og i ung alder laget filmer om demente gamlinger, psykisk

utviklingshemmede, prostituerte narkomane, dyrevern og kroppskomplekser – og nå har premiere med en film om skolevesenet, så er hun morsom, faktisk veldig morsom!” Journalist: ”Tror du det går an å gjøre et morsomt intervju med deg?” Margreth: ”Nei.” Journalist: ”Hvorfor ikke?” Margreth: ”Jeg sensurerer meg. Tar bort tull og kødding. Det bare blir sånn, for temaene i filmene mine har jo så sosialpolitiske sider som jeg må snakke om.” Ut i fra denne beskrivelsen får leseren et relativt godt bilde av Margreth Olin, på et personlig plan. Journalisten har også med mange settingbeskrivelser og gjengir det som skjer under intervjuet, noe som gjør at leseren får følelsen av å bli kjent med Margreth slik som journalisten ble kjent med henne. Og akkurat som da hun var barn blir Margreth fortsatt fortvilet over det grusomme som skjer i verden. Journalist: ”Da den forrige Irak-krigen brøt ut, ble det helt krise. Da innså jeg at hun faktisk blir dårlig av det” sier en ekskjæreste. Den dag i dag kvier mannen hennes seg for å fortelle triste nyheter. Det kan ødelegge en hel helg. Venner sier hun sitter ensom på en fjelltopp og observerer verdens avgrunn. Mens de sitter på en annen topp og koser seg.”

I gruppen ”Ledere” er (foruten Monika Kristensen Solås) Long Litt Woon, Elina Krantz og Solveig Wikstrøm. Alle disse er relativt ukjente, og her er det få karakterbeskrivelser. Long Litt Woon (Aftenposten 25.10.03) får man inntrykk av gjennom hennes historie om hvordan hun forelsket seg i mannen sin og bestemte seg for å bli i Norge, og møtet med Norge. Journalist: ”Aller vanskeligst har det likevel vært å forstå norsk humor. Og i særdeleshet den spissfindige kommunikasjonsformen ironi.” Long Litt: ”Jeg skjønner at jeg ikke behersker ironi. På jobben driver de voksenopplæring for å prøve å få meg til å skjønne.” ”Men ofte må jeg spørre min mann når jeg kommer hjem hva folk egentlig mente.” Journalist om Long Litt Woo: ”Men hva med henne selv? Som har en CV så imponerende at den kunne vært diktet opp. Stinn av prestisjefylte studier og jobber i inn- og utland, ettertraktede stipendier, kledelige verv i styrer og råd. Juvelen i kronen: Første innvandrerkvinn utnevnt til embetsmann av Kongen i statsråd.” Long Litt: ”A4, jeg? Jeg har jo alltid vært minoritet.”

Elina Krantz (Aftenposten 16.08.03) omtales med hva hun har gjort og gjør. Journalist: ”Egentlig ønsker Elina Krantz å leve et streit A4 – liv.” Journalist: ”Men så var det

bare det at noen lurte på om den viljesterke og lederbegavede unge damen på 19 kunne tenke seg å bestyre en pub? Og det attpåtil en pub som var på konkursens rand?” Elina: ”Jeg takket ja, og tenkte at nå kunne jeg spare litt penger til senere studier.” Elina: ”Jeg er sta, jeg liker å få til ting, det er en god drivkraft når du skal kjempe deg frem i livet.”

Portrettet av Solveig Wikstrøm (Aftenposten 23.10.04) handler også om hva hun har gjort og gjør i stor grad, og om hennes bakgrunn fra Nord- Norge. Journalist om Solveig: ”Som halvstudert, men svært fredelig røver med et varmt og lett ertende smil, ikke minst overfor de patetiske, kunne Solveig Wikstrøm ha vært eslet for en jobb i pressen.”

I gruppen med skuespillere er det varierende hvor mange beskrivelser som er tatt med. Elsa Lystad (Aftenposten 08.11.03) beskrives mest ut i fra utseendet. Journalist: ”Dette mediterende kraftverket er en merkelig krysning av Leif Juster og Wenche Foss. Mer privat oppfattes hun iblant som en Mor Theresa, men også som så mye humor, vind og vær at hun ikke hadde vært jordet uten meditasjonen som inntas 20 minutter om morgenen og 20 minutter om ettermiddagen”. Elsa: ”Jeg er en menneskejeger, og har gode anlegg for vennskap. Vil gjerne finne ut hvordan det er med folk. Er du gift? Jeg viser hva jeg føler. Involverer meg.”

Ingrid Lorentzen (Aftenposten 13.09.03) blir beskrevet med historier fra barndommen, og hun selv vil helst snakke om yrket sitt. Ingrid: ”Jo, jeg var nok et annerledes barn, sier Ingrid. -Men jeg prøvde hardt å gli inn. Jeg hadde så lyst på bestevenninner. Ble kalt for ”heksa” og ”katolikk”, enda jeg slett ikke var religiøs. Jeg har ingen god grunnleggende selvtillit når det gjelder å få venner. Fortsatt blir jeg veldig glad når noen vil leke med meg. Men nå har jeg tatt igjen med fullt monn og har venner over hele verden. Men jeg hadde fantastiske foreldre, og derfor hadde jeg en fantastisk barndom.”

Anette Hoff (Aftenposten 07.12 03) derimot er en av de i utvalget som best blir beskrevet, både av henne selv og av familie og venner. Kanskje hennes grundige personbeskrivelse kommer av at hun er med i en såpeserie på TV, slik at folk skal kunne skille mellom Anette Hoff som privatperson og rollefiguren Juni Lunde.

Journalist: ”Mange ringer Anette Hoff på grunn av Juni- rollen, også barn. - Hvorfor

svarer du alle sammen?” Anette: ”Jeg synes det er vanskelig å avvise folk når de har en sterk historie å fortelle.” Journalist i ingress: ”Anette Hoff er ordentlig, ryddig, seriøs, målbevisst og pliktoppfyllende. Likevel får hun revypublikumet til å hyle av latter. Eller er det nettopp derfor?” Journalist: ”Anette Hoff er ikke den spontane typen. Det ligger heller ikke manusark, hybelkaniner og truser slengt rundt i leiligheten på Majorstuen eller i kolonihagehytten. Først og fremst oppfattes hun som et målbevisst, ryddig og ordentlig menneske. Muligens med en tendens til å bekymre seg unødig – over sånt som at hun ikke har rukket å stusse hekken i kolonihagen etter instruksen. Hun blir helt vippet av pinnen av å jobbe med mennesker som ikke har noen klar mening med det de gjør. Galskapen slipper hun ut på scenen. Nære venner antyder at hun godt kan utfordre seg selv og kaste seg mer ut i det virkelige livet også. Anette Hoff kan virke sterk og selvsikker, og er det. Hun tyr lett til tårer, men skyller fort etter med latter. I hennes intense, nesten svarte blikk, er det også en spørrende usikkerhet og en sårbarhet.” Journalist: ”Nils Ole Oftebro mener samboeren kan være 40 ulike kvinnepersonligheter i løpet av en måned. – Hun er pen, flott, morsom, lojal og sensuell samtidig som hun røyker, kjefter og bryr seg med hvordan jeg går kledd. Men så hadde jeg sett ut som en fyllik hvis hun ikke gjorde det.” Journalist: ”Selv sparer hun ikke på noe når hun forteller sine historier. Men det hender hun blir så omstendelig i sin galgenhumoristiske utlegning om egne og andres mageplask at vennene må gripe inn og ta regien. Kommer hun snart til poenget?” Anette: ”Men når jeg er stresset er jeg ikke morsom å være sammen med. Da kan jeg være kjempestreng og ikke pedagogisk. Dessuten har jeg en direkte form som mange skvetter av. Bare ikke Nils Ole.”

Liv Grete Skjelbreid Poirée (Aftenposten 20.12.03) beskriver seg selv i sitt portrett. Journalist: ”Hva får deg til å le?” Liv Grete: ”Alt! Absolutt alt. Jeg kan se det komiske i det meste, og har en bra dose selvironi, selv om jeg også kan være sårbar.” Liv Grete: ”Jeg prøver å skjerpe meg, for det er ikke kjekt å være sur.” Journalist: ”Her skal det straks iles til med opplysningen om at ”kjekt” er et av de sterkeste uttrykkene i hennes vokabular, og at ”sur” er noe som absolutt og aldri kan forbindes med henne. Forklarer at hun kan bli brå sint, men at det går like brått over.” Liv Grete: ”Jeg vet ikke engang om jeg er sint. Kanskje er det en slags frustrasjon. Jeg kan føle meg redd eller utrygg,

og da reagerer jeg med sinne. Jeg tror aldri jeg kan bli sint på en person. Sinnet går mest ut over meg selv.” Journalist: ”Slik svarer bare en som er født kreps og ikke behøver å reke etter noe på en annen hylle. Et følelsesmenneske, en familiekjær type. Et vandreelement. Som elsker å opptre. Og som lengter etter Emma.” Dette intervjuet er gjort av en sportsjournalist, og man kan se at tonen er litt annerledes enn i de andre portrettene. Allikevel fikk vi vite mer om den personlige Liv Grete, som at hun er selvironisk og sårbar. Hun virker åpen om følelsene sine, og om privatlivet sitt. Suzann Pettersen (Aftenposten 20.09.03) er ikke selv intervjuet i dette portrettet, men journalisten har snakket med trener og manager. Personbeskrivelsene er av sportslig karakter, og man får ikke noe inntrykk av Suzann som person, annet enn at hun er engasjert og blir fort hissig. Journalist (om reaksjonene til Tuttas temperament): ”Det ble oppstyr etter disse episodene, men i ettertid har det ikke skadet Tutta. Kanskje tvert i mot. Hun ble lagt merke til fordi hun var annerledes. Bannet i en tidligere sossesport gjorde hun også. I år har det vært færre ”f” som har ljomet over bunkere og vannhindre. Den temperamentsfulle ungjenta har modnet fort.” Dette portrettet er også skrevet av en sportsjournalist, og vi ser intervjuet er konsentrert rundt yrket.

4.3.2 Barndom

Intervjuene kan også deles i to grupper ut i fra om de snakker om barndom eller ikke. Trolig snakkes det om barndom der intervjuobjektet enten er lite kjent (Marit Nicholaysen, Karoline Frogner, Margreth Olin, Ingrid Lorentzen) eller der intervjuobjektet vil trekke inn nye sider ved seg selv (Siv Jensen). Det snakkes i noen intervjuer om veien frem til der de er i dag, om hvordan dette har preget den de er i dag. Isabel Allende snakker om barndommen i Chile, om familien og det som skjedde med den. I Elsa Lystads portrett er det journalisten som trekker frem barndommen: ”Hun har ikke lyst til å snakke om oppveksten med sin alenemor som hadde to barn i en tid da det var svært vanskelig å være skilt. Synes hun har snakket nok om det før. Oppveksten ga Elsa en litt utrygg start i livet, noe som bidro til tidlig utviklet empati. Selv om hun har ristet av seg mye, er ikke mottakerapparatet for andre mennesker skrotet.” Selv sier hun: ”Jeg er fortsatt preget av å ha vokst opp i trange kår, selv om

jeg nå har en stor leilighet på Majorstuen og har alt jeg trenger. Men jeg glemmer aldri. Har ufattelig god hukommelse.”

Marit Nicholaysen snakker om sin oppvekst på Grønland, og om alle rottene som var der.

Siv Jensen snakker om konkurransen med broren, og om forholdet til faren: ”Faren mistet hun da hun var 20 år. Han var matematiker, og det mest tålmodige mennesket Siv noen gang har truffet. De spilte sjakk og bridge og løste matteoppgaver. Han inspirerer henne fortsatt til å forsøke å bli mildere, rundere og mer tolerant.”

Long Litt Woo forteller om hvordan det ble slik at hun ble boende i Norge (forelsket seg i sin norske mann), mens Elina Krantz snakker om tiden i barnehagen der hun ønsket at moren var som alle andre til hun ble elevrådsformann, og til å bestyre en pub.

Journalist: ”Lille Eline hadde nesten bare ett eneste ønske da hun var noen få somre gammel: At mor skulle ha rød leppestift og foldeskjørt på seg når hun hentet henne i menighetsbarnehagen. For Elina visste aldri hvordan moren så ut når hun kom, mamma Sonja tok ikke fem øre for å møte frem i pyjamas for å hente det lille nurket sitt, hvis hun var i det humøret. For en tass på fem var det ganske kjipt. I det hele tatt var det ikke alltid like kult å være hippiebarn tidlig på 70- tallet. I alle fall ikke i Bergen.” Elina: ”Når du er liten, vil du gjerne være som alle andre, ønsker ikke å skille deg ut på noe vis. Og særlig ville jeg at mamma, som jeg var og er så glad i, skulle være som andres mødre.”

Både Karoline Frogner, Ingrid Lorentzen og Margreth Olin snakker om sin barndom der de var annerledes enn de andre barna. Man kan si de forholder seg til *diskursen om den lykkelige barndommen* som de ikke var en del av, slik som sine jevnaldrende. Selv om de ser på barndommen som lykkelig, stod de utenfor fellesskapet og grublet over problemer. Karoline Frogner: ”Ordblind var jeg og ble plassert i hjelpeklasse på Linderud skole. Jeg la meg syk og skulket skolen et år. Da gikk jeg i 2. klasse og var 8 år; jeg holdt meg hjemme, spilte Bessie Smith og klippet sirlig ut Raphaels engler med neglesaks. Leonardo da Vincis tegninger av menneskekroppen var fantastiske. Det året er noe av det flotteste i min barndom. Det er slik jeg lærte å bruke tiden alene og å gå inn i ting. På skolen lærte jeg noe om å definere andre mennesker som ”de andre”, de som ikke tilhørte gruppen.”

Ingrid Lorentzen var også et ”annerledes” barn som ikke lo av promp og bæsje. Ingrid: ”Jeg lurte jo litt, da Hilde Heier ringte og ville ha meg med som ond stemor”.

Journalist: ”Hilde Heier lurte ikke mye. Filmregissøren begynte som førskolelærer og hadde Ingrid i barnehagen. Ingrid er ett av de få barna hun husker. Hun fikk et bilde av Ingrid, fem år, i fullt ballerinautstyr, med armene mykt over hodet, som hun har tatt med seg gjennom utallige flyttesjauer. Ingrid hadde en helt spesiell utstråling, hun var et annerledes barn, husker Heier, som måtte trøste når de andre barna syntes Ingrid var dum som ikke lo av promp og bæsje. Ingrid ville gjerne sitte på fanget og prate gjennom ting, ordentlig og alvorlig.”

Margerth Olin følte seg som den eneste som så den grusomme verden rundt seg.

Journalist: ”Nektet å gå i barnehagen. Var så stille at foreldrene måtte se etter at hun var hjemme. Men noen ganger ropte hun, og da gjerne hysterisk, som når hun følte at verden var urettferdig. Lidelsen ble forsterket når de andre ikke tok fæle nyheter inn over seg. Da var hun alene. Da Margreth som tiåring besøkte Oslo for første gang, sa hun, etter å ha sett alt: ”Og nå må vi se fengslet”. Senere slo hun ned en medelev som var for dødsstraff.”

Liv Grete Skjelbreid Poirée på sin side snakker om barndommen i forbindelse med sitt yrke, det snakkes om hele familiens interesse for sporten og at hun har vokst opp med de gamle heltene. Også i Suzanne Pettersens portrett snakkes det om barndom i sammenheng med hennes interesse for sport: ”Som liten satt hun alltid foran TV`n søndag morgen vinterstid og fikk med seg alpinsendingene. Kjetil Andre Aamodt var helten. Men hun hadde ikke bilde av han på jenterommet. Dyrking av idrettshelter er ikke hennes greie, men hun lar seg imponere av typer som Ole Einar Bjørndalen.”

4.3.3 Kjærlighet til mann/barn

Det er ulike grunner til at det snakkes om kjærlighet i portrettene. Det kan deles inn i der journalisten trekker det inn, og der det nevnes av intervjuobjektet fordi det har sammenheng med yrket eller personligheten. Solveig Wikstrøm, Elina Krantz og Suzann Pettersen er de i utvalget som ikke snakker om kjærlighet til mann eller barn. Det kan være fordi de ikke har noen, selv om Siv Jensen og Hilde Frafjord Johnson

heller ikke har noen i livet sitt – og det blir snakket om her likevel. Både Siv og Hilde blir spurt om kjærlighet av journalisten, og svaret deres kan si noe om *diskursen om tosomhet*: dersom man ikke har noen i livet sitt, mangler man noe. I Hildes intervju: Journalist: ”Savner du noe i ditt nomadeliv?” Hilde: ”Det er et vanskelig spørsmål. Hvis det skulle være noe, tror jeg det må være det aller nærmeste fellesskapet i hverdagen. Noen som alltid er der.”

I Sivs intervju: Journalist: ”Nå for tiden drømmer hun om å pusse opp stuen. Og så drømmer hun om sitt første barn.” Siv: ”Men jeg er så gammeldags at jeg mener at det å få barn bør involvere en mann”. Journalist: ”Der piper telefonen igjen. Nok en melding. Fra en mann kanskje? Hun savner den nærheten og intimiteten det medfører å ha en kjæreste. Savner å bli tatt litt vare på, men trives som single.”

De som ikke har barn blir ikke spurt om barn, bortsett fra i Siv Jensens intervju der det som nevnt snakkes om mann og barn og i Long Litt Woos intervju. Journalisten nevner dette med: ”Selv har hun ikke fått noen barn å oppdra, et faktum hun begrenser seg med å kommentere med at hun ”er blitt vant med”. Men som har ført til en sosial utsiling. Barnløse foretrekker andre barnløse.” Long Litt: ”De som har barn kan jo ikke være med på de tingene vi har lyst til. Det er mye lettere å ringe noen som er tilgjengelige for spontane greier. Jeg tiltrekkes nok mest av folk som ikke er helt A4.” Ellers snakkes det en del om mannen hennes som er grunnen til at hun er her i Norge. Journalist: ”Den litt eldre gutten var husvenn hos vertsfamilien i Stavanger. De forelsket seg. Hun dro til USA på et fireårig stipend. Men hoppet av etter ett år og returnerte til Norge. For å bli.” Long Litt: ”Et enkelt valg. Jeg ville være sammen med ham, den store kjærligheten.” Journalist: ”Et enkelt valg? Å forlate hjemland, familie, studier og dra til en mann i verdens ytterkant?” Long Litt: ”Når du gjør et valg som føles riktig, så bare gjør du det. Motforestillingene får komme etterpå. Men det som var stort, var at foreldrene mine støttet valget. De må ha hatt stor tro på sin egen barneoppdragelse.”

Sissel Gran snakker også om mannen sin, og om sine tidligere forhold. Hun snakker om hva hun lette etter, og at de har hatt flaks som møttes og ”flaks som ikke traff noen vi likte bedre i de dårlige periodene”. Journalist: ”Hva lette du etter?” Sissel: ”Et fortrolig, morsomt, intellektuelt berikende forhold. Og så fant jeg det, i Ola, en kirurg

mot EU, en ramp fra Torshov. Vi har ledd så mye. Vinglingen har gitt meg erfaring. Jeg tåler uendelig mye mer enn før, tåler å ikke bli forstått hele tiden, går ikke i stykker uten kjærlig oppmerksomhet, jeg tåler kjeft og tåler at min manns jobb i perioder overtar alt. Men det finnes grenser. Men jeg har utvidet dem.” Det kan virke som hun snakker mye om sin egen kjærlighet, men hun snakker mer om kjærlighet generelt enn sin egen. Men hun intervjues som ekspert på kjærlighet på grunn av sitt yrke. Sissel snakker om barnet sitt, om hvor glad hun er i henne: Sissel: ”Jeg gratulerer ikke meg selv for å ha blitt mor til Sara Lu. Jeg har takket hennes foreldre 1000 ganger. Det var så flaks at det var ikke til å tro. Det var som skru på et gen. Hun er min.” Journalist: ”Den nye moren visste ikke hvilket ben hun skulle stå på. Så tenkte hun: Tenk at et lite menneske kan krype inn i hjertet mitt så fort.” Sissel er en av to i utvalget som har adoptert barn. I den forbindelse sier journalisten: ”Har du tenkt på at du er 67 når hun er 20?”

Den andre som har adoptert barn er Monika Kristensen Solås. Hun ble mamma 52 år gammel. Monika sier: ”Unge foreldre er sikkert bedre, men vi eldre er mer tålmodige. Vi tar ikke oss selv så høytidelig, tror jeg. Og Arne og jeg har ikke brukt opp vår energipakke reservert for barn. Jeg har den dypeste respekt for den nye jobben, men Emma er hovedpoenget nå. Hun er en daglig glede, vi har det virkelig moro.” En kan si at Monika snakker ut i fra *diskursen om å være en god mor*. Monika vil understreke at hun er en god mor, det vil si at en god mor setter barnet foran karrieren. Monika nevner mannen sin, men ikke deres kjærlighet sammen, eller hvordan de møttes.

I Marit Nicholaysens portrett snakkes det ikke om mann i det hele tatt, men sønnene nevnes. Isabell Allende forteller om hvordan hun og mannen holder familien borte fra huset ved å sette opp en advarsel på døra. Journalist: ”Når man lever i et hus hvor mengder av barn, stebarn og barnebarn har hver sin nøkkel og kommer og går når de vil, krever romantikken litt hjelp. Derfor henger Allende ut en liten advarsel når de vil være alene.” Isabel: ”Vi lager noe godt å spise. Noen ganger elsker vi – eller, oftest elsker vi. Men det viktigste er at vi er sammen.” Journalist: ”Så du har barnebarn som vet nøyaktig når du har sex?” Isabel: ”He-he. Vi sier det vel ikke akkurat sånn. Vi har så mye å gjøre, begge to, at vi må sette av tid til hverandre.”

Margit Sandemo på sin side er enke, og snakker om hvor mye hun savner mannen sin. Journalisten spør også: ”Kommer du til å lete etter en ny mann?” ”Er du gal? Ny mann. Det har jeg aldri tenkt på. En liten nisse skulle jeg hatt, en som kunne bære tungt og bytte sikringer, men en mann, nei! Jeg vil være ensom nå. Jeg liker stillheten.” Her ser vi hvordan journalisten trekker på *diskursen om tosomhet*. Margit må forklare at hun ikke ønsker en ny mann, og trenger det ikke heller. Hun snakker ikke om datteren sin, men hun kommer inn i intervjuet fordi hun er tilstede under intervjuet.

Også Elsa Lystad er enke, og har tre barn. Barna nevnes ikke, men om mannen sier hun: ”Jeg savner han bestandig. Han er alltid med meg.”

Karoline Frogner derimot skryter av sønnen sin, og sier ”Å få barn er det flotteste jeg har opplevd.” Samtidig henviser hun til *diskursen om å være en god mor*, og sier: ”Jeg tror ikke jeg har vært verdens beste mor, jeg er så opptatt av arbeidet mitt, men han er en uke hos faren og en uke hos meg.”

Margreth Olin snakker også mer om barna sine enn om mannen. Døtrene begynner allerede å bli like henne selv, og beskrivelsen av dem beskriver også Margreth.

Journalist: ”Og nå deler Margreth Olins datter på 13 ut ark om dyrenes rettigheter. Mens datteren på tre ser morens dokumentarer om og om igjen.” Margreth: ”Tro meg på dette, jeg presser ikke mine ideer på barna mine.” Margreth sier om datteren: ”Hun er lik meg, en observatør. Hun gir ikke tillit til hvem som helst og lot bare fire holde henne da hun var liten. Jeg kjenner igjen følsomheten og den sosiale samvittigheten: fortvilelsen over at verden er så urettferdig. Vi prøver å si at hun ikke kan føle skyld, at hun ikke må bli gledesdreper. For det kan bli tungt og ensomt for henne.”

Ingrid Lorentzen har en kjent mann, og deres forhold blir ikke snakket om annet enn at hun måtte flytte hjem til Norge om hun skulle satse på forholdet. Dessuten spør journalisten: ”Bra med en samboer som er vant til arbeidspress?” Ingrid: ”Jeg jobber mye mer enn han” Journalist: ”Så det er han som lager middag?” Ingrid: ”Ja. Han trodde ikke det var sant da han hørte jeg bare skal danse ”Svanesjøen” tre ganger, med all den innstasen som ligger bak.” Ingrid snakker kort om kjæresten sin, og kommer fort tilbake til jobb igjen.

Anette Hoff er den i utvalget som tydeligst gir uttrykk for sin kjærlighet til mann og barn. De er med i intervjuet, og portrettet handler i stor grad om livet hennes med mann og barn. Vi ser i hennes portrett hvordan det spilles på *diskursen om tosomhet* og *diskursen om være en god mor*. Portrettet begynner med å male bildet av den perfekte idyll: ”Bør ikke Jonas ha noe på hodet? roper skuespiller Anette Hoff etter skuespiller-samboer Nils Ole Oftebro. I solsteken skal han sammen med parets syvåring gå landeveien til butikken i Fevik. – Noe på hodet? Han har hår. Hva med meg da? Skal du fortelle at det er barnet som gjør deg lykkelig? buldrer Oftebro og trekker på seg et forutrettet glis i det han forsvinner ut av hytta de har leid i havgapet. Anette Hoff putter et jordbær i jordbærmunnen.” Nils Ole Oftebro uttaler seg også i portrettet om parets kjærlighet til hverandre: ”Vi krangler, elsker, diskuterer. Jeg er litt mindre nevrotisk enn henne, hun trenger det. Hun er ryddigere enn meg, hun holder meg i ørene, og jeg trenger det. Vi er så like at vi forstår hverandre og så ulike at vi ikke kjeder hverandre.” *Diskursen om å være en god mor* får uttrykk gjennom journalisten. Journalist: ”Hun er en usedvanlig god mor for Jonas. Det er et uforbeholdent skussmål hun får av dem som står henne nær. Hun er kjærlig samtidig som hun tar sønnen alvorlig.” Anette om forholdet til Nils Ole: ”Det finnes ikke noe mellomlagspapir mellom oss. Tiden er for kort til å lure på hva den andre mener.”

Liv Grete Skjelbreid Poirée sitt portrett handler mye om hvordan hun kombinerer barn og karriere, og hvor fort hun kom i form etter fødselen. Også her ser vi *diskursen om å være en god mor*, og hvordan hun klarer å kombinere de ulike rollene forbundet med det å være mor og idrettsutøver. Journalist: ”Nå har hun delvis ammet Emma, delvis underkastet seg stadig tyngre treningsdoser, for så, omsider, å storme tilbake til den trofast ventende seerspallen. I to uker på rad har hun hatt datteren og innleid barnepasser Gro med seg. Mandag dro de to hjem. Da gråt Liv Grete. Skiskytteren blir brått mamma og forteller hvor rolig og snill Emma er. En ganske enkel unge frem til nå.” Det snakkes også litt om mannen, om Frankrike versus Norge. Begge er offentlige personer, som til og med har reklamer sammen (”Ali Kaffe – kurerer gruff”) som spiller på deres forhold.

4.3.4 Helse

Sissel Gran legger ikke skjul på sine svakheter. Det er Sissel selv som snakker om svakhetene sine i intervjuet. Intervjuet innledes med:

”- Aaaaaaaaahh!

Hun roper inn i røret, det har gått knappe ti sekunder av telefonsamtalen vår.

- Er noe galt?

- Jeg har to armer som ikke virker, og hvor er brillene? Jeg er ufør, et vrak, konstaterer hun.

- Men det virker som du har fin hørsel?

- Hæh!!? Nei, jeg har skrudd opp lyden på telefonen. Derfor. Det er fælt alt sammen, og utenfor ligger hagen død, jeg som elsker hagen har ikke fått gravet, ikke luket. Det er bare trist.

- Den døde hagen er vel ikke en metafor på livet ditt?

- Jo, den er det. Det er helt jævlig. Stakkars Ola, mannen min, kirurgen, som må slite med meg! Men bare kom. Uansett hva som blir sagt om meg og boka, så gir jeg blaffen. Men hva synes du om den? Hva synes du om coveret? Er boka tåpelig?”

Sissel sier også: ”Jeg trener for å holde motoren i gang. Jeg er et vrak, men jeg gir meg ikke.”

Svakhetene Sissel viser er muligens for å være en person folk kan relatere seg til. Hun er ikke en terapeut som mener hun vet bedre enn andre, hun snakker selv om tidligere mislykkede forhold: ”Jeg har jo vært gjennom noen forhold og to ekteskap før jeg var 40. Men det er viktig å legge til at det var barnløse forhold. Jeg var så ekstremt på leting etter noe og visste ikke hvor jeg skulle lande. I tidligere forhold har jeg vært så slitsom og kravstor, jeg syntes jeg kunne tillate meg det, barnløs som jeg var.” Hun viser egne svakheter for at andre også skal tørre å vise hva de føler. Samtidig kommenterer journalisten: ”Man kan tro Sissel Gran er åpen som ei låvedør. Hun røper jo at hun er et vrak. Men faktum er at hun vet presis hva hun ikke skal røpe. Hun er privat.” Man kan si Sissel er profesjonelt privat, og at hun vil fremstilles menneskelig. Elsa Lystad snakker om sin psykiske helse, men hun forteller om løsningen, om hvordan hun får roen. Journalist: ”Hun har tatt i bruk mang slags terapi for å få bukt

med vondtet i livet. Ved siden av at fruene alltid er blitt rolig av å ha malende katter på fanget, skjedde det noe dyptgripende for 20 år siden. Da traff hun Susanne Fuhr, som fikk lokket en meget mistenksom Lystad til å meditere. Elsa: ”Det bør alle lære seg. Man hensetter seg i en ro. Du kan la tankene fly i 20 minutter.” Elsa: ”Det er mentalhygiene. Skulle vært påbudt. Det hadde ikke vært krig i verden hvis alle mediterte.”

Et annet intervju det snakkes mye om helse er i Erna Solbergs portrett. Men her er det journalisten som stadig trekker frem Ernas vektproblemer. Erna selv er kort i kommentarene. Journalist: ”Der Kurt sang i dusjen, studerte Erna Solberg kraftverksbeskatningen mens hun momset salatblader i Stortingsrestauranten. Selvfølgelig helt forgjeves.” Erna: ”Jeg liker salat, jeg”. Journalist: ”Rund i formene, berømt for at hun ”stod frem” med dem i Dagbladet i fjor. Erna på trampoline. Norge sitter som fjetret. Tøff dame, sier alle. Får kjempe skryt. Front dine svakheter. Få alle med deg i kampen.” Erna: ”Det at folk er så opptatt av dette, sier vel mer om dem enn om meg” Journalist: ”Men du satt jo og spiste salater innimellom kraftverksbeskatningen?” Erna: ”Javisst, jeg slanket meg, jeg gikk opp og ned. Men jeg liker salat, jeg. Spiser det ofte. Men jeg må si jeg er forbauset over hvilken voldsom oppmerksomhet alt dette får”. Erna selv virker ikke opptatt av temaet, og forsøker å snakke om yrket sitt isteden (politikk). Journalisten viser til tidligere uttalelser om hva andre har sagt om henne, og Erna fremstilles som tøff og sterk. Journalist: ”Ordentlig, dyktig, kan sine saker til bunns, omgjengelig, men med politisk stål i ben og armer. Jern- Erna? Bytt det med Stål- Erna. Du skal stå tidlig opp for å slå henne i en faktadebatt. – Hun er vanskelig å komme rundt, som noen sa i et forsøk på spøk i Stortingsrestauranten.” Samtidig er altså vekt et tilbakevendende tema, noe som kan ses på som Ernas svakhet. Overvekt forbindes ofte med svak viljestyrke. Journalisten bruker ordet former (positivt ord) isteden for overvekt (negativt ord). De andre intervjuene hvor det snakkes om helse er i forbindelse med yrket. Ingrid Lorentzen har et slitent venstreben. Journalist: ”Man tar ikke ustraffet 32 piruetter på rad på samme fot i tredje akt.” Suzann Pettersen har også slitt med helsa, diverse skader blir snakket om i hennes intervju. ”Til å være bare 22 år har Suzann allerede hatt mer uflaks enn en vanlig golfer har hele livet. En uforklarlig forskade dukket opp

høsten 2000 og ødela for golftreningen hele vinteren. Likevel greide hun – med teipet fot i samtlige 11 turneringer – å bli årets nykommer på Europa- touren i 2001. Samme år løsnet en splint i albuen og tvang frem en ny stopp. I fjor fikk hun ryggproblemer, virus og samtidig en fysisk smell fordi kroppen var utslitt. Den samme fysiske smellen kom for en måned siden, og Tutta måtte få påfyll av jern. Vi snakker om jern i kroppen; det er ikke lov å ha flere enn 14 køller i bagen. Tutta har høy smerteterskel.” Liv Grete Skjelbreid Poirée har derimot en jernhelse som landslagslegen kaller det: ”Hun har jernhelse. Jeg vet ikke hva hun er laget av. Har aldri opplevd en slik idrettsutøver, og derfor er jeg mektig imponert.”

4.3.5 Journalist om utseendet

I Elsa Lystads portrett snakkes det mye om utseendet hennes, og spesielt det røde håret. Elsa: ”Jeg er sinnssyk med farger. Denne knallrøde neglelakken tilhører Marlene Dietrich. Jeg er høst, understreker den svært forfengelige damen.” Journalist: ”Noen grå striper i håret hadde vært på sin plass etter alle disse årene hvor livets mangfold har herjet og beriket Elsa Lystad. Men det forblir ekte helrødt.” Elsa: ”Har aldri hatt kjemikaljer i håret, bare hatt problemer med det.” Journalist: ”Da Elsa var liten, ble hun mobbet fordi hun var rødhåret. Da hun endelig ble så voksen at hun kunne glede seg over det, var det så mange som farget håret rødt, at også hun ble mistenkt for det. Og nå synes hun det er falmet sammenlignet med ungdomstidens hårglansperiode.” Elsa: ”Nei, det har vært lite å glede seg over med håret mitt, sier hun, og ergrer seg litt over at hun ikke klarte å la være å snakke om håret i dette intervjuet også.” Journalist: ”Lystads sterke øyne hugger tilbake et klart ”nei” når vi spør om hun er litt Titten Tei, litt hengslete av seg.” Elsa: ”Jeg er atletisk og hørt av flere at jeg har en hurtig, men flott gange. Hvordan går det an?! Tenk at jeg må si det til deg! Jeg er 171 centimeter høy. Som barn var jeg en stangselleri, som ble veid og funnet for lett. De trodde jeg var underernært og sendte meg på fetekur. Det er den eneste gangen jeg har gått litt tungt i trappene. Jeg kan jo ikke spille Dietrich hvis jeg var hengslete! Du får ikke skrive at jeg er hengslete!”

I Sissel Grans portrett klarer ikke journalisten å holde tilbake sin begeistring: ”For en vakker kvinne, nei glem det, vi skal snakke om en bok, men for et utseende, nei huff, vi må snakke om kjærligheten, så fresh hun er! Nei, stopp, Sissel er 53 og har gitt ut en bok!”.

I Erna Solbergs intervju er det heller motsatt. Intervjuet begynner med ”Hvem skulle ha trodd det? Nei, hvem skulle ha trodd det... Politikernes svar på Kurt Nilsen, Erna Solberg, ser ut til å vinne Høyre og skli lukt inn på lederplassen. Innhold og kraftfull presentasjon seirer over glitz og image.” Senere i intervjuet kommer nok en skildring av Erna slik journalisten ser det: ”Erna. Navnet minner om en litt trist kvinneskjebne i en film fra 50-tallet. Film noir. Den blå strikkejakken som sitter på denne dagen, kunne passe som grått filmplagg i sorthvitt. Ansiktet er uten sminke eller andre farger enn den naturlige rødmen i kinnene. Brillen, en skjønnhetsflekk på det ene kinnet. Hun er ingen ”Tutta Møst- type”. Går heller ikke rundt i kjekke, smale drakter la SVs Kristin Halvorsen. Har ikke spisse killer- støvletter med høy hæl som u- hjelpsminister Hilde Frafjord Johnson. Rund i formene, berømt for at hun ”stod frem” med dem i Dagbladet i fjor. Erna på trampoline. Norge sitter som fjetret. Tøff dame, sier alle. Får kjempe skryt. Front dine svakheter. Få alle med deg i kampen.” Erna blir sammenliknet med Kurt Nilsen: ikke pen, men med verktøyet (henholdsvis snakketøyet og sangstemmen) i orden. Blir sammenliknet med Kristin Halvorsen og Hilde Frafjord Johnson, som mindre fjong og motebevisst. I tillegg er det fokus på hennes vekt. *Feminin og vakker- diskursen* får en annen vending enn å beskrive hvor vakker hun er i intervjuet til Erna. Som vi så i selvpresentasjonen blir Erna heller beskrevet ut i fra sin dyktighet enn sitt ytre. Man kan si at dyktighet erstatter utseendet dersom utseendet ikke følger *feminin og vakker- diskursen*.

En annen politiker som journalisten beskriver som noe annet enn det hun antakelig ønsker er Siv Jensen. Journalist: ”Hun er så nydelig sommervakker at det er ubehagelig å fortelle henne at hun kan fremstå som knallhard og pansermaskulin.”

Derimot er lovordene mange i Hilde Frafjord Johnsons portrett. Intervjuet starter med: Journalist: ”Det går rykter om deg. Ministeren med utviklet sans for rause utringninger og u- hjelpsbudsjetter sperrer opp øynene, kaster hodet bakover og ler høyt. (...)”

Hilde: ”Rykter? Om at jeg spiller på min kvinnelighet?” Journalist: ”Vi forteller at

ryktene går på at hun vet å sjarmere menn i senk.” Hilde: ”Det vil alltid gå rykter om kvinner. Jeg tror det er relatert til alder. Jeg har venninner og kollegaer rundt 50 som blir kalt ”bitchy”. Men jeg har viktigere ting å bry meg om.” Journalisten forteller om hennes barndom som kan forklare hennes utseende og helse: ”De syv første årene av sitt liv løp hun barbeint under den brennende afrikanske solen. Kanskje det kan forklare noe av hennes kraft og energi. Hun er utadvendt og frodig som en sterk, afrikansk mamma og spenstig, rask som en masaikriger. Formen holder hun vedlike ved å ta SATS så ofte hun kan. Hun går gjerne turer i fjellet med venner.” Hilde beskrives som utpreget feminin: hun spiller på sin kvinnelighet, hun trener for å beholde utseendet sitt, hun shopper mye – spesielt sko, hun snakker om hva hun trenger til sin nye leilighet, og hva hun gjør på fritiden. Samtidig klarer hun å få med mye om sitt yrke (politikk).

Journalisten som intervjuer Isabel Allende beskriver også henne som flott og feminin: ”Hun drikker te i suite 324 på Bristol Hotel. Til tross for høye stiletthæler rekker hun meg knapt til skuldrene. I klesskapet hjemme i California har hun nok slør, fjær og strass til å utstaffere hele rollelisten til ”Svanesjøen”. Men i dag er hun enkel, elegant og sort. Glem klærne, forresten. Det er øynene du legger merke til. Øyne Bambi ville ha drept for”.

Anette Hoff beskrives slik alle kunne tenke seg å bli beskrevet. Journalist: ”Himmelen er høy, måkene likeså og Anette Hoff er sommerlig lekker med brune ben under hvit kjole og turkis silkeskerf rundt det blonde håret.”

Journalisten i Liv Ullmanns portrett tenker mer på hvordan hun så ut før. Journalist: ”Hvis intervjuet tar for lang tid, må hun løpe fra oss, hun skal friseres klokken 13.00, og hun kommer aldri for sent. Hovedpersonen titter ut fra hotellets souvernirbutikk, den utlendinger handler i, kledd i svart fra topp til tå, men med et blidt HALLOOO. Bilder fra flere Ullmann- filmer kommer opp i hodet. Jeg hviler på ett fra stranden i ”Persona”, men rykkes tilbake til virkeligheten.” Som vi har sett dreier beskrivelsen av utseendet seg om *feminin og vakker- diskursen* i en del av intervjuene. Det er positivt å vise sine feminine sider, her da utseendet.

Noen journalister beskriver utseende for å vise hvordan de er som personer: Om Margit Sandemo: ”Hun sier en del sånne absurde saker, og når hun gjør det, smiler hun

med de lure øynene, sånn at man ikke vet om hun lyver. Hun subber over gaten, i gal retning, ryggen i en fremoverlent bue.”

Om Karoline Frogner: ”Hun stiller i mørk habitt under mørkt hår og snakker kontinuerlig om temaer hun brenner for.”

I Margreth Olins portrett beskriver journalisten sine følelser rundt førsteinntrykket:

”Margreth Olin Mykløen (34) og en venninne sitter på en benk på Oslo S, regissøren har turkis kåpe, men alle andre plagg er svarte. Jeg angrer allerede på at jeg tok på rød genser. Den burde vært svart, i solidaritet med all verdens smerte. Venninnene diskuterer intenst. En film om flyktninger fra Kirgisistan? Nedbygging av offentlig sektor? – Hva snakker dere om?” Margreth: ”Ikkje sei det!” sier Margreth fort, men venninnen hvisker: ”Margreth har så liten tid, så jeg skal hjelpe henne med å finne kjole til premiefesten og sende bilder av dem på MMS. God tur til Bergen. Margreth vil forresten supe Bloody Mary.” Journalist: ”Jaha. Så er vi alene på perrongen. Som hun er flue på veggen i dokumentarfilmene, er vi flue på veggen i hennes liv. Jeg noterer ”mørke øyne, mørkt hår og mørke ringer under øynene”. Alvoret kan ta tak. Hun går noen skritt til høyre, til venstre, ser ned og bort. Jeg lager mental post- it lapp: 1. Ikke smile. 2. Ikke spise brødiskiva med skinke. 3. Ikke tomsnakk. En rar lyd kommer fra halsen til Margreth. Et hikst. Et til. Hun forteller at hun ikke har spist frokost, at hun aldri gjør det, at hun knapt spiser noe, men at hun ”i lange tider spiste den største Firkløver hver dag”, etterfulgt av et nytt hikst. Hva er det her? Bryter hun sammen? Nei, det må være latter! Ja! Den låter bare pussig fordi hun kveler den i halsen. Før holdt hun seg for munnen når hun lo, så ingen skulle se overbittet. Nå gaper hun.”

Long Litt Woon blir ikke beskrevet med mange ord, det beskrives mer hvordan hun er:

”Den nyutnevnte likestillingsdirektøren har tatt av seg sin knallrøde jakke, vaglet seg på en barkrakk, bestilt en flaske epleaft og plassert blokk og tusjpenn foran seg.

Utstyr som pleier å være forbeholdt intervjueren. Vi er forhåndsvarslet om en kvinne med stort behov for kontroll. Skal hun virkelig notere sine egne svar?!” Long Litt Woon: ”Jeg må ofte tegne og forklare litt”.

Solveig Wikstrøm blir beskrevet som det motsatte av idealtypen av en

leksikonredaktør: Journalist: ”For alle vet jo hvordan en leksikonredaktør ser ut: En

duknakket mann med strittende hårtuster og mysende blikk bak brillene, mager, feilernært og gustengrå av støv og inneliv, der han kravler febrilsk i, under, mellom, og blant stabler av oppslagsverk. Så feier en rappkjeftet nordlandsjente inn med glimt i øyet og saft i replikken, og holder styr på leveringsfrister og halvannet hundre fagkonsulenter, en gjeng korrekturlesere med ørneblikk, klo og allmennkunnskaper, og en ganske liten redaksjon som tar seg av resten.” Allerede tittelen på portrettet antyder at Solveig er ei stilig dame, og absolutt ikke slik vi tror en leksikonredaktør skal være: ”Leksikal og stilig dame”.

Elina Krantz beskrives ikke så mye i utseende, men det vi får vite om henne forteller oss at hun er en tøff karriere kvinne, som ikke lar seg pille på nesen. Og som suksessfull: Christian Dior – solbriller, leilighet på Frogner, på listen over Norges mest mektige kvinner under 30, omsetning på 25 millioner. Journalist: ”Elina Krantz ser oss dypt inn i øynene bak store Christian Dior – solbriller og rister på sin mørke manke.” Ingrid Lorentzen blir beskrevet ut i fra sitt yrke. Journalist: ”Jeans og sorte støvler kan ikke skjule det. Over Majorstukrysset svever en svane, med langlemmet ynde.” Journalisten har ikke med flere utseendebeskrivelser enn dette, det er i stor grad Ingrid Lorentzen som styrer intervjuet og hun vil snakke om yrket sitt.

I Marit Nicholysens intervju blir det ikke sagt noe om hvordan hun ser ut, annet enn at hun har store øredobber. Dette er et intervju for at folk skal bli kjent med forfatterskapet hennes, og ikke henne som person.

I Liv Grete Skjelbreid Poirèes intervju snakkes det ingenting om utseende, helse, alder– tema som har gått igjen i de andre portrettene. Journalisten her snakker mer om hun liker musikk, kunst eller bøker, hva hun ler av, om hun blir sint osv. Samtidig snakkes det mye om det å kombinere jobb og barn, selv om det her ikke problematiseres. Heller ikke i Suzann Pettersens intervju snakkes det noe om utseendet. Dette kan ha sammenheng med journalistens tilknytning til sport.

4.3.6 Alderdom

Portrettene som omhandler alderdom er der intervjupersonen er godt kjent, og har nådd en viss alder. Eller som i Sissel Grans portrett fordi hun er 53 år og har har en

liten datter. Journalist: "Har du tenkt på at du er 67 når hun er 20?" Sissel: "Masse. Og tanken er forferdelig. Jeg trener for å holde motoren i gang. Jeg er et vrak, men jeg gir meg ikke. "

Vi kan se i en del av intervjuene, som i portrettene til Liv Ullmann, Isabel Allende, Margit Sandemo og Elsa Lystad at det snakkes om alder i forbindelse med utseendet og helse. Vi kan snakke om *diskursen om å holde seg ung*. I dagens samfunn er ungdommelig kraft og ytre ettertraktet, og man trener, mediterer, sminker seg og bruker kremer, spiser piller og så videre for å holde seg ung.

Liv Ullmann snakker om hva som bekymrer henne med alderdom, og hva hun føler rundt sin egen alder. Portrettet innledes med "Liv Ullmann er ikke sikker på hvor gammel hun har blitt, men hun tenker en del på det." Liv snakker en del om at hun føler seg grå. Journalist: "Hva mener du med grå?" Liv: "Grå innvendig. Da har jeg ingen plass til glede, ingenting skjer, jeg kan bli sittende og bare se TV uten å finne av- knappen. Da ser jeg for meg at jeg blir gammel og slapp resten av livet. Jeg må aldri bli grå. Selv hvis jeg ikke får jobbtilbud, skal jeg fylle livet med oppgaver. Jeg vil ikke bli en potet." Liv: "(...) Når jeg misunner ungdom, nei jeg misunner dem ikke, jeg unner dem tiden, og det er den tiden jeg savner, der alt var mulig. Jeg er jo 67 år nu." Journalist: "67?" Liv: "Ja? Nei! Jeg fylte 66, ikke sant? Vel. Jeg kan si at alt fortsatt er mulig. Men det er optimisme. Når du er 25, kan du feile. Jeg kan ikke feile. Jeg har ikke tid til det. Men forstå meg rett, jeg har fått så mye og er ikke misunnelig, men når jeg biler og på et gatehjørne ser et ungt, forelsket par som holder hardt rundt hverandre, da klumper det seg til i halsen min." Journalist: "Tenker du mye på alderen din?" Liv: "Når jeg leser en viss type blader, kan jeg bli helt opphengt i det: Jeg må prøve å se sånn ut, må være vakker. Jeg føler jo ikke at jeg har blitt 67, nei 66, nu er jeg kjempefin her for dere, men så er det noe ganske annet når jeg ser fotografiet. Men jeg har planer for alderen: Jeg vil bli klokere og visere. Det vil jeg". Journalist: "Mange opererer for å bevare utseende. Har du vurdert plastisk kirurgi?" Liv: "Aldri. Når jeg hører noen snakke om å løfte litt, får jeg helt panikk. Og jeg har aldri merket at de blir bedre likt, at manneøyne følger dem mer."

Isabel Allende drar nytte av alderen sin, da hun skriver om ting som skjer i livet hennes. Journalist: "En dag Allende utforsket rynkene sine i speilet, utbrøt

barnebarnet: "Ingen grunn til bekymring, gamlemor, du kommer til å leve minst tre år til." Kommentaren utløste det Allende kaller minnenes epidemi. En reise bakover i eget liv." Journalist: "Hver eneste dag går Allende tur for å holde kroppen i gang. Hvis ikke, piner musklene henne. Også synet begynner å bli dårlig. Hun prøver å stanse kroppen fra å forfalle. Farger håret, bruker kremer." Isabel: "Alt forandres når man blir eldre. Bortsett fra en ting: Jeg har det samme grunnsynet i dag som jeg hadde da jeg var 20 år, nemlig lidenskapen til livet. Lidenskapen til å beskytte familien min".

Margit Sandemo intervjues fordi hun fyller 80 år, og det er naturlig å snakke om alderdom. Margit: "Det virker jo som om å fylle 80 er min største prestasjon i livet. Fyll aldri 80! Dagene går i ett. Helt vanvittig. Nei, vent, jeg har tenkt å fylle 90. Jeg tror faktisk jeg blir 95. For jeg har gode gener og et lyst sinn." Margit: "Jeg hadde tenkt å utdype svaret, men jeg glemte hva jeg tenkte. Sånn er det å bli eldre. En tanke glir gjennom hodet uten å stoppe." Journalist: "Hva er fint med å bli 80?" Margit: "What? Fint? At man kjenner at man blir eldre. 80, sier folk, okay, sier jeg, men jeg skal uansett rafte på Island i sommer, som jeg pleier. Det kjedelige med å bli 80 er å vite hvor kort tid som er igjen før jeg ikke får skrevet mer." Journalist: "Hun løfter opp armen og glaner forbløffet på hengende hud. Margit: "Nå ser jeg alderen min. Vet du hva svenskene kaller det? "Gjeddehenget"".

Elsa Lystad ser ikke ut til å bekymre seg over alderen sin, og som journalisten skriver i ingressen "fortsetter Elsa Lystad å overprøve pensjonsalderen." Elsa: "Jeg får danse med alle de unge guttene på homselag. Da kan jeg glemme at jeg er steingammel, fordi jeg er så oppegående. Alder er jo bare et tall."

Margreth Olin er ikke av de eldre i utvalget, men reflekterer over at hun har forandret seg med alderen. Margreth: "Å, jeg er naturlig speeda. Jeg får ikke sove lenger. Før sov jeg i stallen, på benker, hvor det skulle være. Nå sover jeg ikke engang i min egen seng. "Trøtt" er et tilbakelagt stadium. Jeg tror det er alderen. Før var alt enklere svart/hvitt. Alt er så komplisert nå".

4.4 Kategorier

Ut i fra hvordan kvinnene blir snakket om og hvordan de snakker om seg selv, kan vi dele måtene inn i tre kategorier. Det er *historiefortelleren*, *karrierekvinnen* og *her og nå- kvinnen*.

Kategorier fremhever forskjellene mellom kvinnene, og er et analytisk og metodisk redskap. Man trekker ut hovedtrekk i et empirisk materiale, og fremhever dermed visse egenskaper på bekostning av andre. Kategorier blir her sett på som måter å se fellestrekk og ulikheter i utvalget på, i måten de snakker om seg selv på. Selv om man lager tre typer ut i fra hvordan kvinnene snakker om tema og seg selv, blir dette ofte et kunstig skille. Flere av kvinnene er ikke entydige i sine fortellinger, og kan derfor sies å komme under flere av kategoriene. Allikevel er kategorier en nyttig måte å poengtere de ulike måtene å snakke om seg selv på.

4.4.1 Historiefortelleren

Historiefortelleren beskriver seg selv ut i fra historier fra barndommen; ”før var jeg sånn, derfor er jeg sånn nå”, slik Margreth Olins mange historier om hvordan hun var som barn viser hennes engasjement i yrket og hennes personlighet i dag.

Historiefortelleren kan også fortelle historier som viser til hvordan hun er, på grunn av forandringer i livet; ”før var jeg sånn, nå er jeg sånn”, som i intervjuet med Monika Kristensen Solås. Her er fortelles det en historie om utvikling og endring av personlighet.

Selvpresentasjonen kan være preget av motsetninger mellom journalistens førsteinntrykk og hvordan hun ”egentlig” er, som i intervjuet med Margreth Olin. Her spilles det på kontrasten mellom hennes mørke fremtoning og muntre humør. I Siv Jensens intervju kombineres kvinnelige og maskuline konnoterende aspekter i samme intervju: ”Hun er så nydelig sommervakker at det er ubehagelig å fortelle henne at hun kan fremstå som knallhard og pansermaskulin”. *Historiefortelleren* forteller altså

historier om seg selv, og disse kan være motsetningsfylte i forstanden at de, eller journalisten, vil vise nye sider av seg selv gjennom portrettet.

4.4.2 Karrierekvinnen

Karrierekvinnen snakker mest om yrket sitt, og det er gjennom yrket hun vil beskrives i media. Det er få karakterbeskrivelser, og de som finnes er journalistens beskrivelser, tidligere medieutspill eller informasjon hentet fra familie og venner. *Karrierekvinnen* snakker lite om personlige tema, men kommer stadig inn på yrket sitt. Erna Solbergs intervju er preget av dette. Hun snakker ikke selv om mannen sin, det er nevnt i en parentes av journalisten, og hun skjønner ikke hvorfor hennes vekt er så interessant.

Erna: "Det at folk er så opptatt av dette, sier vel mer om dem enn om meg." Journalist: "Men du satt jo og spiste salater innimellom kraftverksbeskatningen?" Erna: "Javisst, jeg slanket meg, jeg gikk opp og ned. Men jeg liker salat, jeg. Spiser det ofte. Men jeg må si jeg er forbauset over hvilken voldsom oppmerksomhet alt dette får".

Suzann Pettersens intervju er av sportslig karakter og handler om hennes prestasjoner. Der det snakkes om helse eller barndom er dette relatert til yrket hennes. Også Ingrid Lorentzen er i sitt intervju opptatt av yrket sitt. Der det snakkes om mann, helse eller barndom er det alltid relatert til yrket. Karoline Frogner snakker aller mest om yrket sitt. Også når hun snakker om sønnen sin, er det relatert til jobben. Karoline: "Å få barn er det flotteste jeg har opplevd." Samtidig sier hun: "Jeg tror ikke jeg har vært verdens beste mor, jeg er så opptatt av arbeidet mitt, men han er en uke hos faren og en uke hos meg."

Karrierekvinnen viser få uttrykk for egne følelser, annet enn det store engasjementet til jobben.

4.4.3 Her og nå- kvinnen

Her og nå- kvinnen snakker mest om livet sitt slik det er nå. Dette er kvinner som har vært i rampelyset en stund, og folk kjenner deres historie. Det er sammenheng med alder og lang karriere, at det fortelles om livet nå. I Liv Ullmanns portrett snakkes det

om følelser rundt det å bli eldre i forhold til utseendet, ungdom og helse. Portrettet innledes med "Liv Ullmann er ikke sikker på hvor gammel hun har blitt, men hun tenker en del på det." Liv snakker en del om at hun føler seg grå. Journalist: "Hva mener du med grå?" Liv: "Grå innvendig. Da har jeg ingen plass til glede, ingenting skjer, jeg kan bli sittende og bare se TV uten å finne av- knappen. Da ser jeg for meg at jeg blir gammel og slapp resten av livet. Jeg må aldri bli grå. Selv hvis jeg ikke får jobbtilbud, skal jeg fylle livet med oppgaver. Jeg vil ikke bli en potet."

Elsa Lystad, Margit Sandemo og Isabel Allende bekymrer seg ikke så mye for alderen sin. Elsa: "Jeg får danse med alle de unge guttene på homselag. Da kan jeg glemme at jeg er steingammel, fordi jeg er så oppegående. Alder er jo bare et tall." Både Elsa, Margit og Isabel virker tilfredse med livet sitt slik det er nå.

Alder er altså ofte et gjennomgangstema for *her og nå- kvinnen*. *Her og nå- kvinnen* dveler ikke så mye ved tidligere suksess eller fiasko, men deler villig med følelsene sine rundt livet sitt i dag.

4.4.4 Yrket eller person

Ved å telle linjer i hvert enkelt intervju kan man dele inn utvalget ut i fra om de snakker prosentvis mest om yrket sitt, mest om seg selv som person eller om de snakker omtrent like mye om person og yrket. Man kan se på dette som en slags innholdsanalyse hvor det er viktig med klare kategorier slik at tellingen blir presis og hver forsker som undersøker det samme materialet får likt resultat. Som nevnt tidligere i oppgaven er ofte temaene kombinasjoner av flere, og kvinnene er sjelden entydige i sine historier og uttalelser. Her kommer historier om selv- presentasjon (også der det snakkes om personlige egenskaper på jobb), barndom, kjærlighet til mann/barn, helse, alderdom og andre tema som ikke dreier seg direkte om yrket inn under *person*. Der hvor det snakkes om yrket, hva man gjør og har gjort, kommer inn under *yrket*. Man får altså tre grupper:

- 1: Mest om yrket** Suzann Pettersen (Idrettsutøver)
Solveig Wikstrøm (Leder)
Ingrid Lorentzen (Skuespiller)
Karoline Frogner (Filmskaper)
- 2: Mest om person** Elina Krantz (Leder)
Liv Grete Skjelbreid Poirée (Idrettsutøver)
Anette Hoff (Skuespiller)
Elsa Lystad (Skuespiller)
Margit Sandemo (Forfatter)
Isabel Allende (Forfatter)
Sissel Gran (Forfatter)
Liv Ullmann (Filmskaper)
Margreth Olin (Filmskaper)
- 3: Omtrent likt** Long Litt Woon (Leder)
Monika Kristensen Solås (Leder)
Marit Nicholoaysen (Forfatter)
Hilde Frafjord Johnson (Politiker)
Siv Jensen (Politiker)
Erna Solberg (Politiker)

4.4.4.1 Mest om yrket

Alle kvinnene er relativt ukjente. Dette kan man se av måten de blir skrevet om. I disse portrettene snakkes det ikke så mye om hvordan personen er, men om yrket og om hvordan hun har kommet seg dit hun er i dag. Det snakkes om barndom i alle intervjuene, hvordan opplevelser og erfaringer har gjort de til den personen de er, eller til det yrket de har. For eksempel driver hele familien til Suzann Pettersen på med golf, og hun har alltid vært interessert i sport. Journalist: ”Som liten satt hun alltid foran

TV`n søndag morgen vinterstid og fikk med seg alpinsendingene. Kjetil Andre Aamodt var helten. Men hun hadde ikke bilde av han på jenterommet. Dyrking av idrettshelter er ikke hennes greie, men hun lar seg imponere av typer som Ole Einar Bjørndalen.” Suzann: ”Jeg ville ha vært profesjonell skiløper hvis jeg ikke hadde vært golfspiller”.

Ingrid Lorentzen har også ”alltid” vært interessert i sitt yrke. Journalist: ”Moren mener at Ingrid har villet danse siden hun ble født. De er blitt enige om at hun i alle fall uttrykte det klart fra hun var to.” I Solveig Wikstrøms portrett snakkes det om tidligere jobb, hvilken utdanning hun har tatt, og at hun er fra Nord- Norge. Karoline Frogner forteller at hun var annerledes som barn, og at hun nå lager film om de som er utenfor: tatere, antisemittisme, kurdere og palestinere, nazisme, Kirsten Flagstad (dårlig behandlet etter krigen), arrangert ekteskap, og hun har dessuten skrevet bøker om blant annet innvandrerkvinner.

4.4.4.2 Mest om person

De som ikke er like kjente i denne gruppen er Elina Krantz, Margreth Olin og Sissel Gran. I Elina Krantz portrett får vi se hvordan hun er som person gjennom beskrivelser av hva hun har gjort og gjør. Det er ikke så mange direkte karakterbeskrivelser.

Margreth Olins portrett er veldig personlig på grunn av måten journalisten skriver på: mange settingbeskrivelser, spontane uttrykk og reaksjoner er gjengitt, og journalisten har hentet inn karakterbeskrivelser fra familie og venner. Leseren kjenner henne kanskje ikke så godt fra før, men blir kjent med henne slik journalisten oppfatter henne og hvordan venner og familie beskriver henne. Det er ikke hun selv eller tidligere medieutsagn som er med på å forme Margreths portrett.

Sissel Gran kjenner mange igjen fra TV, men den personlige siden av henne er mer ukjent. Hun snakker om sine svakheter, og sitt forhold til sin mann og kjærlighet. Hun er profesjonelt privat: hun røper bare det hun vil. Kanskje snakker hun om svakheter for å gjøre seg selv menneskelig, og ikke en som profesjonell i intervjuet.

Liv Grete Skjelbreid Poireè snakker en del om hvordan det er å kombinere barn og karriere, uten at dette blir problematisert. Der hvor det snakkes om andre tema enn yrket, er disse relatert til karrieren hennes.

Alle de andre i denne gruppen (Anette Hoff, Elsa Lystad, Margit Sandemo; Isabel Allende, Liv Ullmann) er kjente figurer i media, og de trenger ikke fortelle så mye om yrket sitt. Publikum vet hva de gjør, og har allerede dannet seg et bilde av kvinnene. Ingen av disse ønsker å forandre bildet av seg selv, portrettene er mer en tilstandsrapport om hvordan de har det akkurat nå.

4.4.4.3 Omtrent likt

Marit Nicholysen og Long Litt Woon er de som er ukjente i gruppen. I Marits intervju snakkes det om hennes barndom på Grønland, ellers er det mye snakk om rotter. Og ikke all ”rotte- snakket” er relatert til bøkene hennes. Det er lite snakk om hvordan Marit er som person, det får leseren lite inntrykk av. Men man får vite hvorfor hun skriver om rotter. Marits portrett skiller seg ut fra utvalget i så måte: man vet ikke så mye mer etter man har lest intervjuet.

Long Litt Woon beskrives ut i fra hvordan hun oppfører seg på intervjuet, og hennes møte med Norge. Ellers snakker hun en del om likestillingen i Norge og om debatten rundt Likestillingssenteret. Long Litt Woon klarer å få med saker hun brenner for.

Monika Kristensen Solås sitt intervju bærer preg av at hun føler hun må forsvare seg. Hun snakker om opp- og nedturer hun har hatt i karrieren, og kaller livet sitt ”karrieremessig strikkehopping”. Hun snakker stadig om ydmykhet. Hun vil forandre det bildet leserne har av henne, og ser seg nødt til å forklare tidligere handlinger.

Monika forteller selv hvordan hun var før, og hvordan hun er nå – og hennes karakterbeskrivelser er for det meste på yrkesnivå. Det personlige som nevnes i portrettet handler om kjærlighet til mann og barn.

De tre siste i gruppen er alle politikere – Siv Jensen, Hilde Frafjord Johnson og Erna Solberg. Dette er nok ingen tilfeldighet. Media er måten politikere kan nå ut til folket, og et intervju kan fortelle folk hva de står for. Alle tre snakker om hva de synes er viktigst i politikken, og hva de brenner for. Samtidig er de kjente personer som folk er

nysgjerrige på. Leseren vil vite mer om hvordan de er som person, og det er dette journalisten forsøker å få med i intervjuet. Siv Jensen er den som skiller seg litt ut her. Hun ønsker å forandre inntrykket leseren allerede har av henne, fra tøff og maskulin, til myk og feminin – eller rettere sagt en kombinasjon: tøff og feminin, ”en pusete tiger”.

4.5 Oppsummering

Tidligere i oppgaven har jeg vist til en rekke teorier hvor det diskuteres hvordan selvet konstrueres. I sosialkonstruktivismen hevdes det at den du er, personligheten, ikke eksisterer inni deg, men mellom mennesker. *”The point is that we use these words [”friendly”, ”shy”, ”caring” etc] as if they referred to entities existing within the person they describe, but once the person is removed from their relations with others the words become meaningless.”* (Burr 2001:27). Personen vi er kan ses som et resultat av sosiale møter og relasjoner, det vil si en sosial konstruksjon (Burr 2001:28). Vi har ikke en, enkelt personlighet, men flere potensielle selv som ikke nødvendigvis er konsistente med hverandre. Den ”menneskelige natur” er her historisk og kulturelt avhengig, heller enn lik for all tid. Personlighet sett på denne måten er mer en teori som forsøker å forklare hvorfor vi handler som vi gjør, istedenfor som en del av ”menneskelig natur” (Burr 2001:29). Dette kan også ses i Goffmanns teori om roller. Goffman mener at det i selve rollen ligger føringer for hvordan man skal oppføre seg i rollen. I en situasjon er det imidlertid ikke slik at man spiller en rolle, og holder de andre i ro. Selv om en rolle gir føringer for oppførsel, vil individet trekke inn andre sider av seg selv, selv om han blir dratt med av situasjonsdefinisjonen som er gjeldende for settingen (Goffman 1961:139).

Gjennom historier om kvinnene får vi bilder av hvordan de ”er”, gitt situasjonen intervjuet oppstår i. Vi ser i portrettene hvordan kvinnene blir intervjuet i kraft av deres yrke, men også at de spiller på ulike roller som mor, kjæreste, venn og arbeidskollega. Media viser stadig bilder av kvinner og menn, og disse påvirker vår

identitet. Dette er ikke en direkte påvirkning – at man låner identiteter av media. Heller er det en mer indirekte innflytelse på hvordan man tenker om kjønn og om seg selv. Hvordan man ”gjør” kjønn vises stadig på ulike mediekkanaler (Gauntlett 2002:1). Vi bruker media mye i løpet av en dag: vi leser avisen, surfer på internett, ser reklameplakater, ser på tv, går på kino etc. All denne informasjonen skaper en forventning til hvordan våre egne liv og andres atferd bør være. Ved å se hvordan andre har det gjennom media, gjør dette noe med egne oppfatninger omkring identitet. Vi lærer hvordan man ”er” en venn, nabo, kjæreste, osv. av media. Man kan si media skaper rollemodeller for hvordan man skal leve, se ut og oppføre seg (Gauntlett 2002:2). Ved å se på hvordan kvinnene snakker om ulike tema, kan man se hva de tenker om seg selv og hvordan de blir fremstilt i media. Dette kan igjen si noe om hvordan vi tenker om oss selv. For eksempel hvordan det snakkes om utseendet til kvinnene, der det utpreget feminine med høye hæler, sommervakker i blafrende hvite kjoler over brune legger eller dramatisk, mystisk og med øyne Bambi ville ha drept for står i sterk kontrast til journalistens beskrivelse av Erna Solbergs utseende. ”Erna. Navnet minner om en litt trist kvinneskjebne i en film fra 50-tallet. Film noir. Den blå strikkejakken som sitter på denne dagen, kunne passe som grått filmplagg i sorthvitt. Ansiktet er uten sminke eller andre farger enn den naturlige rødmen i kinnene. Brillen, en skjønnhetsfleck på det ene kinnet. Hun er ingen ”Tutta Møst- type”. Går heller ikke rundt i kjekke, smale drakter la SVs Kristin Halvorsen. Har ikke spisse killerstøvletter med høy hæl som u- hjelpsminister Hilde Frafjord Johnson. Rund i formene, berømt for at hun ”stod frem” med dem i Dagbladet i fjor. Erna på trampoline. Norge sitter som fjetret. Tøff dame, sier alle. Får kjempe skryt. Front dine svakheter. Få alle med deg i kampen.” Motsetninger finner vi også i Siv Jensens portrett der hun fremstilles som både feminin og maskulin: ”Hun er så nydelig sommervakker at det er ubehagelig å fortelle henne at hun kan fremstå som knallhard og pansermaskulin.” Vi ser at utseendet bør være feminint, men at ”Innhold og kraftfull presentasjon seirer over glitz og image.” Dersom en egenskap ikke svarer til *feminin og vakker- diskursen*, blir andre ting altså fremhevet.

Feminiteten til kvinnene blir ikke beskrevet som en måte å være på, en atferd. Mote og klær er heller noe som beskriver det feminine, og kvinner blir beskrevet som mindre feminine om hun mangler det feminine "touch" (Gauntlett 2002:13).

Kontraster preger også selv- presentasjonen til en del av kvinnene. Enten i form av at førsteinntrykket til journalisten ikke viser seg å være rett, som Margreth Olins venner sier det: "Hun kan virke tungsindig, selvhøytidelig, snerpete, gravalvorlig, politisk korrekt, og hun er dårlig på smalltalk, men selv om det tar år å bli kjent med henne, er vegetarianer, hater kommersialisme, og i ung alder laget filmer om demente gamlinger, psykisk utviklingshemmede, prostituerte narkomane, dyrevern og kroppskomplekser – og nå har premiere med en film om skolevesenet, så er hun morsom, faktisk veldig morsom!" Eller fordi kvinnen eller journalisten ønsker å vise nye sider, blir disse satt opp mot hverandre. Som at Siv Jensen er "en pusete tiger" eller Monika Kristensen Solås viser en mer ydmyk side av seg selv. Også i portrettet av Hilde Frafjord Johnsons, som det stort sett snakkes om de gode sidene til Hilde, har med utsagn som "hun kan være arrogant og sur". Kontrastene i intervjuene kan gi kvinnene mer troverdighet; de blir mer menneskelige.

Også helse er et viktig tema i portrettene. Det snakkes en del om løsninger på helseproblemer med trening, sminke, kremer og meditasjon. Igjen med Erna Solberg ser vi at hennes vekt er gjennomgangstema for intervjuet, og Erna selv forstår ikke hvorfor dette er så interessant. Journalisten snakker om at hun er tøff som viser sine svakheter. Også Sissel Gran viser sine svakheter både når det gjelder helse og kjærlighet. "Jeg er et vrak, men jeg gir meg ikke". Sissel er profesjonelt privat; hun røper bare det hun må røpe, men fremstår som åpen.

I empiridelen så vi at "kvinner følelser og privatliv oftere kommer frem i intervjuet enn når menn intervjues, og at kvinnene oftere snakker åpent om følelser enn det menn gjør" (Brekke et al 2000:94).

Det snakkes en del om barndom i portrettene. Som vi så i kategoriene snakker *historiefortelleren* om barndommen sin for å vise hvorfor de er som de er i dag, eller for å vise nye sider av seg selv. Fortellinger om oppvekst forholder seg til *diskursen om den lykkelige barndommen*, hvor det å stå utenfor fellesskapet til de andre barna og være annerledes står i kontrast til det mange forbinder med den lykkelige

barndommen. Å fortelle historier om barndom eller annet kan ses i sammenheng med å ha en kontinuitet i identiteten sin. Senmoderniteten definert av Giddens innebærer at selvet ikke er noe man er født med, og at selvet ikke er noe varig og stabilt. Selvet er lagd refleksivt, konstruert av individet. Vi skaper, vedlikeholder og reviderer hvordan vi er. Identiteten er ikke et sett av karakteristikk eller en objektiv beskrivelse av hvordan en person "er" (Gauntlett 2002:99). For å tro på seg selv og for å få respekt av andre, trenger man en sterk historie som kan forklare alt som har skjedd og hvor en selv ideelt sett spiller en heroisk rolle. Stolthet og selvtillit er basert på "... *confidence in the integrity and value of the narrative of self-identity*" (Gauntlett 2002:100). Ved å vise svakheter i historiene viser også kvinnene mer av seg selv, eller nye sider.

Når det gjelder kjærlighet til mann/barn er det ulikt hvor åpne kvinnene er. Erna Solberg på sin side snakker ikke om mannen sin i det hele tatt, mens Anette Hoff åpent snakker om sitt samliv og kjærlighet til mann og barn. Solveig Wikstrøm, Elina Krantz og Suzann Pettersen er de eneste det ikke snakkes om kjærlighet, antakelig fordi de ikke har en mann eller barn i livet sitt akkurat nå. Siv Jensen og Hilde Frafjord Johnson har heller ikke kjæresten, men blir spurt om det allikevel. *Diskursen om tosomhet* ser vi som uttrykk for dette. Det er fokus på at man savner noen og trenger noen når man er alene. Journalist: "Savner du noe i ditt nomadeliv?" Hilde: "Det er et vanskelig spørsmål. Hvis det skulle være noe, tror jeg det må være det aller nærmeste fellesskapet i hverdagen. Noen som alltid er der."

I Sivs intervju: Journalist: "Nå for tiden drømmer hun om å pusse opp stuen. Og så drømmer hun om sitt første barn." Siv: "Men jeg er så gammeldags at jeg mener at det å få barn bør involvere en mann". Journalist: "Der piper telefonen igjen. Nok en melding. Fra en mann kanskje? Hun savner den nærheten og intimiteten det medfører å ha en kjæreste. Savner å bli tatt litt vare på, men trives som single."

Også Margit Sandemo blir spurt om hun skal lete etter en ny mann. Hun sier: "Er du gal? Ny mann. Det har jeg aldri tenkt på. En liten nisse skulle jeg hatt, en som kunne bære tungt og bytte sikringer, men en mann, nei! Jeg vil være ensom nå. Jeg liker stillheten."

De som ikke har barn blir ikke spurt om barn, bortsett fra i Siv Jensens intervju der det som nevnt snakkes om mann og barn og i Long Litt Woos intervju. Journalisten

nevner dette med: ”Selv om hun ikke har fått noen barn å oppdra, et faktum hun begrenser seg med å kommentere med at hun ”er blitt vant med”.”

Monika Kristensen Solås understreker at datteren hennes kommer foran karrieren: ”Jeg har den dypeste respekt for den nye jobben, men Emma er hovedpoenget nå”. Karoline Frogner på sin side sier ”Jeg tror ikke jeg har vært verdens beste mor, jeg er så opptatt av arbeidet mitt, men han er en uke hos faren sin og en uke hos meg.” Hun snakker om at å få barn er det flotteste hun har opplevd, samtidig som hun ikke oppfyller kravene til å være en god mor. Liv Grete Skjelbreid Poirée ser ut til å klare å kombinere jobb og barn, selv om hun synes det er tøft når de ikke kan være sammen. Vi kan si at definisjonen av en god mor ut i fra portrettene er å sette barnet foran karrieren, eller klare å kombinere disse uten at det går ut over barnet. Vi kan snakke om *diskursen om å være en god mor*.

Gjennom denne oppsummeringen av analysen har vi sett på hvordan kvinnene skaper et bilde av seg selv, som både kan være kontrastfylt og vise svakheter.

Strukturalister og poststrukturalister hevder at dersom vi skal se etter forklaringer for den sosiale verden, må vi se på det lingvistiske rommet mennesker beveger seg i sammen, og ikke se på enkeltindivider. Selvet er et produkt av språket og sosial interaksjon, og endres ut i fra kontekst og mening (Burr 2011:40). Identiteten vår er midlertidig, og det er språket og den sosiale interaksjonen som skaper følelsen av at vi har et enhetlig, konstant selv. Fordi språket ikke er et system med tegn om ”sannheter” og klare meninger, finnes det potensielt konflikter. Språket er derfor åsted for maktrelasjoner (Burr 2001:41). Foucault mente at makt ikke er noe man har, men noe man gjør i interaksjoner. Makt er ikke nødvendigvis undertrykkende, men kan føre til mer frihet (Gauntlett 2002:119). Dersom man ser dette i et kjønnsperspektiv, kan man hevde, med Judith Butler, at kvinner selv kan forandre bildet gjennom å vise nye sider av seg selv som går imot den tradisjonelle kjønnsidentiteten til kvinner. Dorothy Smith på sin side snakker om språket (i sosiologien) som skapt av menn. Dette kan ses i sammenheng med Luhmanns systemteori, der det er vanskelig for andre utenfor systemet å ha innflytelse. Der menn har vært i flertall, kan det være vanskelig for kvinner å gjøre seg gjeldene. Men dersom språket skaper, opprettholder og utfordrer identiteter, betyr det at språket også er en forutsetning for forandring. Siden identiteter

er definert gjennom språket, kan identiteter også bli rekonstruert gjennom språket. Hva det betyr å være kvinne kan for eksempel forandres. Dette betyr ikke at vi kan snakke oss ut av undertrykkende identiteter, for her er det et komplisert samspill mellom språket, sosiale strukturer og sosiale praksiser (Burr 2001:43). Men ved å ha et kritisk øye på språk for å se hvordan identiteter blir skapt gjennom språket, kan man gi et nytt perspektiv i debatter om ulikhet og maktrelasjoner. I denne oppgaven har det dreid seg om hvordan kvinner snakker om seg selv og hvordan journalister har presentert dem, og dermed produsert og reprodusert diskurser om kvinner. Her har vi sett hvordan kvinner har gitt et bilde av seg selv gjennom ulike diskurser som *diskursen om den lykkelige barndom*, *diskursen om tosomhet*, *diskursen om å være en god mor*, *feminin og vakker*- *diskursen* og *diskursen om å holde seg ung*. Disse diskursene kan si noe om hva det vil si å være kvinne, og vi kan se at man som voksen kvinne helst bør ha kjærlighet i livet sitt, man bør sette barnet sitt foran karrieren, man bør være feminin i utseendet og holde seg ung i kropp og sjel ved hjelp av trening og annet som eldre.

Det er sosialkonstruktivismen og beslektet teori som er bakgrunnen for oppgaven, både teoretisk og metodisk. Gjennom portrettene kan vi som lesere høre historier fra kvinner slik de oppfatter seg selv og slik de blir fremstilt i intervjuet. Portrettintervjuene leses av mange, og det antas at portrettene har en viss identifikasjonseffekt overfor publikum. Om man ser identitet som sosialt konstruert, vil media være en av faktorene som påvirker oss i identitetsskapelsen. Hvordan kvinner blir portrettert kan altså si noe om hvordan man kan tenke om sin egen identitet. Det er usikkert hvor stor påvirkning media har på publikum, men "... *den nyhetsprioriteringen avisene gjør fester seg etter hvert også i leserens bevissthet. Avisene styrer dermed til en viss grad også hva vi lesere prioriterer og anser som viktig*" (Grønn 2000:29).

Thore Roksvold (1993) sier at den som blir portrettert, kan være interessant for offentligheten i kraft av hva mennesket er, har vært eller skal bli, eller i kraft av hva det gjør, har gjort eller skal gjøre, mens Elisabeth Eide (1993) skriver at det ser ut som om kvinner blir interessante for mediene når de er enestående, når de avviker fra "vanlige" kvinner." (Dahl et al 2000:54). Vi har sett i portrettene at kvinnene viser

følelser, svakheter og nye sider av seg selv, samtidig som de (og journalisten) bygger sitt bilde på ulike diskurser om kvinner.

5.0 Avsluttende betraktninger

Det er få kvinner i media i dag, og det er menn som dominerer nyhetsbildet. Kvinnebildet vi ser i avisene er hovedsakelig delt mellom ”lederkvinner” og ”idolkvinner”, der overvekten er av ”idolkvinner”. ”Idolkvinner” er kvinner innen musikk, modeller, ”misser”, film- og tv-stjerner, kunstnere og sportsutøvere. Tendensene til hvilke områder kvinner beskrives innenfor ser vi også i portrettene av kvinnene, der yrkesområdene er innenfor tema kvinner og menn fordeler seg likt, nemlig organisasjonsliv, kunst og kultur, helse/sosial, medier og annet (Dahl et al 2000:60). Dette kan ha sammenheng med at kvinner leser mer om det nære, relasjonspregede stoffet i avisene enn det menn gjør, og kvinner blir portrettert etter hva man antar kvinner er interessert i. Men samtidig ser vi at politikk og samfunn blir lest i like stor grad av menn og kvinner (Eide 2000), og det er flere kvinner med politikk som yrke i utvalget. Man må se kvinners og menns leservaner som nyansert, og ikke snuble i stereotypiske oppfatninger av hva menn eller kvinner interesserer seg for. Dette gjelder også for hvordan kvinner blir portrettert i avisene. Selv om vi har sett i dette utvalget at det er en overvekt av ”idolkvinner”, ser man også at ”lederkvinnen” er godt representert. Av utvalget kan vi se kvinnebilder som representerer ulike områder av samfunnet, selv om bilder av kvinner på typiske ”mannlige” områder er få. Men i denne oppgaven har altså fokuset vært på språket. Det har blitt sett på hvordan kvinnene snakker om seg selv og hvordan de blir fremstilt av journalisten, gjennom analysen av tema og kategoriene som viser ulike måter å snakke om seg selv på. *Historiefortelleren* gir ulike historier på hvordan hendelser i livet har preget den de er i dag. Enten med historier om hvordan de var som barn for å vise hvordan de er i dag, eller for å vise nye sider av seg selv gjennom historier som underbygger kvinnens identitetsskapelse. Historiene bygger ofte på motsetninger, som ”før var jeg sånn, nå er jeg sånn” eller ”egentlig er jeg sånn”. *Karrierekvinnen* har derimot ikke så mange historier om seg selv, men forteller heller om yrket for å vise hvem hun er. *Her og nå-kvinnen* forteller mest om livet sitt slik det er nå, og det er ofte en sammenheng mellom alder og lang karriere for *her og nå-kvinnen*. Disse kvinnene er godt kjent i media, og publikum kjenner til hvem de er og hva de har gjort.

Dette er ulike måter å fortelle om seg selv på, for å vise hvordan man er som person. Samtidig kan vi se ulike kvinnekurser i portrettene, som *diskursen om den lykkelige barndommen*, *diskursen om tosomhet*, *diskursen om å være en god mor*, *feminin og vakker*- *diskursen om diskursen om å holde seg ung*. Disse kursene sier noe om hvordan man "bør" være etter samfunnets føringer om den ideelle kvinnen som flink, vakker og ung. Dersom noe mangler i dette bildet som flink, vakker og ung, ser man etter egenskaper som erstatter manglene, som i Erna Solbergs intervju "Innhold og kraftfull presentasjon seirer over glitz og image." Vi kan se av de ulike kursene at man som voksen kvinne helst bør ha kjærlighet i livet sitt, man bør sette barnet sitt foran karrieren, man bør være feminin i utseendet og holde seg ung i kropp og sjel ved hjelp av trening og annet som eldre.

Kvinnebildet i avisene viser oss ulike måter å presentere seg selv på, og disse er preget av motsetninger i identiteten, hva man gjør og har gjort. Kvinnene viser følelser, svakheter og nye sider av seg selv i portrettene.

Det at vi ser på identiteter som sosialt konstruert gjennom språket med media som en sentral formidler, viser at portrettene kan være med på å produsere og reprodusere hvordan kvinner ser på seg selv og andre. Skapelsen av kvinnebildet i aviser kan ha en påvirkning på hvordan man selv tenker og føler om hvordan en kvinne "bør" være. Å måle påvirkningsgraden til media lar seg ikke gjøre, men ved å se på språket og hvordan ulike tema blir snakket om av kvinner, kan man se konturene av hvilke normer og oppfatninger disse kvinnene og leserne forholder seg til.

Kilder

Aftenposten Portrettet 16.08.2003 "Lettledde humor- mor".

Aftenposten Portrettet 30.08.2003 "Afrikadronningen".

Aftenposten Portrettet 13.09.2003 "Svane i sort og hvitt".

Aftenposten Portrettet 20.09.2003 "Slagbjørn på den grønne plen".

Aftenposten Portrettet 25.10.2003 "Orientekspresen".

Aftenposten Portrettet 08.11.2003 "Ustoppelig rød uro".

Aftenposten Portrettet 07.12.2003 "Kan ikke la selve livet passere i revy".

Aftenposten Portrettet 20.12.2003 "Atter Liv i leieren".

Aftenposten Portrettet 03.01.2004 "Strikkhopperen".

Aftenposten Portrettet 07.02.2004 "Høyres Idol- Kurt".

Aftenposten Portrettet 28.02.2004 "Kvinnen i svart".

Aftenposten Portrettet 24.04.2004 "I sin egen verden".

Aftenposten Portrettet 05.06.2004 "Wondergirl".

Aftenposten Portrettet 18.09.2004 "Et lykkelig vrak".

Aftenposten Portrettet 09.10.2004 "Gudmoren".

Aftenposten Portrettet 23.10.2004 "Leksikal og stilig dame".

Aftenposten Portrettet 20.11.2004 "Litt lys i alt det mørke".

Aftenposten Portrettet 04.12.2004 "Marit og rotta går til filmen".

Aftenposten Portrettet 31.12.2004 "Levd Liv".

Aftenposten 23.01.2006 "Kvinner taper mediekampen".

Brekke, Mona S. og Hobæk, Anette 2000: "Den lille forskjellen. Portrettintervjuet i manns- og kvinneblader". I Eide, Elisabeth (red.) *"Narrespeil. Kjønn, sex og medier."*, Høyskoleforlaget, Kristiansand.

Burkeland, Sollaug og Veiden, Pål 1999: *"Samfunnsvitenskapelig ordbok"*, Spartacus Forlag AS.

Burr, Vivien 2001: *"An Introduction to Social Constructionism"*, Routledge.

Dagbladet 08.10.04 "Media er menns verden".

Dahl, Stine H. og Klemetsen, Brita Åse 2000: "Det er best å være mann. Hvem blir portrettert i norske medier?" I Eide, Elisabeth (red.) *"Narrespeil. Kjønn, sex og medier."*, Høyskoleforlaget, Kristiansand,.

Eide, Elisabeth 2000: "Det publikum vil ha... Hva skiller menn og kvinner?" I Eide, Elisabeth (red.) *"Narrespeil. Kjønn, sex og medier."*, Høyskoleforlaget, Kristiansand.

Eide, Elisabeth 2000: "Falske speil. Hvorfor mislighold samfunn - medier?" i Eide, Elisabeth (red.) *"Narrespeil. Kjønn, sex og medier."*, Høyskoleforlaget, Kristiansand.

Forelesningsnotater (private) Høst 2002: Sosiologisk teori, hovedfag..

Gauntlett, David 2002: *"Media, Gender and Identity. An Introduction"*, Routledge.

Giddens, Anthony 1984: "Introduction" & "Ch.1: Elements of Theory of Structuration", i *"The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration"*, Polity Press. I Kopisamling Sosiologi Hovedfag 2002: Sosiologisk teori Del III. *Konstruksjon og forståelse av selvet*, s.59-123..

Gjørven, Julie, Grønn, Margunn og Vaaland, Helle 2000: "Det tapte tiåret. Om kvinnebildet i dagspressen ved inngangen til år 2000." I Eide, Elisabeth (red.) *"Narrespeil. Kjønn, sex og medier."*, Høyskoleforlaget, Kristiansand.

Goffman, Erving 1961: "Role Distance" i "Encounters. Two Studies in the Sociology of Interaction", Bobbs-Merrill Company, Inc. I Kopisamling Sosiologi Hovedfag 2002: Sosiologisk teori Del III. *Konstruksjon og forståelse av selvet*, s.187-242.

Grønn, Margunn 2000: "Det sjette nyhetskriteriet. Om sex i løssalgspresen." I Eide, Elisabeth (red.) *"Narrespeil. Kjønn, sex og medier."*, Høyskoleforlaget, Kristiansand.

Haavind, Hanne (red.) 2000: *"Kön och tolkning – metodiska möjligheter i kvalitativ forskning"*, Gyldendal Norsk Forlag AS.

Karstensen, Guro 1996: "Kvinneres samtalemønstre i en formell kommunikasjonssituasjon". I Rapport 1996: *"Kjønn i media: Konferanse om utviklingen i mediene i et kjønnsperspektiv."*, Likestillingsrådet.

Korsnes, Olav, Andersen Heine og Brante, Thomas (red.) 1997: *"Sosiologisk leksikon"*, Universitetsforlaget.

Marshall, Gordon 1998: *"Oxford Dictionary of Sociology"*, Oxford University Press.

Mathisen, Werner Christie 1997: *"Diskursanalyse for statsvitere: Hva, hvorfor og hvordan."*, Forskningsnotat 1, Falch Hurtigtrykk As, Oslo, UiO.

Søndergaard, Dorte Marie 2000: "Destabiliserende diskursanalyse: veje ind i poststrukturalistisk inspirert empirisk forskning". I Haavind, Hanne (red.) *"Kön och tolkning – metodiska möjligheter i kvalitativ forskning"*, Gyldendal Norsk Forlag AS.

Thagaard, Tove 1998: *"Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode."*, Fagbokforlaget.

Waldahl, Ragnar 2000: "Medier og påvirkning". I von der Lippe, Berit og Nordhaug, Odd (red.) *"Medier, påvirkning og samfunn"*, Cappelen Akademisk Forlag, side 443-469.

Widerberg, Karin 2001: *"Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt"*, Universitetsforlaget.

Winther Jørgensen, Marianne og Phillips, Louise 1999: *"Diskursanalyse som teori og metode"*, Roskilde Universitetsforlag,.

"Alle kildene i denne oppgaven er oppgitt".

"Antall ord i denne oppgaven er 36 035".

